

ДОВІДНИК ІЗ ГРОМАДЯНСЬКИХ (ОСОБИСТИХ), ПОЛІТИЧНИХ ТА ІНШИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

(станом на 2 травня 2022 р.)

Кабанов О., Заярний О., Мироненко В.

Довідник із громадянських (особистих), політичних та інших прав людини в умовах воєнного стану. – Київ 2022. – 185 с.

Публікація стане в нагоді кожному, хто не знає, як реалізувати свої права в умовах дії правового режиму воєнного стану, правозахисникам, представникам громадських організацій, працівникам органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, а також усім іншим, кого цікавлять питання реалізації та дотримання прав людини.

Ця публікація підготовлена ГО "Платформа прав людини" в рамках проєкту "Права людини для України", який виконується Програмою розвитку ООН в Україні та фінансується Міністерством закордонних справ Данії протягом 2019-2023 рр.

Думки, висновки чи рекомендації належать авторам та упорядникам цього видання і не обов'язково відображають погляди Міністерства закордонних справ Данії, Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй чи інших агенцій ООН.

ПЛАТФОРМА
ПРАВ ЛЮДИНИ

ii! ЦЕНТР З ДОСТУПУ
ДО ІНФОРМАЦІЇ

**MINISTRY OF
FOREIGN AFFAIRS
OF DENMARK**
Danida

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

РОЗДІЛ І. ОСОБИСТІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1. [Як співвідносяться між собою поняття «персональні дані» та «конфіденційна інформація про фізичну особу» для цілей реалізації воєнного стану?](#)
2. [Як суб'єкт персональних даних може захистити свої права у період воєнного стану?](#)
3. [Якими є особливості застосування законодавства про захист персональних даних у період воєнного стану?](#)
4. [Чи допускається обмеження прав суб'єктів персональних даних та обробка персональних даних без їхньої згоди в умовах дії правового режиму воєнного стану?](#)
5. [На яких основних підставах здійснюється обробка персональних даних у період запровадження воєнного стану?](#)
6. [Яким вимогам повинно відповідати правомірне збирання персональних даних у період воєнного стану?](#)
7. [У чому полягають особливості використання персональних даних у період дії правового режиму воєнного стану?](#)
8. [У чому виявляються особливості поширення персональних даних у період дії правового режиму воєнного стану?](#)
9. [Якими є особливості обробки персональних даних органами Національної поліції у період дії воєнного стану?](#)
10. [Які персональні дані набувачів гуманітарної допомоги в період воєнного стану можуть оброблятися надавачами такої допомоги?](#)
11. [У чому полягають особливості доступу до персональних даних у період дії правового режиму воєнного стану?](#)
12. [У чому полягають особливості обробки запитів на доступ до персональних даних у період дії правового режиму воєнного стану?](#)
13. [Як фізична особа – підприємець може захистити свої персональні дані у сфері публічних закупівель?](#)

14. [У яких випадках та на яких підставах допускається прослуховування телефонних розмов у період дії режиму воєнного стану?](#)
15. [Які особливості перевірки документів, що посвідчують особу, в умовах воєнного стану?](#)
16. [Як відновити втрачені документи, що посвідчують особу, в умовах воєнного стану?](#)
17. [Який порядок огляду речей фізичних осіб і транспортних засобів в умовах воєнного стану?](#)
18. [Чи підлягає обмеженню конституційне право на недоторканність житла в умовах воєнного стану?](#)

РОЗДІЛ II. ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1. [Які обмеження у реалізації права на свободу вираження поглядів та переконань можуть впроваджуватися в умовах воєнного стану?](#)
2. [Чи підлягає обмеженню право на доступ до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів та предметів побуту в умовах воєнного стану?](#)
3. [Як особа може реалізувати своє право на інформацію в умовах воєнного стану?](#)
4. [Як отримати доступ до інформації про судові провадження в умовах воєнного стану?](#)
5. [Як отримати доступ до інформації про клієнта банку \(банківської таємниці\) в умовах воєнного стану?](#)
6. [Яким чином можна отримати доступ до інформації з державних реєстрів в умовах воєнного стану?](#)
7. [Яким чином може бути обмежено право на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану?](#)
8. [Особливості розгляду запитів на інформацію та відстрочки в їх задоволенні в умовах воєнного стану.](#)
9. [Які особливості відмови в задоволенні запитів у зв'язку з обмеженням доступу до інформації в умовах воєнного стану?](#)
10. [Яка інформація може вважатись суспільно необхідною в умовах воєнного стану?](#)

11. [Чи законною є вимога відшкодування фактичних витрат за надання інформації в умовах воєнного стану?](#)
12. [Чи потрібно оприлюднювати публічну інформацію на офіційних вебсайтах розпорядників під час дії обмежень у зв'язку з впровадженням воєнного стану?](#)
13. [Чи потрібно оприлюднювати інформацію про використання публічних коштів на Єдиному вебпорталі використання публічних коштів \(<https://spending.gov.ua/>\) в умовах воєнного стану?](#)
14. [Яким чином можна реалізувати своє право на особисте ознайомлення з документами в умовах воєнного стану?](#)
15. [Чи підлягає обмеженню право на доступ до засідань колегіальних органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах воєнного стану?](#)
16. [Чи можна обмежити право адвоката на доступ до інформації в умовах воєнного стану?](#)
17. [Чи підлягає обмеженню право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення в умовах воєнного стану?](#)
18. [Які особливості реалізації права на звернення за податковою консультацією в умовах воєнного стану?](#)
19. [Які особливості реалізації права на звернення на отримання адміністративної послуги в умовах воєнного стану?](#)
20. [Які особливості розгляду звернень пільгових категорій громадян в умовах воєнного стану?](#)
21. [Які особливості реалізації права на звернення для отримання правового статусу внутрішньо переміщеної особи?](#)
22. [Які особливості реалізації права на звернення для отримання допомоги на проживання внутрішньо переміщеної особи?](#)
23. [У чому полягають особливості подання і розгляду електронних петицій у період дії правового режиму воєнного стану?](#)
24. [Особливості реалізації та забезпечення права на особистий прийом у період дії правового режиму воєнного стану.](#)
25. [Особливості перебігу строків розгляду звернень громадян в умовах воєнного стану.](#)

26. [Чи можна призупиняти надання відповідей на запити та звернення у період дії правового режиму воєнного стану?](#)
27. [Які особливості реалізації прав громадян, визначених у ст. 18 Закону України «Про звернення громадян», в умовах воєнного стану?](#)
28. [Які особливості виконання обов'язку направлення звернення за належністю в умовах воєнного стану?](#)
29. [Який має бути алгоритм дій суб'єктів владних повноважень у разі втрати доступу до документів чи знищення звернень/запитів у зв'язку з веденням воєнних дій за місцем їх розташування?](#)
30. [Що варто вважати зловживанням правом на звернення в умовах воєнного стану та як протидіяти цьому явищу?](#)
31. [Як запобігати зловживанню правом на звернення в умовах воєнного стану?](#)
32. [Як оскаржити порушення прав на інформацію та звернення в умовах воєнного стану?](#)
33. [У чому полягають особливості притягнення до адміністративної відповідальності за порушення законодавства України про доступ до публічної інформації, про звернення громадян та про захист персональних даних у період дії режиму воєнного стану?](#)

РОЗДІЛ III. РЕАЛІЗАЦІЯ ІНШИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1. [У яких випадках та в яких межах може обмежуватися право на свободу мирних зібрань в умовах воєнного стану?](#)
2. [Які зібрання вважаються мирними в умовах воєнного стану?](#)
3. [Чи підлягає обмеженню право на свободу пересування в умовах воєнного стану?](#)
4. [Які особливості реалізації права на свободу пересування в умовах воєнного стану?](#)
5. [Особливості реалізації права на шлюб в умовах воєнного стану.](#)
6. [Які існують особливості реалізації права на свободу об'єднання у політичні партії в умовах воєнного стану?](#)

7. [Які існують особливості реалізації права на свободу об'єднання у громадські організації в умовах воєнного стану?](#)
8. [Як громадянам скористатися своїм правом на професійну правову допомогу в умовах воєнного стану?](#)
9. [За яких умов може бути відчужено авто для військових потреб?](#)
10. [Який порядок отримання компенсації за примусово відчужене майно?](#)

ПЕРЕДМОВА

Розвиток України як демократичної, соціальної, правової держави зумовлює необхідність утвердження високих стандартів забезпечення основних прав людини у різні сфери суспільного життя.

Україна як учасниця багатьох міжнародних конвенцій взяла на себе як позитивні, так і негативні зобов'язання. Позитивні – це впровадження системи ефективних гарантій прав людини, натомість негативні – утримання від проявів будь-яких порушень основних прав людини по всій території нашої держави.

Розпочата російською федерацією 24 лютого 2022 р. війна проти України внесла істотні негативні корективи в механізм реалізації громадянських, політичних та інших конституційних прав людини. Традиційні процедури реалізації права на інформацію, на невтручання у приватне і сімейне життя, на звернення до суб'єктів владних повноважень, об'єднання у політичні партії та громадські організації, мирні зібрання виявилися неможливими до реалізації або стикнулися з істотними перешкодами. Як наслідок, в Україні з моменту початку війни склалася негативна динаміка до порушення зазначених прав у різних регіонах держави. Крім цього, посадові особи багатьох суб'єктів владних повноважень констатують відсутність спеціальних роз'яснень і рекомендацій щодо особливостей реалізації окремих категорій прав людини в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Це породжує ризики виникнення системних порушень прав людини, передусім громадянських і політичних, як на стадії обробки запитів на інформацію, звернень громадян, забезпечення доступу до публічних реєстрів, проведення мирних зібрань, так і на етапі правового регулювання суспільних відносин, які виникають у зв'язку з реалізацією цих та інших прав людини.

Довідник підготовлений з метою надання рекомендацій щодо особливостей забезпечення та реалізації особистих немайнових, громадянських, політичних та інших конституційних прав людини в умовах дії в Україні режиму воєнного стану.

Видання містить рекомендації щодо практичного вирішення найбільш актуальних питань реалізації громадянських, політичних та інших конституційних прав людини в умовах воєнного стану з урахуванням останніх змін законодавства України та найновіших матеріалів правозастосовної діяльності.

Структура довідника охоплює відповіді на 60 найбільш поширених на практиці запитань. Зокрема, щодо особливостей реалізації громадянами права на невтручання у приватне і сімейне життя, на доступ до інформації, на звернення до суб'єктів владних повноважень, підприємств, установ і організацій, на доступ до публічної інформації, на об'єднання у політичні партії та громадські організації, на мирні зібрання тощо.

З урахуванням професійних потреб користувачів довідника, зміст більшості рекомендацій, викладених у ньому, поділений за адресатами (для громадян і суб'єктів владних повноважень).

Для зручності користування довідником і забезпечення прямого доступу читачів до змісту норм, які згадуються у конкретних рекомендаціях, у тексті використовуються закладки та гіперпосилання на офіційні джерела правової інформації.

Звертаємо вашу увагу, викладені у довіднику рекомендації щодо застосування конкретних норм законодавства України відображають позицію авторів і не обов'язкові для практичного застосування у запропонованій моделі вирішення тієї чи тієї практичної ситуації.

Авторський колектив висловлює вдячність Програмі розвитку ООН в Україні та Міністерству закордонних справ Данії за фінансову й організаційну підтримку в підготовці цього видання.

Ми будемо вдячні користувачам довідника за будь-які рекомендації та пропозиції щодо подальшого його удосконалення, визначення нових практичних ситуацій, які вимагають експертної оцінки та підготовки необхідних рекомендацій.

Усі пропозиції та рекомендації можна залишити за допомогою онлайн-форми за посиланням: <https://cutt.ly/CGM4388>

ОСОБИСТІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1. Як співвідносяться поняття «конфіденційна інформація про фізичну особу» та «персональні дані» для цілей реалізації воєнного стану?

Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом (ч. 2 ст. 21 Закону України «Про інформацію»).

Аналогічна норма закріплена у ч. 1 ст. 7 Закону України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон № 2939-VI) у частині визначення конфіденційної публічної інформації, яка створюється або одержується суб'єктами владних повноважень з метою виконання покладених на них обов'язків.

Зі змісту наведених норм випливає, що **конфіденційною може визнаватися інформація не лише про фізичну, а й юридичну особу. Така інформація може поширюватися виключно з обов'язковим дотриманням умов, визначених її власником за наявності його очевидної згоди (дозволу) на поширення такої інформації.**

У цьому контексті важливе уточнення робить Закон № 2939-VI стосовно правового режиму конфіденційної публічної інформації.

Згідно з ч. 2 ст. 7 Закону № 2939-VI розпорядники інформації, визначені **ч. 1 ст. 13** цього Закону, які володіють конфіденційною інформацією, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди – лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Як правило, щодо юридичних осіб умови доступу до конфіденційної інформації визначаються в її локальних актах, зокрема положеннях: «Про порядок доступу до конфіденційної інформації працівниками підприємства», «Про порядок реєстрації, обробки та захисту відомостей, які становлять конфіденційну інформацію», «Про порядок віднесення інформації, що перебуває у володінні юридичної особи до категорії конфіденційної» тощо. Щодо фізичних осіб, то умови доступу та згода на поширення конфіденційної

інформації традиційно викладаються у правочинах, укладених такою фізичною особою або її уповноваженими представниками.

Персональні дані можуть бути віднесені до конфіденційної інформації про особу законом або відповідною особою. Не є конфіденційною інформацією персональні дані, що стосуються здійснення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень (ч. 2 ст. 5 Закону України «Про захист персональних даних», далі – Закон № 2297-VI).

Згідно з абзацом 6 п. 3.2 п. 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України (далі – КСУ) у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012_перелік даних про особу, які визнаються як конфіденційна інформація, не є вичерпним.

Для центральних органів виконавчої влади (далі – ЦОБВ), які здійснюють обробку конфіденційної інформації про фізичну особу, включаючи персональні дані, дотримання вказаного висновку КСУ означає: **по-перше, можливість обробки конфіденційної інформації про фізичну особу лише за наявності безпосереднього дозволу, наданого конкретному ЦОБВ законодавством України відповідно до його повноважень, або прямої згоди від власника конфіденційної інформації; по-друге, необхідність з'ясувати у конкретному випадку, чи є достатні підстави та необхідна мета для обробки конфіденційної інформації про фізичну особу; по-третє, чи дотриманий баланс між умовами обробки і згодою на обробку конфіденційної інформації, наданою фізичною особою, та суспільним інтересом (суспільними потребами) щодо обробки конфіденційної інформації про фізичну особу.**

2. Як суб'єкт персональних даних може захистити свої права у період воєнного стану?

Для громадянина

Важливою умовою правомірної обробки персональних даних у період дії правового режиму воєнного стану є забезпечення громадянам належного рівня захисту їхніх прав, пов'язаних із персональними даними.

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Закону України «Про захист персональних даних» (далі – Закон № 2297-VI) особисті немайнові права на персональні дані, які має кожна фізична особа, є невід'ємними і непорушними.

Основний перелік цих прав закріплений у ч. 2 ст. 8 Закону № 2297-VI.

У вирішенні питання про можливість ефективного захисту прав громадян як суб'єктів персональних даних необхідно виходити з правового та технологічного аспектів цього питання.

Сутність правового аспекту полягає у визначенні кола прав суб'єктів персональних даних, оптимального механізму і суб'єктів такого захисту.

Технологічний аспект полягає у необхідності дотримання певних рекомендацій, спрямованих на безпечну обробку інформації про фізичну особу за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій і систем, а також вчинення суб'єктами персональних даних окремих дій чи відмови від їх вчинення.

Відповідно до п. 7 ч. 2 ст. 8 Закону № 2297-VI кожна фізична особа має право на захист своїх персональних даних від незаконної обробки та випадкової втрати, знищення, пошкодження у зв'язку з умисним приховуванням, ненаданням чи несвоєчасним їх наданням, а також на захист від надання відомостей, що є недостовірними чи ганьблять честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи.

Реалізація зазначеного права допускається як через застосування правових засобів захисту шляхом самозахисту, так і через направлення скарг до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений) або звернення з позовом до суду про захист своїх прав як суб'єкта персональних даних.

Серед способів самозахисту прав, якими згідно з чинним законодавством можуть скористатися суб'єкти персональних даних, слід назвати такі:

- Направляти запити щодо одержання інформації про джерела збирання, місцезнаходження своїх персональних даних, мету їх обробки, місцезнаходження або місце проживання (перебування) володільця чи розпорядника персональних даних або дати відповідне доручення щодо отримання цієї інформації уповноваженим ним особам, крім випадків, встановлених законом.
- Отримувати не пізніше як за 30 календарних днів із дня надходження запиту, крім випадків, передбачених законом, безкоштовну відповідь про те, чи обробляються його персональні дані, а також отримувати зміст таких персональних даних. Необхідно звернути увагу: суб'єкт персональних даних має право на одержання будь-яких відомостей про себе у будь-якого суб'єкта відносин, пов'язаних із персональними даними, за умови надання інформації, визначеної у [п. 1 ч. 4](#) цієї статті, крім випадків, установлених законом.
- Висувати вмотивовану вимогу володільцю персональних даних із запереченням проти обробки своїх персональних даних.
- Висувати вмотивовану вимогу щодо зміни або знищення своїх персональних даних будь-яким володільцем та розпорядником персональних даних, якщо ці дані обробляються незаконно чи є недостовірними.
- Відкликати згоду на обробку персональних даних (у випадку, якщо таку згоду було надано).

Кожен із зазначених способів самозахисту прав суб'єктів персональних даних може реалізуватися самостійно носієм цих прав або уповноваженою ним особою без додаткових звернень до Уповноваженого, суду чи правоохоронних органів.

Самозахист прав суб'єктом персональних даних також не виключає можливість його звернення до уповноважених органів за захистом порушених прав чи законних інтересів, у відносинах, пов'язаних з обробкою персональних даних.

Згідно з пунктами 1 та 2 ч. 1 ст. 22 Закону № 2297-VI контроль за додержанням вимог законодавства про захист персональних даних в Україні покладається на Уповноваженого та суд.

Перший із вказаних суб'єктів владних повноважень здійснює заходи з поновлення прав суб'єктів персональних даних як із власної ініціативи (у разі виявлення фактів порушення законодавства про захист персональних даних при проведенні моніторингу стану додержання прав і свобод людини, здійснення планових або позапланових перевірок у відповідній сфері правового регулювання), так і з ініціативи потерпілих осіб.

В останньому випадку підставою для застосування засобів правового захисту прав суб'єктів персональних даних є скарга потерпілої особи або її уповноваженого представника, направлена на адресу Уповноваженого.

Звертаємо увагу, скарги про порушення прав суб'єктів персональних даних подаються до Уповноваженого з обов'язковим додержанням вимог, передбачених у ст. 5 Закону України «Про звернення громадян».

На підставі п. 5 ч. 1 ст. 23 Закону № 2297-VI, за підсумками перевірки, розгляду звернення, Уповноважений має право видавати обов'язкові для виконання вимоги (приписи) про запобігання або усунення порушень законодавства про захист персональних даних, у тому числі щодо зміни, видалення або знищення персональних даних, забезпечення доступу до них, надання чи заборони їх надання третій особі, зупинення або припинення обробки персональних даних.

Такі приписи направляються порушнику у письмовій формі і є обов'язковими до виконання.

У випадку, якщо в діях посадових осіб володільців/розпорядників персональних даних при проведенні перевірки виявлені ознаки порушень, передбачених статтями 188-39, 188-40 Кодексу України про адміністративні правопорушення, уповноважені посадові особи Уповноваженого мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення та направляти їх до суду з метою притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності.

Звертаємо увагу, кожна особа, чиї права як суб'єкта персональних даних були порушені, може безпосередньо звернутися з позовом до суду про їх захист чи поновлення.

Зважаючи на характер порушення, суд може застосувати для поновлення прав суб'єктів персональних даних, передбачений у ст. 5 Цивільного процесуального кодексу України та ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства України, спосіб захисту.

Що ж до технологічного аспекту захисту прав суб'єктів персональних даних, то основні рекомендації, які ним охоплюються, можна звести до таких:

- слід уникати відвідування сайтів або використання цифрових застосунків, у безпечності яких ви не впевнені повністю;
- за можливості, при авторизації в інформаційних системах, сайтах, електронних кабінетах, використовувати дво- або багатофакторну аутентифікацію;
- перед початком завантаження та/або роботи із сайтами, мобільними застосунками, іншими інформаційними ресурсами необхідно ознайомитися з політикою конфіденційності, іншими правилами обробки персональних даних, розробленими володільцями таких ресурсів;
- не надавати свої персональні дані та згоду на їхню обробку до моменту ознайомлення суб'єкта персональних даних із метою та підставами обробки персональних даних, а також умовами їх обробки з боку володільця, крім випадків, коли відповідна обробка здійснюється на підставі дозволу, наданого законом, для виконання володільцем покладених на нього обов'язків;
- використовувати лише перевірені та необхідні інформаційні ресурси, сайти, мобільні застосунки;
- у разі неповідомлення володільцем персональних даних про видалення або знищення персональних даних після спливу мети їх обробки направити вимогу про вчинення відповідних дій та зобов'язання припинити їх подальшу обробку;
- відмовитися від передачі персональних даних, включаючи паролі доступу до акаунтів, разові паролі, дані геолокації, тощо третім особам до моменту виникнення законних і необхідних підстав для збору такої інформації.

При вирішенні питання щодо можливості застосування тих або інших інструментів захисту прав суб'єктів персональних даних необхідно враховувати, чи відбувається порушення або правомірне обмеження таких прав.

Відповідно до п. 3 [Указу](#) Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України. Зі змісту зазначеного Указу випливає можливість встановлення у нормах законів України тимчасових обмежень права на невтручання в особисте і сімейне життя, включаючи прав, пов'язаних з обробкою персональних даних.

Відповідно до ч. 1 ст. 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Як впливає з буквального змісту наведеної норми, перелік підстав для втручання в особисте сімейне життя, зокрема шляхом збирання та обробки інформації про фізичну особу, є імперативним і визначається виключно Конституцією України.

Згідно з приписами ч. 2 ст. 32 Конституції України не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Вказана конституційна норма спирається на стандарти Ради Європи, закладені у ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).

Згідно з положеннями Конвенції кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Отже, ч. 2 ст. 32 Конституції України та ч. 2 ст. 8 Конвенції визначено вичерпний перелік підстав для обробки персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних та обмеження їхніх прав у нормах національного законодавства України.

Прояв у конкретних відносинах одного чи декількох із вказаних випадків означає відсутність ознак порушення прав суб'єктів персональних даних, а отже, допускає можливість захисту суб'єктами персональних даних своїх прав лише в частині, що не охоплюються дією зазначених вище норм.

Для суб'єктів владних повноважень

При вирішенні питання щодо захисту персональних даних чинне законодавство щодо суб'єктів владних повноважень закріпило правило, відповідно до якого, у випадку покладення на конкретного з цих суб'єктів функцій володільця, на нього також одночасно покладаються завдання щодо забезпечення належного захисту персональних даних, які перебувають у його володінні.

Відповідно до ч. 1 ст. 24 Закону № 2297-VI володільці, розпорядники персональних даних та треті особи зобов'язані забезпечити захист цих даних від випадкових втрати або знищення, від незаконної обробки, у тому числі незаконного знищення чи доступу до персональних даних.

Володілець, розпорядник персональних даних вживають заходів щодо забезпечення захисту персональних даних на всіх етапах їх обробки, у тому числі за допомогою організаційних та технічних заходів.

При цьому володілець, розпорядник персональних даних самостійно визначають перелік і склад заходів, спрямованих на безпеку обробки персональних даних, з урахуванням вимог законодавства у сферах захисту персональних даних, інформаційної безпеки, підпунктів 3.1 та 3.2. п. 3 Типового порядку обробки персональних даних, затвердженого наказом Уповноваженого від 8 січня 2014 р. № 1/08-14 (далі – Порядок).

Фактично вказані положення Порядку встановлюють правила, відповідно до яких способи правового, організаційного та технічного захисту персональних даних повинні визначатися в актах національного законодавства з урахуванням особливостей обробки, правового режиму персональних даних, статусу інформаційно-телекомунікаційної системи, публічного реєстру, де буде проводитися опрацювання персональних даних.

Згідно з положеннями ст. 11 Конвенції про захист фізичних осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (далі – Конвенція) кожна Сторона зобов'язується встановити відповідні санкції та засоби правового захисту стосовно порушень положень внутрішнього права, що впроваджують основоположні принципи захисту персональних даних, визначені у другій цієї Конвенції.

З наведеної норми випливає, що зобов'язання держав – членів Конвенції щодо забезпечення належного захисту персональних даних охоплюють всі дії, пов'язані з обробкою персональних даних.

Тож для суб'єктів владних повноважень важливо у власних підзаконних актах або на рівні постанов Кабінету Міністрів України визначити спеціальний порядок захисту персональних даних, який відповідатиме функціям публічних реєстрів, інформаційно-телекомунікаційних систем, а також методи такого правового захисту.

Відповідно до пп. 3.4 п. 3 Порядку організаційні заходи охоплюють:

- ✓ визначення порядку доступу до персональних даних працівників володільця/розпорядника;
- ✓ визначення порядку ведення обліку операцій, пов'язаних з обробкою персональних даних суб'єкта та доступом до них;
- ✓ розробку плану дій на випадок несанкціонованого доступу до персональних даних, пошкодження технічного обладнання, виникнення надзвичайних ситуацій;
- ✓ регулярне навчання співробітників, які працюють з персональними даними.

Щодо технічних заходів, то їхня система формулюється на початковому етапі проєктування інформаційно-телекомунікаційної системи, реєстру у технічному завданні на створення/модернізацію такого об'єкта.

На наступному етапі – введення інформаційної системи або реєстру в експлуатацію – важливо визначити види технічних заходів, які будуть застосовуватися для захисту персональних даних у правовстановлюючому акті для такої системи/реєстру.

Як зазначено у пп. 3.5 п. 3 Порядку, володілець/розпорядник веде облік працівників, які мають доступ до персональних даних суб'єктів. Володілець/розпорядник визначає рівень доступу зазначених працівників до персональних даних суб'єктів. Кожен із цих працівників користується доступом лише до тих персональних даних (їх частини) суб'єктів, які необхідні йому у зв'язку з виконанням своїх професійних чи службових або трудових обов'язків.

Усі інші працівники володільца/розпорядника мають право на повну інформацію лише стосовно власних персональних даних.

При цьому працівники, які мають доступ до персональних даних, дають письмове зобов'язання про нерозголошення персональних даних, які їм було довірено або які стали їм відомі у зв'язку з виконанням професійних чи службових або трудових обов'язків.

Датою надання права доступу до персональних даних вважається дата надання зобов'язання відповідним працівником (підпункти 3.5–3.8 п. 3 Порядку).

Для забезпечення належного правового захисту персональних даних, володільцем яких виступає суб'єкт владних повноважень, при проєктуванні публічних реєстрів та/або інформаційних систем важливо здійснити автоматизований розподіл доступу працівників до файлів персональних даних за принципом ролівого поділу користувачів відповідних інформаційних об'єктів.

У разі звільнення працівника, який мав доступ до персональних даних, або переведення його на іншу посаду, що не передбачає роботу з персональними даними суб'єктів, вживаються заходи щодо унеможливлення доступу такої особи до персональних даних, а документи та інші носії, що містять персональні дані суб'єктів, передаються іншому працівнику.

Таким чином, діяльність суб'єктів владних повноважень у період існування режиму воєнного стану щодо захисту персональних даних передбачає розробку системи правових норм, запровадження системи організаційно-технічних заходів та визначення кола посадових осіб, відповідальних за безпечну обробку персональних даних.

3. Якими є особливості застосування законодавства про захист персональних даних у період воєнного стану?

Для громадян

При визначенні особливостей застосування законодавства про захист персональних даних до громадян необхідно передусім враховувати такі умови:

- місце постійного проживання чи перебування громадянина;

- юридичну силу конкретного акта законодавства про захист персональних даних;
- кола суспільних відносин, які врегульовані конкретним актом законодавства у сфері персональних даних;
- наявність або відсутність у громадянина спеціального статусу, наприклад, державного службовця, співробітника правоохоронного органу, дипломатичного службовця, особи-біженця тощо.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про захист персональних даних» (далі – Закон № 2297-VI) він регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних.

Зазначена норма Закону № 2297-VI вказує на його універсальність, тобто розповсюдження на всіх громадян України, а також іноземців і осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Слід підкреслити, що у ч. 1 ст. 27 Закону № 2297-VI закріплено важливу нормативну вимогу, відповідно до якої положення щодо захисту персональних даних, викладені у цьому Законі, можуть доповнюватися чи уточнюватися іншими законами, за умови, що вони встановлюють вимоги щодо захисту персональних даних, які не суперечать вимогам цього Закону.

Таким чином, дія норм Закону № 2297-VI поширюється на всі процедури обробки і захисту незалежно від сфери застосування.

У випадку, якщо нормами окремих законів закріплені спеціальні правила обробки персональних даних у тій або тій сфері суспільного життя, наприклад, міграційній, охорони здоров'я, освіти, електронного урядування, ці норми не повинні суперечити загальним вимогам обробки персональних даних, які передбачені, зокрема, у Законі № 2297-VI.

Звертаємо увагу, дія норм Закону № 2297-VI поширюється лише на живих осіб. Таке обмеження дії норм випливає із того, що права суб'єктів персональних даних є особистими, немайновими, непорушними та невідчужуваними, а сама особа – суб'єкт персональних даних може бути ідентифікована лише до моменту фіксації факту смерті.

Якщо громадяни України перебувають на законних підставах на території Європейського Союзу (далі – ЄС) (незалежно від набуття статусу біженця) або уклали договори з компаніями, які зареєстровані на території ЄС, на відносини щодо обробки їхніх персональних даних поширюється дія положень Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (далі – GDPR). Зазначене правило відповідно до ст. 3 GDPR поширюється на громадян держав – членів ЄС або інших держав, які отримали право постійного проживання в одній із таких держав і нині перебувають на законних підставах в Україні незалежно від цілей перебування.

Якщо громадяни України адресують громадянам ЄС пропозиції з укладання угод на відчуження, створення товарів, робіт чи послуг, у частині обробки персональних даних на відповідні відносини будуть поширюватися також норми GDPR.

Для суб'єктів владних повноважень

Суб'єктам владних повноважень, крім врахування у своїй діяльності рекомендацій, визначених у цьому роз'ясненні для громадян, також необхідно враховувати окремі особливості застосування законодавства про захист персональних даних при здійсненні нормотворчої і правозастосовної діяльності.

Згідно з п. 1.2 Типовим порядком обробки персональних даних, затвердженого наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 8 січня 2014 р. № 2/8-14 (далі – Порядок), володільці, розпорядники персональних даних самостійно визначають порядок обробки персональних даних, враховуючи специфіку обробки персональних даних у різних сферах, відповідно до вимог, визначених [Законом України «Про захист персональних даних»](#) та цим Порядком.

З огляду на зміст норм, передбачених у частинах 1 та 2 ст. 1 і ч. 1 ст. 27 Закону № 2297-VI, суб'єктам владних повноважень при здійсненні процедур обробки персональних даних, включаючи ведення баз персональних даних, опрацювання запитів на доступ до персональних даних, передачі персональних даних, слід керуватися нормами Конституції України, ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенцією про захист фізичних осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, Законом № 2297-VI, а також іншими законами і підзаконними актами.

Звертаємо увагу, що при реалізації суб'єктами владних повноважень нормотворчих повноважень допускається лише уточнення конкретних положень Закону № 2297-VI за умови, якщо таке уточнення не має наслідком зміну або скасування правових гарантій невтручання у приватне і сімейне життя. У період дії режиму воєнного стану обмеження прав суб'єктів персональних даних та гарантій їх реалізації можуть визначатися виключно законами України.

Необхідно звернути увагу, якщо проєкт нормативно-правового акта передбачає врегулювання відносин щодо обробки та захисту персональних даних громадян держав – членів ЄС, такий проєкт повинен обов'язково містити посилання на положення GDPR, територіальна сфера дії якого, відповідно до ст. 3, охоплює:

- опрацювання персональних даних у контексті діяльності осідку контролера або оператора в Європейському Союзі, незалежно від того, чи відбувається власне опрацювання у межах Європейського Союзу чи ні;

- опрацювання персональних даних суб'єктів даних, які перебувають у Європейському Союзі, контролером або оператором, який має осідок поза межами Європейського Союзу;
- якщо опрацювання даних пов'язано з: (а) постачанням товарів чи наданням послуг таким суб'єктам даних у Європейському Союзі, незалежно від того, чи вимагають оплату від таких суб'єктів даних; або (б) моніторингом поведінки суб'єктів даних, якщо така поведінка має місце у межах Європейського Союзу;
- опрацювання персональних даних контролером, що має осідок поза межами Європейського Союзу, але в місці, де застосовується законодавство держави-члена з огляду на публічне міжнародне право.

Таким чином, за наявності у проєкті нормативно-правового акта положень, які спрямовані на врегулювання однієї з груп вказаних суспільних відносин, посилання на конкретний пункт ст. 3 GDPR є обов'язковим. Так само, якщо до суб'єкта владних повноважень надійшов запит про доступ до персональних даних або про реалізацію інших прав суб'єкта персональних даних від громадянина ЄС, врахування положень GDPR є обов'язковим.

Отже, у період дії режиму воєнного стану суб'єктам владних повноважень необхідно зважати на те, що будь-які винятки чи обмеження на застосування законодавства про захист персональних даних можуть запроваджуватися лише в нормах законів України.

4. Чи допускається обмеження прав суб'єктів персональних даних та обробка персональних даних без їхньої згоди в умовах дії правового режиму воєнного стану?

Відповідно до п. 3 Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини та громадянина, передбачені [статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53](#) Конституції України.

Зі змісту цього Указу випливає, що **в період дії правового режиму воєнного стану можуть встановлюватися обмеження права на невтручання у приватне і сімейне життя, включаючи права суб'єктів персональних даних, закріплені у ч. 2 ст. 8 Закону України «Про захист персональних даних»** (далі – Закон № 2297-VI).

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону № 2297-VI він регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних.

Слід підкреслити, що ч. 1 ст. 27 Закону № 2297-VI закріплено важливу нормативну вимогу, відповідно до якої положення щодо захисту персональних даних, викладені у Законі № 2297-VI, можуть доповнюватися чи уточнюватися іншими законами, за умови, що вони встановлюють вимоги щодо захисту персональних даних, що не суперечать вимогам цього Закону.

Зазначена норма ґрунтується на положеннях, закріплених у п. 1 ст. 92 Конституції України, згідно з якими виключно законами визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина.

Відповідно, будь-які обмеження прав суб'єктів персональних даних у період дії правового режиму воєнного стану можуть встановлюватися лише законами України.

Згідно з ч. 1 ст. 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Виникає запитання: у яких випадках персональні дані можуть оброблятися суб'єктами владних повноважень, підприємствами, установами, організаціями без згоди самих суб'єктів персональних даних?

Відповідно до ч. 2 ст. 32 Конституції України не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Вказана конституційна норма спирається на стандарти Ради Європи, закладені у ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).

Згідно з вказаними положеннями Конвенції кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Таким чином, ч. 2 ст. 32 Конституції України та ч. 2 ст. 8 Конвенції визначено вичерпний перелік підстав для обробки персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних та обмеження їхніх прав у нормах національного законодавства України.

При цьому для здійснення обробки персональних даних без згоди фізичної особи не має значення, наявна одна чи відразу декілька підстав, передбачених у ч. 2 ст. 32 Конституції України.

5. На яких основних підставах здійснюється обробка персональних даних у період запровадження воєнного стану?

Для громадянина

Звертаємо увагу, будь-які дії з персональними даними можуть здійснюватися виключно за наявності підстав, передбачених законодавством України.

Вичерпний перелік підстав для обробки персональних даних передбачено ст. 11 Закону України «Про захист персональних даних» (далі – Закон № 2297-VI).

Підстави для обробки персональних даних – це конкретні положення законодавчих актів або юридичні факти (дії чи події) щодо персональних даних, за наявності яких стосовно такої інформації уповноважені органи, посадові особи або самі суб'єкти персональних даних можуть здійснювати конкретні дії з персональними даними.

Запровадження в Україні правового режиму воєнного стану або його скасування саме собою не передбачає розширення або звуження переліку цих підстав.

Водночас у період дії правового режиму воєнного стану окремі з підстав для обробки персональних даних проявляються значно частіше порівняно з життєдіяльністю у мирний час.

Ідеться, зокрема, про обробку персональних даних, яка здійснюється відповідно до пунктів 1–2, 4 та 6 ч. 1 ст. 11 Закону № 2297-VI.

За своєю сутністю підстави обробки персональних даних, зазначені у пунктах 1, 3 ч. 1 ст. 11 Закону № 2297-VI, ґрунтуються на основі вільного, поінформованого волевиявлення суб'єкта персональних даних. Натомість підстави для обробки персональних даних, зазначені у пунктах 2, 4–6 ч. 1 ст. 11 Закону № 2297-VI, не передбачають необхідності одержання дозволу суб'єкта персональних даних на обробку інформації про нього.

Однією з найбільш поширених підстав для обробки персональних даних, яка потребує вільного волевиявлення громадянина (суб'єкта персональних даних), є його згода на таку обробку.

Наведене визначення містить дві суттєві ознаки згоди на обробку персональних даних:

- ✓ **добровільність** (означає відсутність прямого або опосередкованого примусу при її наданні);
- ✓ **поінформованість** (означає, що перед наданням згоди суб'єкт повинен отримати достовірну інформацію про те, ким, з якою метою будуть оброблятися його персональні дані, кому будуть передаватися, які саме дані, а також про права, визначені Законом № 2297-VI).

Суб'єкт персональних даних також має право відмовитися від надання згоди на обробку персональних даних, відкликати згоду на обробку

персональних даних, яка була надана такою особою раніше, вносити застереження стосовно обмеження права на обробку своїх персональних даних під час надання згоди, пред'являти вмотивовану вимогу щодо зміни або знищення своїх персональних даних будь-яким володільцем та розпорядником персональних даних, якщо ці дані обробляються незаконно чи є недостовірними, заперечувати проти обробки своїх персональних даних.

Згода суб'єкта персональних даних є лише однією з шести підстав для обробки персональних даних, передбачених ст. 11 Закону № 2297-VI.

За наявності підстав, визначених у пунктах 2–6 ч. 1 ст. 11 Закону № 2297-VI, обробка персональних даних здійснюється без згоди суб'єкта персональних даних.

Однією з підстав для обробки персональних даних, яка не потребує згоди суб'єкта персональних даних або укладення з ним чи в його інтересах будь-якого правочину, є «дозвіл на обробку персональних даних, наданий володільцю персональних даних відповідно до закону виключно для здійснення його повноважень» (п. 2 ч. 1 ст. 11 Закону № 2297-VI).

Звертаємо увагу, у період дії режиму воєнного стану суб'єктами владних повноважень, включаючи військові адміністрації, інші органи військового керівництва обробка персональних даних здійснюється здебільшого саме на цій правовій підставі. Йдеться про випадки надання адміністративних послуг громадянам, розгляд звернень громадян, надання доступу до публічної інформації, виконання військовими адміністраціями покладених на них обов'язків стосовно громадян і військовослужбовців, які зареєстровані чи перебувають на їхній території.

У статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантовано право на повагу до приватного і сімейного життя: кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Зазначене кореспондується з підпунктом 2.7 п. 2 Типового порядку обробки персональних даних, затвердженого наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 8 січня 2014 р. № 1/02-14 (далі – Порядок), обробка персональних даних здійснюється володільцем персональних даних лише за згодою суб'єкта персональних даних, за винятком тих випадків, коли така згода не вимагається Законом.

Таким чином, за наявності дозволу, наданому володільцю персональних даних, включаючи органи державної влади, органи місцевого самоврядування на обробку персональних даних, який ґрунтується на нормах законодавства

України, є необхідним у демократичному суспільстві, згода громадянина (суб'єкта персональних даних) не потрібна. Інакше кажучи, якщо громадянин направляє запит на публічну інформацію чи звернення, звертається за адміністративною послугою, одержання згоди на обробку персональних даних не потрібно.

У період дії правового режиму воєнного стану обробка персональних даних часто здійснюється на підставі п. 4 ч. 1 ст. 11 Закону № 2297-VI з метою захисту життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних.

На цій підставі обробка персональних даних здійснюється у випадку надання суб'єкту персональних даних медичної допомоги, захисту його життя, здоров'я від протиправних посягань, проведення аварійно-рятувальних операцій щодо громадян.

Водночас фізична особа або установа, яка здійснила обробку персональних даних для захисту життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних, повинна отримати від нього згоду на таку обробку, коли це стане можливим, або припинити дії з персональними даними у разі відмови від надання такої згоди.

Для суб'єктів владних повноважень

При визначенні суб'єкта владних повноважень як учасника інформаційних відносин, включаючи відносини щодо обробки персональних даних, необхідно керуватися положеннями ст. 1 Закону України «Про інформацію».

Згідно з цим Законом суб'єкт владних повноважень – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, інший суб'єкт, що здійснює владні управлінські функції відповідно до законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

Основні засади діяльності суб'єктів владних повноважень закладені у ч. 2 ст. 19 Конституції України.

Згідно з цією конституційною нормою органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Зазначене положення Конституції України безпосередньо позначається на законних підставах обробки персональних даних суб'єктами владних повноважень.

Як уже зазначалося, вичерпний перелік підстав на обробку персональних даних визначений у ст. 11 Закону № 2297-VI.

Щодо суб'єктів владних повноважень, то основною підставою, на якій вони можуть здійснювати обробку персональних даних, є дозвіл на таку обробку, наданий їм відповідно до закону.

Особливості прояву цієї підстави обробки персональних даних суб'єктами персональних даних у період дії режиму воєнного стану полягають у такому:

- ✓ надається переважно суб'єктам владних повноважень, включно з військовими адміністраціями, що утворюються відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану»;
- ✓ діє не довше, ніж це необхідно суб'єкту владних повноважень для виконання покладених на нього обов'язків;
- ✓ стосується лише чітко визначених наборів персональних даних;
- ✓ має строковий характер;
- ✓ надається лише в межах компетенції суб'єкта владних повноважень.

Відповідно, за наявності вказаної підстави суб'єкти владних повноважень не повинні відбирати у громадян згоду на обробку їхніх персональних даних незалежно від того, чи є вони військово зобов'язаними особами, чи виконують обов'язки у складі Збройних Сил України, Національної гвардії України, сил територіальної оборони.

Згідно з ч. 4 ст. 19 Закону № 2297-VI органи державної влади та органи місцевого самоврядування мають право на безперешкодний і безоплатний доступ до персональних даних відповідно до їх повноважень.

Проте навіть у період дії режиму воєнного стану законодавство України передбачає окремі випадки, у яких згода суб'єкта персональних даних є обов'язковою, навіть коли він вступає у відносини із суб'єктом владних повноважень.

Прикладом відносин, у яких підставою для обробки персональних даних слугує згода суб'єкта персональних даних, є трудові відносини з таким суб'єктом, надання суб'єктом персональних даних цивільно-правових послуг суб'єкту владних повноважень, інші приватноправові відносини.

Відповідно до абзацу 4 ст. 2 Закону № 2297-VI згода суб'єкта персональних даних – добровільне волевиявлення фізичної особи (за умови її поінформованості) щодо надання дозволу на обробку її персональних даних відповідно до сформульованої мети їх обробки, висловлене у письмовій формі або у формі, що дає змогу зробити висновок про надання згоди.

Суб'єкт персональних даних також має право відмовитись від надання згоди на обробку персональних даних, відкликати згоду на обробку персональних даних, яка була надана такою особою раніше, вносити застереження стосовно обмеження права на обробку своїх персональних даних під час надання згоди, пред'являти вмотивовану вимогу щодо зміни або знищення своїх персональних даних будь-яким володільцем та розпорядником персональних даних, якщо ці дані обробляються незаконно чи є недостовірними, заперечувати проти обробки своїх персональних даних.

Слід звернути увагу: обробка персональних даних на підставі, передбаченій у п. 4 ч. 1 ст. 11 Закону № 2297-VI, тобто для захисту життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних, може здійснюватися в тих випадках, коли суб'єкт, який здійснює таку обробку, не має на це прямого дозволу

згідно із законодавством України, або згоду на дії з персональними даними неможливо отримати через фізичний, психоемоційний стан особи, якої стосується відповідна інформація.

Проте фізична особа або установа, яка здійснила обробку персональних даних для захисту життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних, повинна отримати від нього згоду на таку обробку, коли це стане можливим, або припинити дії з персональними даними у разі відмови від надання такої згоди.

6. Яким вимогам повинно відповідати правомірне збирання персональних даних у період воєнного стану?

Для громадянина

З моменту запровадження в Україні з 24 лютого 2022 р. Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (далі – Указ) правового режиму воєнного стану, засоби масової інформації повідомляли про численні випадки незаконного збирання, накопичення та зберігання персональних даних різних категорій населення. Йдеться не лише про випадки незаконного заволодіння персональними даними у шахрайських цілях, а й з метою протиправного стеження за громадянами України, військовослужбовцями, волонтерами, публічними службовцями тощо.

У зв'язку з цим виникає запитання: яким вимогам має відповідати правомірне збирання персональних даних у період дії правового режиму воєнного стану та як убезпечитися від незаконного прояву таких дій?

Відповідно до п. 3 Указу у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України.

Дія зазначеного положення Указу означає, що у зв'язку з можливістю обмеження права фізичних осіб на невтручання в особисте і сімейне життя, збирання, накопичення та зберігання персональних даних на території України в період дії режиму воєнного стану може супроводжуватися дією окремих обмежень.

Як встановлено у ч. 1 ст. 12 Закону України «Про захист персональних даних» (далі – Закон № 2297-VI) збирання персональних даних є складовою процесу їх обробки, що передбачає дії з підбору чи впорядкування відомостей про фізичну особу.

Включення процедур збирання персональних даних до процесу обробки означає поширення на вказані процедури всіх загальних принципів та вимог, які застосовуються до обробки персональних даних загалом.

Необхідно звернути увагу: законодавство України встановлює конкретні обмеження щодо обробки персональних даних, включаючи їх збирання.

Згідно з приписами ч. 2 ст. 32 Конституції України: «Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації

про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини».

Здійснюючи офіційне тлумачення норм, передбачених у частинах 1 та 2 ст. 32 Конституції України, у системному взаємозв'язку з вказаними нормами, Конституційний Суд України у п. 3 мотивувальної частини рішення від 20 січня 2012 р. № 2/РП-2012 зазначив: «...Лише фізична особа, якої стосується конфіденційна інформація, відповідно до конституційного та законодавчого регулювання права особи на збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації має право вільно, на власний розсуд визначати порядок ознайомлення з нею інших осіб, держави та органів місцевого самоврядування, а також право на збереження її у таємниці».

Зазначене конституційне та законодавче регулювання права на невтручання в особисте та сімейне життя узгоджується із міжнародно-правовими актами, ратифікованими Верховною Радою України.

Так, у ст. 12 [Загальної декларації прав людини](#) встановлено, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист законом від такого втручання або таких посягань.

[Міжнародним пактом про громадянські і політичні права](#) також встановлено, що ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію (п. 1 ст. 17).

У [Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод](#) (далі – Конвенція) визначено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції; органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб (ст. 8).

Застосовуючи положення ст. 8 Конвенції, Європейський суд з прав людини у своїй практиці сформулював критерії, дотримання яких є обов'язковими для правомірного втручання у приватне життя особи через збирання інформації про неї. Це, зокрема, такі принципи, як законність і легітимність мети обробки інформації про фізичну особу, законність і достатність підстав, а також пропорційність втручання із характером мети такого втручання.

Про це йдеться, зокрема, у справах: «S. and Marper v. The United Kingdom» (заяви № 30562/04, № 30566/04, рішення від 4 грудня 2008 р.); «Ciubotaru v. Moldova» (заява № 27138/04, рішення від 27 квітня 2010 р.); «Авілкіна та інші проти Російської Федерації» («Avilkina and Others v. Russia»; заява № 1585/09,

рішення від 6 червня 2013 р.); «Пантелеєнко проти України» («Panteleyenko v. Ukraine»; заява № 11901/02, рішення від 29 червня 2006 р.).

Отже, процедури збирання персональних даних повинні відповідати таким вимогам:

- збиратися лише на підставі добровільної поінформованої згоди суб'єкта персональних даних, укладеного з ним правочину чи на інших підставах, визначених у ст. 11 Закону № 2297-VI;
- збиратися лише з конкретно законною метою, про яку має бути повідомлений суб'єкт персональних даних до початку процедури збирання персональних даних;
- одержуватися лише з достовірних джерел, передусім із документів, виданих на ім'я особи, чії персональні дані збираються, офіційних публічних і приватних реєстрів;
- одержуватися не забороненими способами;
- персональні дані, які збираються, мають бути точними, ненадмірними стосовно мети їхньої обробки;
- не використовувати персональні, у подальшому, для цілей протиправного втручання у приватне і сімейне життя особи, вчинення будь-яких правопорушень, отримання чи розповсюдження будь-якої інформації (крім офіційної) про військовослужбовців, волонтерів, посадових осіб військових адміністрацій, інших посадових осіб суб'єктів владних повноважень, чия діяльність спрямована на забезпечення життєдіяльності громадян, юридичних осіб, населених пунктів у період дії правового режиму воєнного стану.

Звертаємо увагу, Конвенція про захист фізичних осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (далі – Конвенція № 108) у ст. 6 та Закон № 2297-VI у ст. 7 закріпили певні категорії персональних даних, збирання та подальша обробка яких може становити особливий ризик для прав і свобод людини. Збирання цих персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних не допускається, за винятком випадків, прямо передбачених законом, та потребує додержання спеціальних вимог.

Прикладом цієї категорії персональних даних можуть бути біометричні дані громадян і військовослужбовців, зокрема їхні фото, сканкопії підписів, дані про політичні, релігійні переконання, відомості про притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності, дані про геолокацію особи тощо. Фактично це означає, що громадянам заборонено без достатніх підстав збирати з метою подальшого підбору і використання персональних даних, поширених у соціальних мережах, на сайтах, інших інформаційних ресурсах, фото і відеоповідомлення з персональними даними, копії документів фізичних осіб, відомості про їхню професійну діяльність, участь у діяльності Збройних сил України, територіальної оборони тощо.

Таким чином, Закон № 2297-VI, визначаючи юридичні вимоги до збирання персональних даних, пов'язав їх зміст із якісними характеристиками персональних даних, законністю процедур і мети збирання персональних даних.

Що ж до того, як убезпечити себе від незаконного збирання персональних даних у період дії режиму воєнного стану, то необхідно застосовувати такі основні рекомендації:

- Не надавати персональні дані, доки не отримаєте вичерпну інформацію про володільця, мету збирання і процедури обробки такої інформації.
- Надавати персональні дані, лише якщо ваша згода є добровільною, а ви поінформовані про свої права та обов'язки, мету збирання, умови і строк обробки, соціальні права та обов'язки. Це правило не стосується випадків, коли відповідно до чинного законодавства обробка персональних даних може здійснюватися без згоди самого суб'єкта персональних даних.
- Використовувати захищені паролі доступу до цифрових застосунків і сервісів, бажано з двофакторною аутентифікацією.
- Надавати доступ до відомостей про геолокацію лише у випадках, коли це прямо необхідно для задоволення ваших правомірних потреб.
- У разі наявності інформації про факти незаконного збирання власних персональних даних або виникнення відповідних ризиків направляти запити до володільців з вимогою надати відповідь, чи обробляються ним персональні дані? Якщо так, то які саме, з якою метою, на яких умовах та протягом яких строків.
- Вимагати збирання інформації лише з офіційних джерел: документів, публічних реєстрів тощо.
- Не надавати права доступу до персональних даних третім особам, якщо останні не підтвердили володільцю, що ними дотримані всі вимоги законодавства України про захист персональних даних.
- Уникати випадків збирання персональних даних про осіб, військові операції чи дії, поширення яких може становити загрозу для життя і здоров'я військовослужбовців, їхніх сімей або мирного населення.
- Після спливу строків та/або мети обробки персональних даних вимагати їх видалення чи знищення з відповідним підтвердженням таких дій від володільців.

Для суб'єктів владних повноважень

При виконанні суб'єктами владних повноважень завдань щодо збирання персональних даних слід враховувати ту обставину, що у разі вчинення відповідних дій, згідно із Законом № 2297-VI, вони будуть вважатися володільцями зібраних персональних даних. Це означає, що у такому випадку на суб'єктів владних повноважень будуть покладатися усі зобов'язання володільців персональних

даних, передбачені нормами національного законодавства. Йдеться, зокрема, про необхідність дотримання мети та підстав збирання персональних даних, створення належних умов для процесу їхньої подальшої обробки.

Якщо суб'єкт владних повноважень відповідно до чинного законодавства наділений нормотворчими повноваженнями або виконує функції розпорядника публічного реєстру, на такого суб'єкта також покладаються обов'язки щодо визначення нормативних правил збирання та подальшої обробки персональних даних, якщо такі правила не закріплені законом.

Стосовно зазначених питань, посадовим особам суб'єктів владних повноважень у своїй діяльності також слід враховувати [Рекомендації](#) Уповноваженого Верховної Ради України щодо усунення типових порушень законодавства про захист персональних даних у процесі нормотворчої діяльності.

У своїй діяльності, пов'язаній зі збиранням персональних даних, суб'єктам владних повноважень слід керуватися положеннями ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статтями [6–8](#) Конвенції № 108, статтями [6, 11, 12, 16](#) Закону № 2297-VI, а також іншими законодавчими актами з питань обробки персональних даних.

Системне тлумачення змісту наведених норм дає змогу сформулювати такі рекомендації щодо організації правомірного збирання персональних даних суб'єктами владних повноважень:

- Збирання персональних даних повинне здійснювати суб'єктами владних повноважень на підставах, у межах їхніх повноважень і способами, які передбачені законом.
- Збирання персональних даних повинно здійснюватися з використанням автоматизованих інформаційно-телекомунікаційних систем, реєстрів, баз даних з урахуванням повноважень щодо доступу посадових осіб конкретних органів державної влади та місцевого самоврядування.
- Крім випадків, прямо передбачених законодавством України (здійснення негласних слідчих розшукових дій, затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, виконання інших кримінально-процесуальних заходів), суб'єкт владних повноважень повинен повідомляти суб'єкта персональних даних про склад і зміст зібраних персональних даних, права таких суб'єктів, визначені у ч. 2 ст. 8 Закону № 2297-VI, мету збору персональних даних та осіб, яким передаються його персональні дані.
- Первинними джерелами, з яких повинні збиратися персональні дані, є документи, видані на ім'я фізичних осіб.
- Склад і види персональних даних, які можуть збиратися суб'єктами персональних даних, повинні бути пропорційними та ненадмірними стосовно мети їхньої обробки.

- Збирання персональних даних має здійснюватися з урахуванням вимог до технічного захисту інформації, забезпечення належного рівня кібербезпеки публічних реєстрів, баз даних, де передбачається обробка персональних даних.

Спираючись на зміст вказаної норми, можна зазначити, що у випадках надання суб'єктом владних повноважень адміністративних послуг, розгляду звернень громадян, задоволення запиту на публічну інформацію, повідомлення про початок збирання персональних даних має надаватися громадянину (суб'єкту персональних даних) у момент вчинення відповідних дій. Якщо персональні дані збираються іншим органом чи суб'єктом господарювання, суб'єкт персональних даних має бути повідомлений про початок збирання не пізніше, як на тридцятий день з моменту вчинення відповідної дії.

Отже, процедури збирання персональних даних суб'єктами владних повноважень у період дії правового режиму воєнного стану повинні здійснюватися з обов'язковим додержанням нормативних вимог на основі принципів законності, прозорості, відповідності меті та підставам їх подальшої обробки.

7. У чому полягають особливості використання персональних даних у період дії правового режиму воєнного стану?

Для громадянина

Однією з найважливіших складових процесу обробки персональних даних є процедура їх використання.

Запровадження з 24 лютого 2022 р. Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (далі – Указ) на всій території України правового режиму воєнного стану внесло певні юридичні корективи у процедури використання персональних даних громадян України, іноземців та осіб без громадянства.

Відповідно до п. 3 Указу у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені [статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53](#) Конституції України.

Дія зазначеного положення Указу означає, що у зв'язку з можливістю обмеження права фізичних осіб на невтручання в особисте і сімейне життя, використання персональних даних на території України в період дії режиму воєнного стану може супроводжуватися дією не лише загальних, а й спеціальних вимог до процедур використання відповідної інформації.

Звертаємо увагу, ч. 1 ст. 27 Закону України «Про захист персональних даних» (далі – Закон № 2297-VI) містить універсальне положення, відповідно до якого закріплені у цьому Законі вимоги до обробки персональних даних та

гарантії захисту прав суб'єктів персональних даних можуть лише доповнюватися іншими законами, але не скасовуватися чи звужуватися.

Оскільки процедура використання персональних даних є складовою більш широкого процесу їхньої обробки, то дія вказаної норми охоплює своїм змістом і процедуру, що аналізується у цьому роз'ясненні.

З процедурою використання персональних даних громадяни стикаються як у приватноправових відносинах (надання адміністративних послуг, подання запиту на публічну інформацію або звернення громадян, одержання комунальних послуг тощо), так і у приватноправових відносинах (укладення цивільно-правових, трудових договорів, здійснення підприємницької діяльності тощо).

Відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону № 2297-VI використання персональних даних передбачає будь-які дії володільця щодо обробки цих даних, дії щодо їх захисту, а також дії щодо надання часткового або повного права обробки персональних даних іншим суб'єктам відносин, пов'язаних із персональними даними, що здійснюються за згодою суб'єкта персональних даних чи відповідно до закону.

З наведеного визначення випливає, що використання персональних даних може передбачати кілька послідовних або одночасних дій із персональними даними. Важливо, щоб такі дії вчинялися з урахуванням мети обробки персональних даних, а також ґрунтувалися на підставі закону або згоди суб'єкта персональних даних.

При цьому важливо, щоб обробка персональних даних здійснювалася відкрито і прозоро із застосуванням засобів та у спосіб, що відповідають визначеним цілям такої обробки.

Дія абзацу 2 ч. 1 ст. 6 Закону № 2297-VI у контексті існування правового режиму воєнного стану вказує на необхідність інформування суб'єкта персональних даних про використання інформації щодо нього, цілі та умови такого використання.

Склад та зміст персональних даних, що використовуються різними суб'єктами суспільних відносин, мають бути відповідними, адекватними та ненадмірними стосовно визначеної мети їх обробки (ч. 3 ст. 6 Закону № 2297-VI).

Згідно з ч. 6 ст. 6 Закону № 2297-VI не допускається обробка даних про фізичну особу, які є конфіденційною інформацією, без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Вказана норма є близькою за змістом до ч. 2 ст. 32 Конституції України і спрямована на її реалізацію у відносинах щодо обробки, зокрема, використання персональних даних.

Важливо пам'ятати, що первинними джерелами відомостей про фізичну особу є: видані на її ім'я документи; підписані нею документи; відомості, які особа надає про себе.

Відповідно, для забезпечення правомірного використання персональних даних у період дії режиму воєнного стану важливо забезпечити одержання необхідних даних безпосередньо з документів, виданих на ім'я конкретної фізичної особи, або публічних реєстрів, з використанням яких було оформлено відповідні документи, або в результаті безпосередніх повідомлень інформації про себе, особами, які надають персональні дані у момент їх збирання.

Таким чином, для того щоб використання персональних даних у період дії режиму воєнного стану було правомірним і необхідним у демократичному суспільстві, воно має відповідати таким критеріям:

- Ґрунтуватися на передбачених у ст. 11 Закону № 2297-VI положеннях.
- Бути ненадмірними стосовно мети, з якою вони використовуються.
- Використовуватися лише тими суб'єктами владних повноважень, підприємствами, установами чи організаціями, яким законодавством України надано дозвіл на таку обробку, або відповідною згодою суб'єкта персональних даних.
- Бути строковим, тобто здійснюватися протягом періоду, визначеного законодавством України.
- Збиратися з достовірних джерел та не надаватися третім особам без згоди суб'єктів персональних даних і за умови, що запитувачі персональних даних гарантують ступінь захисту відповідної інформації на рівні, не гіршому, ніж це робить володілець.

Для суб'єктів владних повноважень

При визначенні суб'єкта владних повноважень як учасника інформаційних відносин, включаючи відносини щодо обробки персональних даних, необхідно керуватися положеннями ст. 1 Закону України «Про інформацію».

Згідно з цим Законом суб'єкт владних повноважень – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, інший суб'єкт, що здійснює владні управлінські функції відповідно до законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

Необхідно звернути увагу: при визначенні меж правомірного використання персональних даних суб'єктами владних повноважень у період дії правового режиму воєнного стану слід враховувати вимоги норми, передбаченої у ч. 2 ст. 19 Конституції України, а також керуватися завданнями діяльності кожного з таких суб'єктів та змістом повноважень, якими вони наділяються у період дії режиму воєнного стану.

Згідно з ч. 1 ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав,

свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації.

Таким чином, військові адміністрації, які утворюються на території України відповідно до зазначеного Закону, наділені всіма ознаками суб'єктів владних повноважень. У зв'язку з цим на такі тимчасові органи державної влади поширюються усі вимоги щодо використання персональних даних, передбачені законодавством України.

Якщо використання персональних даних передбачає необхідність вчинення суб'єктами владних повноважень у період дії режиму воєнного стану дій із файлами персональних даних з використанням публічних реєстрів, баз даних або інформаційно-телекомунікаційних систем, на такі дії будуть поширюватися правила роботи з відповідними реєстрами чи інформаційно-телекомунікаційними системами.

Звертаємо увагу, якщо використання персональних даних здійснюється суб'єктом владних повноважень на підставі законодавства в межах їхньої компетенції, у такому випадку ці суб'єкти набувають статус володільців.

Фактично це означає, що органи державної влади та місцевого самоврядування, які виконують функції володільців персональних даних, є відповідальними за передачу та оприлюднення персональних даних, що перебувають у їхньому володінні.

Звертаємо увагу, використання персональних даних володільцем здійснюється у разі створення ним умов для захисту цих даних. Володільцю забороняється розголошувати відомості стосовно суб'єктів персональних даних, доступ до персональних даних яких надається іншим суб'єктам відносин, пов'язаних з такими даними (ч. 2 ст. 10 Закону № 2297-VI).

Вказана норма встановлює для суб'єктів владних повноважень, включаючи військові адміністрації, також зобов'язання щодо створення необхідних умов для захисту персональних даних, а також недопущення доступу до персональних даних третім особам, які не мають право здійснювати їх обробку.

Як встановлено у ч. 3 ст. 10 Закону № 2297-VI, використання персональних даних працівниками суб'єктів відносин, пов'язаних з персональними даними, повинно здійснюватися лише відповідно до їхніх професійних чи службових або трудових обов'язків. Ці працівники зобов'язані не допускати розголошення у будь-який спосіб персональних даних, які їм було довірено або які стали відомі у зв'язку з виконанням професійних чи службових або трудових обов'язків, крім випадків, передбачених законом.

Щодо суб'єктів владних повноважень, включаючи військові адміністрації, то реалізація вказаної норми Закону № 2297-VI передбачає необхідність вжиття правових і технологічних заходів, спрямованих на забезпечення розподілу обов'язків посадових осіб, пов'язаних з обробкою персональних даних з урахуванням займаної посади, виконання функції оператора, користувача

конкретного публічного реєстру, проведення безпосередньої обробки файлів персональних даних тощо.

Поряд із вказаними особливостями необхідно наголосити на необхідності врахування посадовими особами суб'єктів владних повноважень вимог до використання персональних даних, які були наведені вище, щодо громадян.

8. У чому виявляються особливості поширення персональних даних у період дії правового режиму воєнного стану?

Для громадянина

Запровадження в Україні Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» правового режиму воєнного стану зумовлює можливість визначення законодавством обмежень права на невтручання у приватне і сімейне життя, зокрема, пов'язаних із поширенням персональних даних.

За загальним правилом, закріпленим у ч. 1 ст. 14 Закону України «Про захист персональних даних» (далі – Закон № 2297-VI) поширення персональних даних передбачає дії щодо передачі відомостей про фізичну особу за згодою суб'єкта персональних даних.

Зі змісту наведеного визначення випливає, що: по-перше, поширення персональних даних може здійснюватися активними діями володільця або розпорядника; по-друге, обов'язковою умовою для передачі персональних даних третім особам є згода суб'єктів персональних даних на поширення інформації щодо себе або осіб, стосовно яких вони здійснюють функції законного представника.

Згідно з абзацом 4 ст. 2 Закону № 2297-VI згода суб'єкта персональних даних – добровільне волевиявлення фізичної особи (за умови її поінформованості) щодо надання дозволу на обробку її персональних даних відповідно до сформульованої мети їх обробки, висловлене у письмовій формі або у формі, що дає змогу зробити висновок про надання згоди.

Наведене визначення містить дві суттєві ознаки згоди на обробку персональних даних:

✓ добровільність (означає відсутність прямого або опосередкованого примусу при її наданні);

✓ поінформованість (означає, що перед наданням згоди суб'єкт повинен отримати достовірну інформацію про те, ким, з якою метою будуть оброблятися його персональні дані, кому будуть передаватися, які саме дані, а також про права, визначені Законом).

У разі недотримання вказаних умов при одержанні згоди на поширення персональних даних, передача інформації про відповідну фізичну особу буде вважатися неправомірною.

Слід підкреслити, що правило про обов'язковість отримання згоди на поширення персональних даних є універсальним щодо приватноправових відносин, однак має певні виключення щодо персональних даних, які законодавством України віднесені до конфіденційної публічної інформації.

Виходячи зі змісту ч. 2 ст. 7 та ч. 1 ст. 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон № 2939-VI), суб'єкти владних повноважень, які володіють конфіденційною інформацією, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди – лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Зазначений перелік підстав для поширення персональних даних, віднесених до конфіденційної публічної інформації на запит третіх осіб, є вичерпним та не підлягає розширенню навіть у період дії правового режиму воєнного стану.

При цьому підстави для поширення персональних даних повинні визначатися законами України щодо конкретних видів наборів персональних даних та повинні оцінюватися суб'єктами владних повноважень, підприємствами, установами чи організаціями, які здійснюють функції володільців/розпорядників персональних даних у конкретних випадках.

Необхідно звернути увагу на те, що законодавство України передбачає окремі випадки, коли обмеження доступу до персональних даних не допускається. Так, згідно з ч. 2 ст. 5 Закону № 2297-VI не є конфіденційною інформацією персональні дані, що стосуються здійснення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень.

Поряд із цим персональні дані, зазначені у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, оформленій за формою, визначеною відповідно до [Закону України](#) «Про запобігання корупції», не належать до інформації з обмеженим доступом, крім відомостей, визначених Законом України «Про запобігання корупції».

Не належить до інформації з обмеженим доступом інформація про отримання у будь-якій формі фізичною особою бюджетних коштів, державного чи комунального майна, крім випадків, передбачених [ст. 6 Закону](#) № 2939-VI.

Законом може бути заборонено віднесення інших відомостей, що є персональними даними, до інформації з обмеженим доступом (ч. 3 ст. 5 Закону № 2297-VI).

Така заборона, зокрема, передбачена у ч. 5 ст. 6 Закону № 2939-VI.

Згідно з цією нормою не може бути обмежено доступ до інформації про складання, розгляд і затвердження бюджетів, кошторисів розпорядників бюджетних коштів та плани використання бюджетних коштів одержувачів бюджетних коштів, а також їх виконання за розписами, бюджетними програмами та видатками (крім таємних видатків відповідно

до [ст. 31](#) Бюджетного кодексу України), взяття розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів бюджетних зобов'язань або здійснення розпорядження бюджетними коштами у будь-який інший спосіб, планування, формування, здійснення та виконання закупівлі товарів, робіт і послуг за бюджетні кошти, у тому числі оборонних закупівель (крім випадків, якщо окрема інформація про закупівлі товарів, робіт і послуг становить державну таємницю відповідно до [Закону України](#) «Про державну таємницю»), володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно. Не підлягає обмеженню також доступ до інформації про стан і результати перевірок та службових розслідувань фактів порушень, допущених у сферах діяльності, зазначених у цій частині. Доступ до зазначеної інформації забезпечується розпорядниками інформації відповідно до положень [ст. 5](#) цього Закону.

Згідно з ч. 2 ст. 16 Закону № 2297-VI доступ до персональних даних третій особі не надається, якщо зазначена особа відмовляється взяти на себе зобов'язання щодо забезпечення виконання вимог цього Закону або неспроможна їх забезпечити.

Важливо наголосити на тому, що завдання перевірити спроможність третьої особи покладається на володільця персональних даних, якому адресований запит на передачу інформації про фізичну особу до моменту надання персональних даних.

При цьому, якщо особа, яка направила запит на передачу персональних даних, письмово не змогла підтвердити свою спроможність забезпечити належний рівень обробки та захисту персональних даних, така передача не може здійснюватися.

Як встановлено у ч. 3 ст. 6 Закону № 2939-VI, інформація з обмеженим доступом, включаючи персональні дані, має надаватися розпорядником інформації, якщо він правомірно оприлюднив її раніше.

Необхідно звернути увагу на те, що суб'єкт персональних даних наділяється окремими правами, пов'язаними з можливістю передачі інформації щодо нього.

Йдеться, зокрема, про право знати про джерела збирання, місцезнаходження своїх персональних даних, мету їх обробки, місцезнаходження володільця чи розпорядника персональних даних; отримувати інформацію про умови надання доступу до персональних даних, зокрема інформацію про третіх осіб, яким передаються його персональні дані; на доступ до своїх персональних даних; пред'являти вмотивовану вимогу володільцю персональних даних із запереченням проти обробки своїх персональних даних та інше.

Інформація з обмеженим доступом має надаватися розпорядником інформації, якщо немає законних підстав для обмеження у доступі до такої інформації, які існували раніше (ч. 4 ст. 6 Закону № 2939-VI).

Інакше кажучи, якщо суб'єкт владних повноважень оприлюднив на своєму офіційному сайті, сторінках у соціальних мережах, офіційних друкованих органах, засобах масової інформації персональні дані, що запитуються, підстави для відмови третім особам у доступі до них відсутні.

Слід підкреслити, що для вирішення питання, чи підлягає обмеженню у доступі третім особам публічна інформація, яка містить персональні дані, Закон № 2939-VI встановлює правило про обов'язковість проведення «так званого» трискладового тесту.

Відповідно до ч. 2 ст. 6 Закону № 2939-VI його сутність полягає у тому, що обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог:

1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Звертаємо увагу на те, що проведення розпорядниками публічної інформації вказаного тесту є обов'язковим по кожному запиту третіх осіб щодо персональних даних, які належать до конфіденційної публічної інформації.

Водночас проведення трискладового тесту повинне здійснюватися щодо інформації, яка ще не була поширена.

Для суб'єктів владних повноважень

Крім зазначених вище рекомендацій, щодо діяльності суб'єктів владних повноважень із поширення персональних даних необхідно звернути увагу на таке.

Однією з особливостей поширення персональних даних у відносинах за участю суб'єктів владних повноважень є те, що правило про необхідність отримання згоди на передачу такої інформації буде застосовуватися лише у тих випадках, коли підставою для обробки персональних даних є згода самого суб'єкта персональних даних або укладений із ним правочин, в якому викладені умови про таку згоду. Такі відносини зазвичай мають приватноправовий характер і виникають при прийнятті на роботу до органу державної влади чи місцевого самоврядування суб'єкта персональних даних, крім випадків публічної служби, надання суб'єкту владних повноважень господарських послуг тощо.

Поширення персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних або уповноваженої ним особи дозволяється у випадках, визначених законом, і лише (якщо це необхідно) в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ч. 2 ст. 14 Закону України «Про захист персональних даних»).

Вказана норма встановлює дві обов'язкові умови, за яких згода суб'єкта персональних даних на передачу його персональних даних не потрібна. Це визначеність таких випадків законом і безпосередній зв'язок із забезпеченням національної безпеки, або економічного добробуту, чи для здійснення, охорони, захисту прав людини.

Визначені у ч. 2 ст. 14 Закону № 2297-VI умови мають безпосередній зв'язок із такою правовою підставою для обробки персональних даних, як дозвіл, наданий суб'єкту владних повноважень на підставі законодавства, для здійснення ним своїх повноважень.

Таким чином, за загальним правилом, яке діє щодо суб'єктів владних повноважень, вони можуть здійснювати поширення персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних, крім тих випадків, коли згоду на обробку персональних даних вже було попередньо отримано.

Оскільки ч. 1 ст. 14 Закону № 2297-VI визначає дії з поширення персональних даних через передачу відповідної інформації, це означає, що виконання суб'єктами владних повноважень обов'язків щодо цих діє допускається лише в активній формі.

Підставою для передачі (поширення) персональних даних може бути запит уповноваженого суб'єкта владних повноважень, суб'єкта персональних даних, а у випадках, прямо передбачених законами України, також інших осіб.

Закон № 2297-VI встановлює окремі імперативні вимоги щодо поширення персональних даних.

Так, зокрема, виконання вимог встановленого режиму захисту персональних даних забезпечує сторона, що поширює ці дані (ч. 3 ст. 14 Закону № 2297-VI).

Зі свого боку, згідно з ч. 4 ст. 14, сторона, якій передаються персональні дані, повинна попередньо вжити заходів щодо забезпечення вимог цього Закону.

Таким чином, в Україні застосовується презумпція відповідальності володільця персональних даних за забезпечення безпечного поширення персональних даних.

Її належна реалізація, серед іншого, забезпечується:

- по-перше, через визначення автоматизованих засобів, що перебувають у володінні або розпорядженні суб'єктів владних повноважень, з використанням яких буде здійснюватися відповідна передача;
- по-друге, через встановлення у нормах законодавства України вимог до безпечного поширення персональних даних;

- по-третє, забезпеченням автоматизованого розподілу повноважень із передачі й одержання персональних даних уповноваженими посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування;
- по-четверте, через встановлення у нормах законодавства України порядку доступу суб'єктів персональних даних до інформації про себе, що обробляються суб'єктами владних повноважень, а також через визначення прав суб'єктів персональних даних із відповідних питань.

Важливо, щоб вказані питання знаходили своє нормативне закріплення у нормативно-правових актах, якими врегульований статус публічних реєстрів, а також процедури інформаційних обмінів персональними даними.

Як складова процесу обробки, поширення персональних даних здійснюється відкрито і прозоро із застосуванням засобів та у спосіб, що відповідають визначеним цілям такої обробки.

Персональні дані, які поширюються з ініціативи або на вимогу суб'єктів владних повноважень чи суб'єктів господарювання, мають бути точними, достовірними та оновлюватися у разі потреби, визначеної метою їх обробки.

При цьому важливо, щоб склад і зміст персональних даних були відповідними, адекватними та ненадмірними стосовно визначеної мети їх обробки.

Зазначені вимоги до поширення персональних даних передбачені частинами 1–3 ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних».

Отже, процес поширення персональних даних суб'єктами владних повноважень повинен супроводжуватися виконанням обов'язку щодо створення належних умов поінформованості суб'єктів персональних даних про мету, підстави, умови передачі їхніх персональних даних, а також про третіх осіб, яким вони передаються.

9. Якими є особливості обробки персональних даних органами Національної поліції у період дії воєнного стану?

Запровадження Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» режиму воєнного стану по всій території України зумовило покладення на органи Національної поліції виконання окремих додаткових повноважень. Йдеться, серед іншого, про можливість отримувати безоплатно, в межах визначених законодавством України повноважень, від суб'єктів владних повноважень, підприємств установ та організацій державної і комунальної власності інформацію, необхідну для виконання покладених обов'язків, збирати в осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень, біометричних даних, необхідних для ідентифікації

затриманих або заарештованих осіб. Це також повноваження, які стосуються затримання і доставлення до уповноважених територіальних підрозділів Державної міграційної служби України іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України, тощо. Ці та інші повноваження Національної поліції перебувають у тісному зв'язку з процедурами обробки персональних даних, які характеризуються певними особливостями щодо цього правоохоронного органу.

Згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» (далі – Закон № 580-VIII) Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Відповідно, діяльність Національної поліції, зміст її компетенції, способи здійснення повноважень у період дії режиму воєнного стану визначаються саме змістом проголошених прав і свобод людини, законодавчо визначеними завданнями функціонування цього суб'єкта владних повноважень.

Законодавче наділення Національної поліції статусом центрального органу виконавчої влади означає поширення на цей орган державної виконавчої влади ознак розпорядника публічної інформації, зокрема конфіденційної, про фізичну особу. Така юридична риса Національної поліції впливає із системного тлумачення змісту норм, передбачених у ч. 1 ст. 1 Закону № 580-VIII та ст. 12 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

При цьому згідно з приписами ч. 4 ст. 25 Закону № 580-VIII: «Діяльність поліції, пов'язана із захистом і обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України "Про захист персональних даних" далі – Закон № 2297-VI], іншими законами України».

Виходячи зі змісту положень ч. 1 ст. 27 останнього із Закону № 2297-VI, обробка персональних даних органами Національної поліції, включаючи збирання, накопичення, зберігання, доступ, поширення, видалення і знищення відповідних даних повинна відповідати загальним вимогам законодавства України, норми якого поширюються на такі дії.

Щодо громадян, чії персональні дані обробляються органами Національної поліції, це означає:

- Мета обробки персональних даних повинна визначатися в законах або підзаконних актах до початку процедур обробки.
- Зібрані персональні дані мають бути пропорційними та не надмірними стосовно мети, з якою вони були зібрані.
- Обробка персональних даних у діяльності Національної поліції має бути законною, пропорційною меті обробки та обмежуватися конкретними строками.
- Підставою для обробки персональних даних посадовими особами Національної поліції є дозвіл, наданий законом, для виконання передбачених законодавством України завдань Національної поліції.

- У відносинах із Національною поліцією громадяни наділяються усіма правами, передбаченими у ч. 2 ст. 8 Закону № 2297-VI.
- Незаконно зібрані персональні дані підлягають невідкладному видаленню або знищенню з метою припинення їхньої подальшої обробки.

Первинними джерелами відомостей про фізичну особу, з яких посадові особи Національної поліції можуть одержувати персональні дані, є: видані на її ім'я документи; підписані нею документи; відомості, які особа надає про себе (ч. 4 ст. 6 Закону № 2297-VI).

Якщо документи, видані на ім'я фізичної особи, містять інформацію, відмінну від тієї, яка внесена про таку фізичну особу до бази даних реєстру, з використанням якого було оформлено документ на ім'я особи, то використовуються відомості, зазначені у документі, виданому на ім'я особи.

Таким чином, обробка персональних даних посадовими особами Національної поліції у період дії режиму воєнного стану повинна ґрунтуватися на законних підставах, бути відповідною меті такої обробки, обмежуватися повноваженнями конкретної посадової особи, мати строковий індивідуальний характер, а також проводитися з використанням професійних засобів автоматизованої обробки інформації про фізичних осіб.

Для суб'єктів владних повноважень

При визначенні особливостей діяльності Національної поліції у відносинах щодо обробки персональних даних у період воєнного стану, необхідно виходити з того, що посадові особи цього органу мають оперативний доступ до інформації, яка міститься у державних реєстрах і базах даних. При цьому Національна поліція щодо зібраних наборів персональних даних відповідно до Закону № 2297-VI та Закону № 580-VIII виконує функції володільця відповідної інформації.

Щодо реєстрів та баз персональних даних, які формуються Національною поліцією, вказаний суб'єкт владних повноважень виконує функції держателя (розпорядника) таких реєстрів або баз даних.

При здійсненні доступу посадовими особами Національної поліції до персональних даних необхідно враховувати такі особливості:

- Органи та посадові особи Національної поліції мають безпосередній оперативний доступ до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади з обов'язковим дотриманням Закону № 2297-VI, ч. 1 ст. 27 Закону № 580-VIII.
- Основною підставою для обробки персональних даних є дозвіл на таку обробку, наданий володільцю персональних даних Національній поліції відповідно до закону виключно для здійснення нею власних повноважень.

- При виконанні співробітниками поліції оперативних завдань або надання першої домедичної допомоги потерпілій особі, підставою для обробки персональних даних може бути захист життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних.
- Обробка персональних даних допускається лише з метою та у спосіб, визначений законодавством України.
- Оперативний доступ співробітників допускається лише до тих наборів персональних даних, обробка яких обумовлена законною метою такої обробки.
- При здійсненні оперативного доступу співробітників органів Національної поліції до персональних даних, що обробляються в інформаційно-телекомунікаційних системах, реєстрах або базах даних, застосовується автоматизований розподіл прав доступу за рольовим (функціональним) принципом.
- Обробка співробітниками органів Національної поліції персональних даних може здійснюватися лише за умови дотримання режиму конфіденційності цих даних, якщо такий був встановлений суб'єктом персональних даних або законом.
- У випадку доступу співробітників Національної поліції в автоматичному режимі до персональних даних, що обробляються в інформаційно-телекомунікаційних системах, реєстрах чи базах даних, відбувається обов'язкова автоматична фіксація такого доступу, з визначенням видів наборів даних, що були отримані, ресурсу, з якого отримана інформація, та прізвища, ім'я, по батькові особи, яка отримала доступ до персональних даних.

Посадові особи органів Національної поліції можуть отримувати необхідні набори персональних даних із таких основних офіційних електронних джерел:

1. Єдина інформаційна система Міністерства внутрішніх справ України та її функціональні підсистеми і ресурси згідно з додатком 1 до [Постанови](#) Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ та переліку її пріоритетних інформаційних ресурсів», зокрема:
  - національна система біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства;
  - Національний банк біометричних даних Національної поліції;
  - Єдиний державний демографічний реєстр України;
  - інформаційний портал Національної поліції України;
  - Реєстр адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху;
  - система фіксації адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в автоматичному режимі;

- інтегрована міжвідомча інформаційно-телекомунікаційна система щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон та її ресурси, тощо.
2. Через Інформаційний портал Національної поліції повинні оброблятися такі основні набори персональних даних:
- персональні дані осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу;
  - персональні дані осіб, які вчинили адміністративні або кримінальні проступки, руху кримінальних проваджень; обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких направлено до суду;
  - розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які перебувають у розшуку у зв'язку з ухиленням від відбування покарання або вироку суду;
  - персональні дані осіб, зниклих безвісти, які перебувають у розшуку;
  - персональні дані осіб, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком;
  - персональні дані осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання згідно з дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт);
  - персональні дані осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією;
  - персональні дані іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення визначених правил перебування в Україні;
  - персональні дані, які внесені до дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху та дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів;
  - персональні дані складу нарядів поліції та слідчо-оперативних груп, що заступають на чергування;
  - персональні дані, зазначені в завданнях та орієнтуваннях, що доводились до нарядів поліції для реагування на повідомлення про кримінальні та адміністративні правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події;
  - геолокації та маршрутів пересувань нарядів поліції, які отримані із планшетних комп'ютерів (мобільних терміналів) та засобами GPS, інші набори персональних даних, які відповідно до законодавства України підлягають внесенню до баз персональних даних, розпорядником яких є Національна поліція.

Таким чином, у період дії воєнного стану Національна поліція має дещо ширшу сферу збирання персональних даних. Водночас обробка персональних даних посадовими особами Національної поліції здійснюється в автоматизованому порядку з використанням національних реєстрів і баз даних з обов'язковим дотриманням вимог Закону № 2297-VI.

10. Які персональні дані набувачів гуманітарної допомоги можуть оброблятися у період воєнного стану?

З моменту оголошення в Україні правового режиму воєнного стану (24 лютого 2022 р.) у засобах масової інформації почали з'являтися повідомлення про численні факти незаконної обробки персональних даних набувачів гуманітарної допомоги.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» (далі – Закон № 1192-XIV) гуманітарна допомога – цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Гуманітарна допомога є різновидом благодійництва і має спрямовуватися відповідно до обставин, об'єктивних потреб, згоди її отримувачів та за умови дотримання вимог [ст. 3](#) Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

При цьому набувачі гуманітарної допомоги – фізичні та юридичні особи, які її потребують і яким вона безпосередньо надається.

Беручи до уваги те, що згідно з абзацом 1 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про захист персональних даних» (далі – Закон № 2297-VI) персональні дані – це відомості про фізичних осіб, питання про особливості застосування законодавства про захист персональних даних стосуються лише фізичних осіб – набувачів гуманітарної допомоги.

Закон № 1192-XIV не визначає особливостей обробки персональних даних набувачів гуманітарної допомоги.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону № 2297-VI цей Закон регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних.

Зазначена норма Закону № 2297-VI вказує на його універсальність, тобто розповсюдження на всіх громадян України, а також іноземців і осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Слід підкреслити, ч. 1 ст. 27 цього Закону закріплено важливу нормативну вимогу, відповідно до якої положення щодо захисту персональних даних, викладені у Законі № 2297-VI, можуть доповнюватися чи уточнюватися іншими законами, за умови, що вони встановлюють вимоги щодо захисту персональних даних, що не суперечать вимогам цього Закону.

Таким чином, дія норм Закону № 2297-VI поширюється на всі процедури обробки та захисту персональних даних набувачів гуманітарної допомоги незалежно від їхнього правового статусу, видів і форм надання такої допомоги.

Зважаючи на зміст положень ст. 6 Закону № 2297-VI та ст. 5 Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, персональні дані набувачів гуманітарної допомоги можуть збиратися на основі добровільної поінформованої згоди на обробку відповідних даних, бути пропорційними та ненадмірними стосовно мети обробки. Сама мета обробки персональних даних набувачів гуманітарної допомоги повинна визначитися у згоді на обробку персональних даних до початку обробки, бути легітимною та законною стосовно діяльності одержувача гуманітарної допомоги, тобто суб'єкта, який у подальшому здійснює розподіл такої допомоги.

Відповідно, у разі збирання персональних даних набувачів гуманітарної допомоги, такі дані можуть збиратися лише в обсязі, достатньому для ідентифікації таких осіб. Такими персональними даними можуть бути прізвище, ім'я, по батькові набувача гуманітарної допомоги.

У тих випадках, коли характер гуманітарної допомоги передбачає обов'язковий зв'язок із певними обставинами – сімейним станом, станом здоров'я, місцем перебування на окупованих територіях тощо, установа, яка надає гуманітарну допомогу, має право обробляти персональні дані, які підтверджують наявність у набувача допомоги відповідних властивостей, за умови, що така допомога має індивідуальний адресний характер.

Якщо організація, яка здійснює надання гуманітарної допомоги (за термінологією Закону № 1192-XIV – одержувач гуманітарної допомоги) самостійно визначає склад персональних даних, які обробляються, мету, умови та строки такої обробки, вона буде вважатися володільцем персональних даних набувачів гуманітарної допомоги. На таких суб'єктів згідно з вимогами Закону № 2297-VI покладаються обов'язки щодо забезпечення законності обробки персональних даних, здійснення заходів щодо їх належного зберігання, визначення порядку доступу і використання такої інформації. Йдеться, зокрема, про обов'язок організації, яка надає гуманітарну допомогу, створити базу персональних даних набувачів гуманітарної допомоги, розробити правила обробки персональних даних у цій базі, положення про неї, визначити особу, відповідальну за обробку персональних даних.

Основною підставою для обробки персональних даних набувачів гуманітарної допомоги є їхня згода на таку обробку.

Виходячи зі змісту визначення згоди на обробку персональних даних, сформульованого в абзаці 3 ч. 1 ст. 2 Закону № 2297-VI, згода набувача гуманітарної допомоги на обробку його персональних даних має бути добровільною, поінформованою, письмовою і такою, яка одержана до початку процесу обробки персональних даних. В іншому випадку обробка персональних даних набувачів гуманітарної допомоги забороняється. Виняток становлять відносини щодо обробки персональних даних, яка ґрунтується на інших підставах, передбачених у ст. 11 Закону № 2297-VI.

Таким чином, організації, які надають гуманітарну допомогу, можуть обробляти персональні дані набувачів допомоги, якщо таку допомогу не можливо надати в інший спосіб, за умови повного дотримання вимог законодавства про захист персональних даних.

11. У чому полягають особливості доступу до персональних даних у період дії правового режиму воєнного стану?

Для громадянина

Запровадження із 24 лютого 2022 р. Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (далі – Указ) на всій території України правового режиму воєнного стану внесло певні юридичні корективи у процедури доступу до персональних даних громадян України, а також іноземців і осіб без громадянства, які перебувають на території нашої держави.

Відповідно до п. 3 Указу у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені [статтями 3034, 38, 39, 41-44, 53](#) Конституції України.

Дія зазначеного положення Указу означає, що у зв'язку з можливістю обмеження права фізичних осіб на невтручання в особисте і сімейне життя, доступ до персональних даних на території України в період дії режиму воєнного стану може супроводжуватися встановленням окремих обмежень.

Важливо наголосити на тому, що щодо конфіденційної інформації про фізичних осіб такі обмеження можуть встановлюватися лише в нормах законів України і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Згідно з п. 3 ч. 2 ст. 8 Закону України «Про захист персональних даних» (далі – Закон № 2297-VI) кожна фізична особа має право на доступ до персональних даних щодо себе.

Це право за своїм змістом пов'язано з іншими правами, якими відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону № 2297-VI наділені суб'єкти персональних даних, зокрема:

- Знати про джерела збирання, місцезнаходження своїх персональних даних, мету їх обробки, місцезнаходження або місце проживання (перебування) володільця чи розпорядника персональних даних або дати відповідне доручення щодо отримання цієї інформації уповноваженим ним особам, крім випадків, встановлених законом.
- Отримувати інформацію про умови надання доступу до персональних даних, зокрема інформацію про третіх осіб, яким передаються його персональні дані.
- Отримувати не пізніше як за тридцять календарних днів з дня надходження запиту, крім випадків, передбачених законом, відповідь про те, чи обробляються його персональні дані, а також отримувати зміст таких персональних даних.

Відповідно до ч. 6 ст. 16 Закону № 2297-VI суб'єкт персональних даних має право на одержання будь-яких відомостей про себе у будь-якого суб'єкта відносин, пов'язаних з персональними даними, за умови надання інформації, визначеної у п. 1 ч. 4 ст. 16 цього Закону, крім випадків, установлених законом.

При цьому, за правилами ч. 1 ст. 17 та ч. 1 ст. 19 Закону № 2297-VI, відстрочення доступу суб'єкта персональних даних до своїх персональних даних, а так само, як і встановлення плати за такий доступ не допускається.

Згідно з ч. 1 ст. 16 Закону № 2297-VI порядок доступу до персональних даних третіх осіб визначається умовами згоди суб'єкта персональних даних на обробку цих даних, наданої володільцю персональних даних, або відповідно до вимог закону. Порядок доступу третіх осіб до персональних даних, які перебувають у володінні розпорядника публічної інформації, визначається Законом України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон № 2939-VI).

Важлива умова правомірного доступу до персональних даних із боку третіх осіб закріплена у ч. 2 ст. 16 Закону № 2297-VI.

Згідно з вказаною нормою доступ до персональних даних третій особі не надається, якщо зазначена особа відмовляється взяти на себе зобов'язання щодо забезпечення виконання вимог Закону № 2297-VI або неспроможна їх забезпечити.

Як встановлено у ч. 5 ст. 16 Закону № 2297-VI, строк вивчення запиту на предмет його задоволення не може перевищувати десяти робочих днів з дня його надходження.

Протягом цього строку володільць персональних даних доводить до відома особи, яка подає запит, що запит буде задоволено або відповідні персональні дані не підлягають наданню, із зазначенням підстави, визначеної у відповідному нормативно-правовому акті.

Запит задовольняється протягом тридцяти календарних днів з дня його надходження, якщо інше не передбачено законом.

Відстрочення доступу до персональних даних третіх осіб допускається у разі, якщо необхідні дані не можуть бути надані протягом тридцяти календарних днів з дня надходження запиту. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у запиті, не може перевищувати сорока п'яти календарних днів.

Повідомлення про відстрочення доводиться до відома третьої особи, яка подала запит, у письмовій формі з роз'ясненням порядку оскарження такого рішення.

У повідомленні про відстрочення зазначаються:

- 1) прізвище, ім'я та по батькові посадової особи;
- 2) дата відправлення повідомлення;
- 3) причина відстрочення;
- 4) строк, протягом якого буде задоволено запит.

Відмова у доступі до персональних даних допускається, якщо доступ до них заборонено згідно із законом.

На підставі норми, передбаченої у ч. 1 ст. 18 Закону № 2297-VI, рішення про відстрочення або відмову у доступі до персональних даних може бути оскаржено до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений) або суду.

Звертаємо увагу, скарги про порушення прав суб'єктів персональних даних подаються до Уповноваженого з обов'язковим додержанням вимог, передбачених у ст. 5 Закону України «Про звернення громадян».

На підставі п. 5 ч. 1 ст. 23 Закону № 2297-VI, за підсумками перевірки, розгляду звернення, Уповноважений має право видавати обов'язкові для виконання вимоги (приписи) про запобігання або усунення порушень законодавства про захист персональних даних, у тому числі щодо зміни, видалення або знищення персональних даних, забезпечення доступу до них, надання чи заборони їх надання третій особі, зупинення або припинення обробки персональних даних.

Такі приписи направляються порушнику у письмовій формі і є обов'язковими до виконання.

У випадку, якщо в діях посадових осіб володільців/розпорядників персональних даних при проведенні перевірки виявлені ознаки порушень, передбачених статтями 188-39, 188-40 Кодексу України про адміністративні правопорушення, уповноважені посадові особи Уповноваженого мають право скласти протоколи про адміністративні правопорушення та направляти їх до суду з метою притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності.

Звертаємо увагу, кожна особа, чії права як суб'єкта персональних даних були порушені може безпосередньо звернутися з позовом до суду про їх захист чи поновлення.

Зважаючи на характер порушення, суд може застосувати для поновлення прав суб'єктів персональних даних, передбачений у ст. 5 Цивільного процесуального кодексу України та ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства, спосіб захисту.

Важливо підкреслити, незалежно від органу оскарження, якщо запит зроблено суб'єктом персональних даних щодо даних про себе, обов'язок доведення в суді законності відмови у доступі покладається на володільця персональних даних, до якого подано запит (ч. 2 ст. 18 Закону № 2297-VI).

Для суб'єктів владних повноважень

Законодавство України при визначенні особливостей доступу до персональних даних у відносинах за участю суб'єктів владних повноважень виходить із двох основних аспектів:

- по-перше, хто направляє запит на персональні дані – сам суб'єкт персональних даних, суб'єкт владних повноважень або інша третя особа;
- по-друге, хто є володільцем персональних даних.

Якщо запитувачем персональних даних є сам суб'єкт персональних даних або третя особа, яка не є суб'єктом владних повноважень, то уповноваженим посадовим особам органів державної влади та місцевого самоврядування слід дотримуватися рекомендацій, які наведені у першій частині цього роз'яснення.

В інших випадках слід дотримуватися рекомендацій, зазначених далі.

При визначенні суб'єкта владних повноважень як учасника інформаційних відносин, включаючи доступ до персональних даних, необхідно керуватися положеннями ст. 1 Закону України «Про інформацію».

Згідно з цим Законом суб'єкт владних повноважень – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, інший суб'єкт, що здійснює владні управлінські функції відповідно до законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

Необхідно звернути увагу, що при визначенні меж правомірного використання персональних даних суб'єктами владних повноважень у період дії правового режиму воєнного стану слід враховувати вимоги норми, передбаченої у ч. 2 ст. 19 Конституції України, а також керуватися завданнями діяльності кожного з таких суб'єктів та змістом повноважень, якими вони наділяються у період дії режиму воєнного стану.

Згідно з ч. 1. ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії [Конституції](#) та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації.

Відповідно, військові адміністрації, які утворюються на території України згідно із вказаним Законом, наділені всіма ознаками суб'єктів владних повноважень. У зв'язку з цим на такі тимчасові органи державної влади поширюються усі вимоги щодо забезпечення доступу до персональних даних,

передбачені законодавством України. Йдеться, зокрема, про випадки, коли на військові адміністрації покладаються обов'язки володільців персональних даних, зокрема тоді, коли органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, територіальні підрозділи центральних органів виконавчої влади в період дії режиму воєнного стану не можуть виконувати такі обов'язки у сфері обробки персональних даних.

Як встановлено у ч. 4 ст. 19 Закону № 2297-VI органи державної влади та органи місцевого самоврядування мають право на безперешкодний і безоплатний доступ до персональних даних відповідно до їхніх повноважень.

Визначаючи умови доступу суб'єктів владних повноважень до персональних даних, вказана норма застосовується у системному зв'язку з положеннями частин 1-5 та 8 ст. 6 Закону № 2297-VI.

Йдеться, зокрема, про підстави, мету, строки та умови обробки персональних даних, необхідних для здійснення суб'єктами владних повноважень покладених на них обов'язків.

Важливо також наголосити на тому, що на відносини щодо отримання інформації суб'єктами владних повноважень при здійсненні ними своїх функцій не поширюється дія [Закону № 2939-VI](#). У зв'язку з цим закладені у ч. 2 ст. 6, ч. 2 ст. 7 та ст. 10 цього Закону вимоги до обробки публічної інформації про фізичну особу не застосовуються до суб'єктів владних повноважень.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» власник системи надає користувачеві відомості про правила і режим роботи системи та забезпечує йому доступ до інформації в системі відповідно до визначеного порядку доступу.

З наведеної норми випливає, що суб'єкт владних повноважень зобов'язаний надавати персональні дані іншим суб'єктам владних повноважень із використання інформаційних систем, реєстрів, суб'єктом яких він є, а також розробити та затвердити порядок доступу до такої інформації.

Загальні засади здійснення обміну електронними даними, крім інформації, що становить державну таємницю, між суб'єктами владних повноважень із державних електронних інформаційних ресурсів під час надання адміністративних послуг та здійснення інших повноважень відповідно до покладених на них завдань визначається Порядком електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 р. № 606 з наступними змінами та доповненнями.

Згідно з п. 3 зазначеного Порядку Система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів (далі – також система «Трембіта») призначена для автоматизації та технологічного забезпечення обміну електронними даними між суб'єктами владних повноважень із державних електронних інформаційних ресурсів під час надання адміністративних послуг та здійснення інших повноважень відповідно до

покладених на них завдань шляхом використання сервіс-орієнтованої архітектури, що є інтерфейсами прикладного програмування доступу до державних електронних інформаційних ресурсів, побудованими згідно з єдиними вимогами, а також шляхом використання єдиних форматів, протоколів, довідників, шаблонів та класифікаторів.

Необхідно також наголосити, поряд із системою «Трембіта» в Україні існують інші системи міжвідомчої взаємодії центральних органів виконавчої влади між собою, а також з іншими суб'єктами владних повноважень при здійсненні інформаційних обмінів персональними даними.

Так, наприклад, згідно з п. 8 [Положення](#) про інтегровану міжвідомчу інформаційно-телекомунікаційну систему щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон (систему Аркан) система «Аркан» створюється з метою своєчасного, достовірного та функціонально повного інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності суб'єктів системи стосовно здійснення ними заходів із запобігання і недопущення в'їзду в Україну або виїзду з України осіб, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну або яких тимчасово обмежено в праві виїзду з України, у тому числі згідно з дорученнями правоохоронних органів, розшуку в пунктах пропуску через державний кордон осіб, які переходять від органів дізнання, слідства та суду, ухиляються від відбуття кримінальних покарань, припинення протиправної діяльності фізичних і юридичних осіб, які незаконно переправляють мігрантів в Україну або транзитом переміщують їх через територію України, посилення контролю за додержанням правил в'їзду, виїзду, перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства, а також виконання інших завдань у правоохоронній сфері згідно із законодавством.

Таким чином, на процедури доступу суб'єктів владних повноважень до персональних даних впливають зміст і правовий режим інформації, яка запитується, наділення учасників відносин з інформаційного обміну персональними даними статусом суб'єктів інформаційної системи, що використовується.

12. У чому полягають особливості обробки запитів на доступ до персональних даних у період дії правового режиму воєнного стану?

Для громадянина

Запровадження з 24 лютого 2022 р. Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (далі – Указ) на всій території України правового режиму воєнного стану внесло певні юридичні корективи у процедури обробки запитів на доступ до персональних даних як із боку самих суб'єктів персональних даних, так і органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання. Це пов'язано не лише з

можливістю законодавчого обмеження права на невтручання у приватне і сімейне життя, запроваджене відповідно до п. 3 Указу, а й через встановлення на період дії вказаного правового режиму спеціального порядку функціонування державних інформаційних ресурсів.

Згідно з п. 3 ч. 2 ст. 8 Закону України «Про захист персональних даних» (далі – Закон № 2297-VI) кожна фізична особа має право на доступ до персональних даних щодо себе.

Це право за своїм змістом пов'язано з іншими правами, якими відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону № 2297-VI наділені суб'єкти персональних даних, зокрема:

- Знати про джерела збирання, місцезнаходження своїх персональних даних, мету їх обробки, місцезнаходження або місце проживання (перебування) володільця чи розпорядника персональних даних або дати відповідне доручення щодо отримання цієї інформації уповноваженим ним особам, крім випадків, встановлених законом.
- Отримувати інформацію про умови надання доступу до персональних даних, зокрема інформацію про третіх осіб, яким передаються його персональні дані.
- Отримувати не пізніше як за тридцять календарних днів з дня надходження запиту, крім випадків, передбачених законом, відповідь про те, чи обробляються його персональні дані, а також отримувати зміст таких персональних даних.

Основною правовою підставою доступу до персональних даних із боку суб'єктів персональних даних та третіх осіб є запит на доступ до такої інформації.

Загальні умови оформлення та розгляду запитів на доступ до персональних даних закріплені у статтях 16-19 Закону № 2297-VI. Якщо зі змісту запиту випливає, що він спрямований на одержання конфіденційної публічної інформації про фізичну особу та адресований розпоряднику публічної інформації, при опрацюванні таких запитів також необхідно керуватися вимогами Закону України «Про доступ до публічної інформації», зокрема статтями 7 та 19.

Щодо застосування вказаних норм до запитів на доступ до персональних даних, які направляються громадянами України, то слід вказати на окремі рекомендації, яких слід дотримуватися при оформленні і подачі таких запитів:

- Суб'єкт персональних даних може направляти запит на доступ до власних персональних даних до будь-якого суб'єкта владних повноважень, підприємства, установи чи організації незалежно від форми власності, у якого, на думку громадянина, можуть перебувати в обробці його персональні дані. Необхідно зазначити, якщо запит направлений до суб'єкта владних повноважень, який змінив територіальну юрисдикцію своєї діяльності, місцезнаходження, вказані обставини не вважаються підставами для відмови у розгляді такого запиту. За наявності персональних даних, які перебувають у

володінні суб'єкта владних повноважень, він зобов'язаний надати суб'єкту персональних даних доступ до інформації про себе, за винятком випадків, прямо передбачених законами України.

- Запит може направлятися суб'єктом персональних даних як у простій письмовій, так і в електронній формі з обов'язковим додержанням вимог, встановлених у ч. 4 ст. 16 Закону № 2297-VI. Необхідно звернути увагу, суб'єкт персональних даних має право вказати у запиті форму доступу (просту письмову чи електронну) до своїх персональних даних. Якщо така форма не визначена у самому запиті, відповідь на такий запит повинна надаватися у тій самій формі, що і сам запит.

Зважаючи на існування не поодиноких випадків зміни адреси розміщення суб'єктів владних повноважень – володільців персональних даних, зміну їхньої територіальної юрисдикції, у період дії правового режиму воєнного стану найбільш ефективною формою направлення запитів на доступ до персональних даних є саме електронна форма.

- Електронні запити повинні направлятися суб'єктом персональних даних з електронної пошти, яка дає змогу ідентифікувати запитувача, та скріплюватися кваліфікованим електронно-цифровим підписом.
- Запит на доступ до персональних даних може направлятися не лише суб'єктам владних повноважень, а й суб'єктам господарювання або іншим особам.
- У разі направлення запиту суб'єктом персональних даних щодо інформації про себе, плата не стягується незалежно від адресата. Дія вказаного правила не поширюється на запити третіх осіб, за направлення та обробку яких володільці/розпорядники персональних даних можуть встановлювати певну плату з урахуванням вимог, передбачених нормами національного законодавства, та зважаючи на витрати, пов'язані з обробкою цих запитів.
- Уповноважена посадова особа суб'єкта владних повноважень, суб'єкта господарювання або іншого володільця персональних даних зобов'язана не пізніше 10 днів з дня надходження запиту на доступ до персональних даних повідомити запитувача проте, чи буде задоволений відповідний запит.
- За загальним правилом, строк задоволення запиту на доступ до персональних даних не повинен перевищувати 30 календарних днів. У випадку неможливості надати відповідь на запит протягом вказаного строку, він може бути подовжений, але не більше ніж до 45 днів загалом. Звертаємо увагу, що дія зазначеного правила поширюється лише на запити третіх осіб. Щодо суб'єктів персональних даних, то, за загальним правилом, відтермінування

розгляду їхніх запитів на доступ до персональних даних не допускається.

- Якщо на території України, де офіційно зареєстрований володілець персональних даних, якому направлений запит, утворено військову адміністрацію, такий запит може бути опрацьований вказаним суб'єктом владних повноважень за умови, що він набув статусу володільця персональних даних, доступ до яких запитується.
- Порядок доступу до персональних даних третіх осіб визначається умовами згоди суб'єкта персональних даних на обробку цих даних, наданої володільцю персональних даних, або відповідно до вимог закону. Порядок доступу третіх осіб до персональних даних, які перебувають у володінні розпорядника публічної інформації, визначається [Законом України](#) «Про доступ до публічної інформації».

Якщо третя особа відмовляється взяти на себе зобов'язання щодо забезпечення виконання вимог Закону № 2297-VI або неспроможна їх забезпечити, доступ до персональних даних такій особі не може надаватися.

На підставі норми, передбаченої у ч. 1 ст. 18 Закону № 2297-VI, рішення про відстрочення або відмову у доступі до персональних даних може бути оскаржено до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений) або суду.

Звертаємо увагу, що скарги про порушення прав суб'єктів персональних даних подаються до Уповноваженого з обов'язковим додержанням вимог, передбачених у ст. 5 Закону України «Про звернення громадян».

На підставі п. 5 ч. 1 ст. 23 Закону № 2297-VI, за підсумками перевірки, розгляду звернення, Уповноважений має право видавати обов'язкові для виконання вимоги (приписи) про запобігання або усунення порушень законодавства про захист персональних даних, у тому числі щодо зміни, видалення або знищення персональних даних, забезпечення доступу до них, надання чи заборони їх надання третій особі, зупинення або припинення обробки персональних даних.

Такі приписи направляються порушнику у письмовій формі і є обов'язковими до виконання.

У випадку, якщо в діях посадових осіб володільців/розпорядників персональних даних при проведенні перевірки виявлені ознаки порушень, передбачених статтями 188-39, 188-40 Кодексу України про адміністративні правопорушення, уповноважені посадові особи Уповноваженого мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення та направляти їх до суду з метою притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності.

Звертаємо увагу, що кожна особа, чиї права як суб'єкта персональних даних були порушені, може безпосередньо звернутися з позовом до суду про їх захист чи поновлення.

Зважаючи на характер порушення, суд може застосувати для поновлення прав суб'єктів персональних даних, передбачений у ст. 5 Цивільного процесуального кодексу України та ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства, спосіб захисту.

Важливо підкреслити, незалежно від органу оскарження, якщо запит зроблено суб'єктом персональних даних щодо даних про себе, обов'язок доведення в суді законності відмови у доступі покладається на володільця персональних даних, до якого подано запит (ч. 2 ст. 18 Закону № 2297-VI).

Для суб'єктів владних повноважень

Законодавство України при визначенні особливостей доступу до персональних даних у відносинах за участю суб'єктів владних повноважень виходить із двох основних аспектів:

- по-перше, хто направляє запит на персональні дані – сам суб'єкт персональних даних, суб'єкт владних повноважень або інша третя особа;
- по-друге, хто є володільцем персональних даних.

Якщо запитувачем персональних даних є сам суб'єкт персональних даних або третя особа, яка не є суб'єктом владних повноважень, то уповноваженим посадовим особам органів державної влади та місцевого самоврядування слід дотримуватися рекомендацій, які наведені у першій частині цього роз'яснення.

В інших випадках слід дотримуватися рекомендацій, зазначених далі.

Згідно з ч. 1 ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії [Конституції](#) та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації.

Відповідно, військові адміністрації, які утворюються на території України згідно із вказаним Законом, наділені всіма ознаками суб'єктів владних повноважень. У зв'язку з цим, на такі тимчасові органи державної влади поширюються усі вимоги щодо забезпечення доступу до персональних даних, передбачені законодавством України. Йдеться, зокрема, про випадки, коли на військові адміністрації покладаються обов'язки володільців персональних даних, зокрема тоді, коли органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, територіальні підрозділи центральних органів виконавчої влади в період дії режиму воєнного стану не можуть виконувати такі обов'язки у сфері обробки запитів на доступ до персональних даних.

Як встановлено у ч. 4 ст. 19 Закону № 2297-VI органи державної влади та органи місцевого самоврядування мають право на безперешкодний і безоплатний доступ до персональних даних відповідно до їх повноважень.

Визначаючи умови доступу суб'єктів владних повноважень до персональних даних, вказана норма застосовується у системному зв'язку з положеннями частин 1–5 та 8 ст. 6 Закону № 2297-VI.

Йдеться, зокрема, про підстави, мету, строки й умови обробки персональних даних, необхідних для здійснення суб'єктами владних повноважень покладених на них обов'язків.

Важливо також наголосити на тому, що на відносини щодо отримання інформації суб'єктами владних повноважень при здійсненні ними своїх функцій не поширюється дія Закону України «Про доступ до публічної інформації». У зв'язку з цим закладені у ч. 2 ст. 6, ч. 2 ст. 7 та ст. 10 зазначеного Закону вимоги до обробки публічної інформації про фізичну особу не застосовуються до суб'єктів владних повноважень.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» власник системи надає користувачеві відомості про правила і режим роботи системи та забезпечує йому доступ до інформації в системі відповідно до визначеного порядку доступу.

З наведеної норми випливає, що суб'єкт владних повноважень зобов'язаний надавати персональні дані іншим суб'єктам владних повноважень з використання інформаційних систем, реєстрів, суб'єктом яких він є, а також розробити та затвердити порядок доступу до такої інформації.

Таким чином, на процедури обробки суб'єктами владних повноважень запитів на доступ до персональних даних впливають зміст і правовий режим інформації, яка запитується, наділення учасників відносин з інформаційного обміну персональними даними статусом суб'єктів інформаційної системи, що використовується.

13. Як фізична особа - підприємець може захистити свої персональні дані у сфері публічних закупівель?

Важливою складовою законності публічних закупівель є правомірна обробка персональних даних учасників тендерного комітету та фізичних осіб – підприємців – постачальників товарів робіт, послуг за процедурою публічних закупівель.

Закон України «Про публічні закупівлі» не встановлює спеціальних процедур обробки персональних даних у відносинах публічних закупівель, так само як і не передбачає обов'язку організатора торгів вимагати надання доступу до конкретного набору персональних даних.

Такий законодавчий підхід має важливе значення для забезпечення правомірної обробки персональних даних фізичних осіб – підприємців у відносинах публічних закупівель.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про захист персональних даних» (далі – Закон № 2297-VI) цей Закон регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних.

Згадана норма Закону № 2297-VI вказує на його універсальність, тобто розповсюдження на всіх громадян України, а також іноземців і осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

У частині 1 ст. 27 цього Закону закріплено важливу нормативну вимогу, відповідно до якої положення щодо захисту персональних даних, викладені у Законі № 2297-VI, можуть доповнюватися чи уточнюватися іншими законами, за умови, що вони встановлюють вимоги щодо захисту персональних даних, що не суперечать вимогам цього Закону.

Таким чином, дія норм Закону № 2297-VI, якими визначаються загальні вимоги до обробки персональних даних, включаючи умови визначення мети, підстав, строків обробки персональних даних, вимоги до правомірності окремих дій із персональними даними, зокрема, щодо збирання, накопичення, зберігання, поширення, знищення та знеособлення відповідної інформації, поширюються на відносини публічних закупівель у відповідній частині.

Звертаємо увагу, якщо організатор публічних закупівель (замовник товарів, робіт, послуг) самостійно визначає мету, строк, інші умови обробки персональних даних, види таких даних про фізичних осіб – підприємців, він буде вважатися володільцем персональних даних. У цьому випадку організатор публічних закупівель несе увесь тягар обов'язків володільця, зокрема: забезпечення конфіденційності персональних даних, їх належного технічного захисту, забезпечення прав суб'єктів персональних даних, запровадження відповідальної особи з питань обробки персональних даних.

Якщо учасником процедури публічних закупівель є фізична особа – підприємець, легалізована на території ЄС, або юридична особа, зареєстрована чи з постійним місцем своєї діяльності на території ЄС, на правовідносини за участю таких суб'єктів або їхніх законних представників поширюється дія положень Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (далі – GDPR).

Зважаючи на дію загальних норм про обробку персональних даних, ProZorro рекомендує представникам учасника, які надають у складі тендерної пропозиції документи, які містять відомості про особу:

- уважно вивчати, які саме документи запитує замовник;
- звернутися до замовника за роз'ясненнями через електронну систему, у разі якщо він запитує персональні дані особи як постачальника. Досить часто, після чого, такі вимоги замовник виключає із тендерної документації;

- оскаржувати умови тендерної документації в частині спроби незаконної обробки персональних даних до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений) чи безпосередньо до суду, якщо замовник не надає обґрунтованого запиту на документи, які містять персональні дані;
- негайно звертатися до Уповноваженого, якщо дані були неправомірно використані.

Необхідно звернути увагу, що Закон України «Про публічні закупівлі» не регулює питання збору, обробки та зберігання персональних даних. Замовники на власний розсуд визначають, які саме документи мають надати учасники у складі тендерної пропозиції. Усе, що завантажує постачальник до системи ProZorro, на певному етапі (залежно від типу процедури) стає публічною інформацією. Якщо постачальник бере участь у закупівлі, в якій замовник вимагає скани паспорта/ідентифікаційного коду тощо, отже, він добровільно погоджується на розміщення своїх персональних даних у відкритому доступі системи. Втім, у постачальника завжди є право оскаржити таку вимогу замовника або звернутися до нього із пропозицією виключити її з відповідного переліку обов'язкових документів, які постачальник має надати.

14. У яких випадках та на яких підставах допускається прослуховування телефонних розмов у період дії режиму воєнного стану?

Разом із запровадженням на території України з 24 лютого 2022 р. правового режиму воєнного стану, Президент України своїм Указом № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (далі – Указ) у п. 3 передбачив можливість обмеження права людини на таємницю телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Необхідно наголосити на тому, що встановлення вказаних обмежень визначена як можливість, а не обов'язок держави.

Звертаємо увагу, Конституція України у ст. 31 встановила декілька важливих умов, без дотримання яких обмеження права на таємницю телефонних розмов є неможливим. Ідеться, зокрема, про те, що:

- винятки з правила про таємницю телефонних розмов можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом. Дія вказаного правила означає, що лише суд за наявності у конкретному випадку підстав, прямо передбачених законами України, може винести ухвалу про надання дозволу на прослуховування телефонних розмов;
- ці обмеження можуть запроваджуватися лише з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. Сутність

такої вимоги полягає в тому, що навіть у період дії режиму воєнного стану дозвіл на прослуховування телефонних розмов є винятком із загального правила, передбаченого ч. 1 ст. 31 Конституції України.

Необхідно підкреслити, що Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) для позначення терміна «прослуховування телефонних розмов» використовує більш широку категорію – «зняття інформації з електронних комунікацій». Такий вид процесуальних дій є різновидом негласних слідчих розшукових дій та однією з форм втручання у приватне спілкування.

Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (комплекс технічних засобів електронних комунікацій та споруд, призначених для надання електронних комунікаційних послуг) є різновидом втручання у приватне спілкування, що проводиться без відома осіб, які використовують засоби електронних комунікацій (телекомунікацій) для передавання інформації, на підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можливо встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж полягає у проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою та має значення для досудового розслідування, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку.

Згідно з ч. 3 ст. 258 КПК України спілкуванням є передання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб.

За правилами, передбаченими у ч. 4 вказаної статті, втручанням у приватне спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним.

Необхідно звернути увагу, що згідно з міжнародними зобов'язаннями України за ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, право людини на таємницю телефонних розмов охоплюється змістом більш широкого права людини на невтручання у приватне і сімейне життя. Виходячи з такого юридичного зв'язку, використане у ст. 31 Конституції України словосполучення «передбачений законом» означає, що йдеться про випадки захисту національної безпеки, територіальної цілісності та прав людини від злочинних посягань.

З позицій інтересів громадян, чії телефонні розмови можуть піддаватися прослуховуванню, результатом законодавчого зв'язку між правом на таємницю телефонних розмов і правом на приватність є поширення на таку категорію фізичних осіб прав суб'єктів персональних даних, закріплених у ч. 2 ст. 8 Закону № 2297-VI. Йдеться, зокрема, про:

- право заперечувати проти обробки персональних даних після спливу мети та/або строків обробки даних, зібраних, зібраних у результаті прослуховування телефонних розмов;
- право знати проте, чи прослуховуються телефонні розмови суб'єкта персональних даних, право вимагати видалення або знищення наборів персональних даних, зібраних через прослуховування телефонних розмов;
- право звертатися зі скаргами про порушення прав, у зв'язку з незаконним прослуховуванням телефонних розмов до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений) або безпосередньо до суду та вимагати припинення протиправних дій, тощо.

Враховуючи те, що прослуховування телефонних розмов є однією зі складових негласних слідчих розшукових дій (далі – НСРД), на такі процесуальні дії поширюються загальні юридичні вимоги проведення НСРД.

Підставою для зняття інформації із засобів електронних комунікацій є ухвала слідчого судді.

Прокурор, слідчий за погодженням із прокурором повинен звертатися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на втручання у приватне спілкування в порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 КПК України, якщо будь-яка слідча (розшукова) дія включатиме таке втручання.

У випадку, якщо у зв'язку із запровадженням в Україні воєнного стану або проведенням на окремих територіях держави активних бойових дій прокурора, слідчого, які видавали клопотання про зняття інформації з електронних комунікацій було переведено до іншої прокуратури, вирішення питання слідчим суддею про задоволення клопотання про надання дозволу на вчинення відповідних процесуальних дій здійснюється з урахуванням зміненої підсудності конкретних справ.

В ухвалі слідчого судді про дозвіл на втручання у приватне спілкування в цьому випадку додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, електронну комунікаційну мережу, кінцеве (термінальне) обладнання, на якому може здійснюватися втручання у приватне спілкування.

Звертаємо увагу, вказана вище підстава для прослуховування телефонних розмов є виключною і не може бути розширеною. Сам факт запровадження на території України воєнного або будь-якого іншого спеціального правового режиму не є підставою для прослуховування телефонних розмов громадян. У зв'язку з цим особам, які відповідно до КПК України не уповноважені проводити негласні слідчі розшукові дії із застосуванням такого процесуального засобу, як зняття інформації з електронних комунікацій, прослуховувати телефонні розмови забороняється.

Щодо персональних даних, які можуть оброблятися в результаті зняття інформації про фізичну особу з електронних комунікацій, то передусім:

- її прізвище, ім'я, по батькові, місце роботи, стать, політичні погляди і релігійні переконання за необхідності особи, стосовно якої здійснюється прослуховування телефонних розмов;
- прізвище, ім'я, по батькові та посада осіб, які проводять прослуховування телефонних розмов або залучені до його проведення;
- інші персональні дані, зумовлені метою прослуховування або проведення НСРД, у межах якого воно здійснюється загалом.

Відповідно до ст. 263 КПК України зняття інформації з електронних комунікаційних мереж покладається на уповноважені підрозділи органів Національної поліції, Бюро економічної безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та органів безпеки. Керівники та працівники операторів електронних комунікацій зобов'язані сприяти виконанню дій зі зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, вживати необхідних заходів щодо нерозголошення факту проведення таких дій та отриманої інформації, зберігати її в незмінному вигляді.

При цьому інформація про приватне життя особи, отримана в порядку, передбаченому КПК України, не може бути використана інакше як для виконання завдань кримінального провадження (ст. 15 КПК України).

Якщо прокурор має намір використати під час судового розгляду як доказ інформацію, отриману внаслідок втручання у приватне спілкування, або певний її фрагмент, він зобов'язаний забезпечити збереження всієї інформації або доручити вказане слідчому (ч. 1 ст. 259 КПК України).

15. Які особливості перевірки документів, що посвідчують особу в умовах воєнного стану?

В умовах воєнного стану можуть застосовуватись обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» одним із заходів правового режиму воєнного стану є перевірка у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, документів в осіб, а в разі потреби проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян.

Отже, питання щодо здійснення перевірки документів в осіб в умовах воєнного стану є досить актуальним.

[Порядок](#) перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456 (далі – Порядок № 1456).

Відповідно до п. 7 Порядку № 1456 **уповноважена особа має право вимагати** в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи.

Уповноважена особа – це посадова особа, яка призначається наказом коменданта та якій надано повноваження щодо перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану.

Відповідно до п. 5 Порядку № 1456 **право на проведення перевірки документів** в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян **надано** відповідним уповноваженим особам **Національної поліції, Служби безпеки України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної міграційної служби України, Державної митної служби України та Збройних Сил України**, які визначені в наказі коменданта.

Крім того, відповідно до п. 10 ч. 3 ст. 3 Закону України «Про основи національного спротиву» участь у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану в разі його введення на всій території України або в окремих її місцевостях є завданням територіальної оборони.

Таким чином, представники сил територіальної оборони також можуть здійснювати перевірку документів в осіб.

Варто звернути увагу, що і **патрулям на території, де запроваджено комендантську годину та встановлено спеціальний режим світломаскування, а також встановлено особливий режим в'їзду та виїзду надано право перевіряти в осіб документи**, що посвідчують особу, підтверджують громадянство чи спеціальний статус, а в разі їх відсутності затримувати відповідних осіб.

Вказане право патруля вказано в [Порядку](#) здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 р. № 573, а також [Порядку](#) встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1455.

Документи, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, визначені у ст. 13 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»:

- **до документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, відносяться:** а) паспорт громадянина України; б) паспорт громадянина України для виїзду за кордон;

в) дипломатичний паспорт України; г) службовий паспорт України; г) посвідчення особи моряка; д) посвідчення члена екіпажу; е) посвідчення особи на повернення в Україну; є) тимчасове посвідчення громадянина України;

- **до документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус, відносяться:** а) посвідчення водія; б) посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон; в) посвідка на постійне проживання; г) посвідка на тимчасове проживання; г) картка мігранта; д) посвідчення біженця; е) проїзний документ біженця; є) посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту; ж) проїзний документ особи, якій надано додатковий захист.

Варто також зазначити, що у додатку «Дія» наявний (якщо не відображається, необхідно оновити додаток) цифровий **«єДокумент»** – це документ, що посвідчує особу в період дії воєнного стану, у формі відображення в електронній формі інформації, що ідентифікує особу та міститься в паспорті громадянина України та/або в паспорті громадянина України для виїзду за кордон, та/або в посвідченні водія.

Перелік підстав проведення перевірки документів, визначений у п. 7 Порядку № 1456. **Звертаємо увагу, що перелік є вичерпним.**

Так, уповноважена особа має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, у таких випадках:

- якщо особа має зовнішні ознаки, схожі на ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;
- якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;
- якщо особа перебуває на території чи об'єкті зі спеціальним режимом;
- якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;
- якщо особа перебуває в місці вчинення кримінального, адміністративного правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;
- якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення;
- порушення особою відповідних заборон, введених на території, де запроваджено правовий режим воєнного стану.

У разі відсутності в особи документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, **уповноважена особа затримує таку особу для її встановлення** на строк, передбачений Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

Таким чином, особа, що не має при собі документів під час їх перевірки, буде затримана.

Відповідно до ст. 263 КУпАП загальний строк адміністративного затримання особи становить не більше 3 годин. **При цьому в окремих випадках для встановлення особи та/або з'ясування обставин правопорушення строк затримання може становити до трьох діб.**

Важливо пам'ятати, що воєнний стан запроваджується з метою забезпечення оборони та відсічі збройній агресії. Застосування заходів правового режиму воєнного стану, зокрема і перевірка документів в осіб, сприяють досягненню вказаної мети, та встановлення миру на всій території України.

16. Як відновити втрачені документи, що посвідчують особу, в умовах воєнного стану?

У зв'язку з нападом російської федерації на нашу країну мільйони людей були вимушені поспіхом покинути свої домівки. Дуже часто в людей, які рятуються від війни, документи були знищені, пошкоджені, втрачені чи протерміновані.

При цьому у період воєнного стану при собі необхідно мати документи, що посвідчують особу, якими є: паспорт громадянина України у формі ID-картки або е-паспорт, паспорт-книжечка, паспорт громадянина України для виїзду за кордон або е-паспорт закордонний, «ЄДокумент» (на період дії воєнного стану), посвідчення водія.

Як діяти та куди звертатися?

Паспорт громадянина України та закордонний паспорт

Територіальні органи та територіальні підрозділи Державної міграційної служби України (далі – ДМС), які розташовані у безпечних районах, де не ведуться активні бойові дії, відновили роботу з прийому громадян та надання адміністративних послуг:

- прийом документів на оформлення ID-картки;
- прийом документів на оформлення закордонного паспорта громадянина України;
- прийом документів на оформлення посвідок на постійне та тимчасове проживання;

- вклеювання фотокарток до паспорта громадянина України у формі книжечки;
- продовження строку дії закордонних паспортів та внесення відомостей про дітей, що дає можливість громадянам вільно перетинати кордон, рятуючись від війни.

Термін дії закордонного паспорта можна продовжити строком на 5 років шляхом проставлення відмітки у протермінованому паспорті про продовження його строку дії.

Дізнатися про графік роботи територіальних органів ДМС можна, зателефонувавши до відповідних територіальних органів, номери телефонів можна знайти за посиланням: <https://dmsu.gov.ua/news/dms/12509.html>

Крім того, подати документи на оформлення ID-картки та закордонного паспорта, а також відновити втрачені документи можна у центрах надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП).

Міністерство цифрової трансформації України створило мапу ЦНАПів, які працюють.

Детальніше за посиланням: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-stvorilo-mapu-cnapiv-yaki-pracyuyut>

Мапа ЦНАПів за посиланням: <https://cutt.ly/iFpEBKl>

Посвідчення водія

Для відновлення посвідчення водія громадянам необхідно звернутися до сервісних центрів Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС). Сервісні центри МВС працюють у безпечних регіонах.

Необхідний пакет документів – паспорт та ідентифікаційний код.

Дізнатися про графік роботи можна, зателефонувавши до відповідних центрів, номери телефонів можна знайти за посиланням: <https://www.hscmvs.com/>

Також корисним буде інформаційний портал – сторінка Головного сервісного центру МВС у фейсбуці: <https://www.facebook.com/hsc.gov.ua>

Зверніть увагу, що під час воєнного стану сервісні центри МВС здійснюють обмін посвідчення водія тільки тим громадянам, які за законом мають право виїзду за межі України, та тим, хто залучається до оборони.

Документи – посвідчення водія, свідоцтва про реєстрацію, термін дії яких закінчився у період воєнного стану, **продовжують діяти на всій території України.**

Ви зможете замінити їх після скасування воєнного стану в країні і поновлення послуг для громадян у сервісних центрах МВС.

Крім того, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання допуску водіїв до керування транспортними засобами» зазначено, що у період воєнного стану до керування транспортними засобами категорії С, С1 на території України допускаються особи, які мають посвідчення водія категорії В.

Щодо відновлення втраченого свідоцтва про народження дитини

Нині доступна можливість повторного оформлення свідоцтва про народження у працюючих відділах державної реєстрації актів цивільного стану незалежно від місця державної реєстрації народження та місця проживання дитини на підставі актового запису цивільного стану, складеного як в електронному вигляді, так і на паперовому носії.

Зі свого боку повторна видача свідоцтва про народження може здійснюватися за заявою:

- самої дитини, щодо якої складено запис, у разі, якщо вона досягла 16 років та має паспорт;
- її батьків/усиновлювачів (незалежно від віку дитини), опікунів/піклувальників, крім осіб, позбавлених батьківських прав;
- представника закладу охорони здоров'я, навчального або іншого дитячого закладу, де постійно перебуває дитина;
- органу опіки та піклування.

Водночас для отримання дублікату свідоцтва необхідно надати:

- заяву на повторну видачу свідоцтва;
- паспорт громадянина України заявника, у тому числі самої дитини, на яку складено запис про народження, якщо вона досягла 16 років;
- довіреність (якщо звертається представник);
- документи, що підтверджують родинні (сімейні) стосунки з особою, відносно якої повторно видається свідоцтво (якщо звертається опікун/піклувальник).

Звертаємо увагу, що під час воєнного стану державне мито за повторну видачу свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану та свідоцтв, що видаються у зв'язку зі зміною і поновленням актових записів цивільного стану, не справляється.

Відновлення документів за межами України

Для оформлення втрачених документів чи продовження дії прострочених закордонних паспортів необхідно звертатися до українських посольств і консульств.

У консульстві можна:

- отримати інформаційну підтримку;
- продовжити термін дії закордонного паспорта;
- внести відомості про дітей молодших 16-ти років до паспорта одного з батьків;
- оформити свідоцтво про підтвердження особи на випадок, якщо у вас є лише внутрішній паспорт (старого зразка), де відсутні записи латиницею.

Щодо наявних інформаційних пунктів з питань легалізації перебування, пунктів надання гуманітарної допомоги, доступу до медичних та освітніх послуг тощо можна отримувати інформацію зі сторінок установ у Facebook та на <https://tripadvisor.mfa.gov.ua/>

17. Який порядок огляду речей фізичних осіб і транспортних засобів в умовах воєнного стану?

Воєнний стан – це особливий порядок життя країни, тож права і свободи людини та громадянина протягом дії воєнного стану можуть обмежуватися.

Так, перевірка документів осіб, огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян здійснюється лише після введення воєнного стану.

Відповідно до п. 3 [Указу](#) Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також **вводиться тимчасове обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».**

До заходів правового режиму воєнного стану належить і перевірка у [порядку](#), визначеному Кабінетом Міністрів України, документів в осіб, а в разі потреби **проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів**, службових приміщень і житла громадян.

Зазначений вище захід правового режиму регламентовано Порядком перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456 (далі – Порядок № 1456) та Порядком здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 р. № 573 (далі – Порядок № 573).

Отже, огляд речей фізичних осіб і транспортних засобів здійснюється лише після введення воєнного стану. Проведення огляду речей фізичних осіб і транспортних засобів в умовах воєнного стану регламентовано Порядком № 1456 та Порядком № 573.

Хто має право проводити огляд?

Уповноважені особи Національної поліції, Служби безпеки України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної міграційної служби України, Державної митної служби України та Збройних Сил України, які визначені в наказі коменданта.

Крім того, патрулям на території, де запроваджено комендантську годину та встановлено спеціальний режим світломаскування, в установленому законодавством порядку надано право за потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, які ними перевозяться.

Що може робити уповноважена особа?

Під час проведення огляду речей, транспортних засобів уповноважена особа може застосовувати технічні прилади та технічні засоби, що мають функції виявлення вибухонебезпечних предметів та речей (речовин), обіг яких заборонено чи обмежено, фото-, аудіо- і відеофіксації.

При цьому аудіо- і відеофіксація особистих речей громадян здійснюється уповноваженими особами за згодою громадян. До особистих речей можуть відноситись: товари особистої гігієни, одяг, білизна, взуття, особисті прикраси, інші речі, призначені для забезпечення повсякденних потреб громадянина.

З метою здійснення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів уповноважена особа може проводити поверхневу перевірку.

Як проводиться поверхнева перевірка?

Поверхнева перевірка проводиться шляхом візуального огляду особи, проведення по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуального огляду речей, багажу, вантажів та/або транспортного засобу (салону, багажника).

Уповноважена особа для проведення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі речі, обіг яких заборонено чи обмежено або які становлять загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.

Звертаємо увагу, що поверхнева перевірка проводиться уповноваженою особою відповідної статі.

І тільки у невідкладних випадках поверхневу перевірку може проводити будь-яка уповноважена особа лише з використанням спеціального приладу або засобу.

Уповноважена особа під час проведення поверхневої перевірки транспортного засобу має право вимагати відкриття кришки багажника та/або дверей салону.

Під час поверхневої перевірки речей або транспортного засобу особа повинна самостійно показати уповноваженій особі вміст особистих речей чи транспортного засобу.

Які підстави для проведення поверхневої перевірки?

Уповноважена особа має право проводити поверхневу перевірку речей, транспортних засобів, багажу та вантажу:

- якщо існує достатньо підстав вважати, що у транспортному засобі перебуває правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;
- якщо існує достатньо підстав вважати, що у транспортному засобі перебувають речі, обіг яких заборонено чи обмежено або які становлять загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;
- якщо існує достатньо підстав вважати, що речі, багаж, вантажі або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або вони перебувають у тому місці, де може бути скоєно кримінальне

правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.

Чи може бути особа затримана?

Так. При цьому у разі виявлення під час огляду речей, транспортних засобів ознак складу кримінального та/або адміністративного правопорушення затримання таких осіб та вилучення відповідних речей здійснюється відповідно до вимог [Кримінального процесуального кодексу України](#) та [Кодексу України про адміністративні правопорушення](#).

Уповноважена особа має право зупиняти транспортні засоби в разі:

- порушення водієм [Правил дорожнього руху](#);
- якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;
- якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди (далі – ДТП), кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, яка свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення ДТП, кримінального чи адміністративного правопорушення;
- якщо транспортний засіб перебуває у розшуку;
- необхідності здійснення опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення ДТП, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути;
- необхідності залучення водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху або поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів ДТП;
- необхідності обмеження чи заборони руху транспортних засобів;
- якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;
- порушення порядку визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв;
- проїзду транспортних засобів через блокпости та контрольні пункти в'їзду-виїзду.

Загальні рекомендації для громадян під час огляду речей і транспортних засобів є такими:

- поведіться спокійно;
- жодної агресивної поведінки;
- надайте документи для перевірки, зустрічно вимагати документи від людей у формі не рекомендовано;
- чітко відповідати на запитання;
- не ведіть відеозйомку;
- вимкніть і відєднайте відеореєстратор;

- на вимогу відкрийте багажник і покажіть салон автомобіля;
- не заходьте за спину військовим під час огляду автомобіля;
- після огляду повільно продовжте рух.

18. Чи підлягає обмеженню конституційне право на недоторканність житла в умовах воєнного стану?

Так, в умовах воєнного стану право на недоторканність житла може бути обмежено.

Статтею 30 Конституції України встановлено, що *кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.*

Водночас відповідно до п. 3 [Указу](#) Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

В умовах воєнного стану можливі такі обмеження:

1. **Встановлення військово-квартирної повинності** з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ. Всі військові адміністрації мають повноваження щодо запровадження і здійснення заходів правового режиму воєнного стану, визначених ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», разом із військовим командуванням самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування.

2. **Проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду.** Проникнення до житла чи до іншого володіння особи та проведення в них огляду регламентовано Порядком перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456 (далі – Порядок).

Так, відповідно до Порядку:

1. **Право на проведення перевірки** документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян **надано відповідним уповноваженим особам Національної поліції,**

СБУ, Національної гвардії, Держприкордонслужби, ДМС, Держмитслужби та Збройних Сил, які визначені в наказі коменданта (п. 5 Порядку).

2. **Під час проведення огляду** речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян **уповноважена особа може застосовувати технічні прилади та технічні засоби, що мають функції виявлення вибухонебезпечних предметів та речей (речовин)**, обіг яких заборонено чи обмежено, фото-, аудіо- і відеофіксації. Аудіо- і відеофіксація житла громадян та їх особистих речей здійснюється уповноваженими особами за згодою громадян (п. 6 Порядку).

3. **Уповноважена особа може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише у невідкладних випадках**, пов'язаних із: врятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій; безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення; припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які перебувають в житлі або іншому володінні особи. **Проникнення уповноваженої особи до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном**. Про застосування зазначеного заходу уповноважена особа доповідає та/або інформує відповідно до вимог [Кримінального процесуального кодексу України](#) (п. 11 Порядку).

4. У разі виявлення під час огляду службових приміщень і житла громадян ознак складу кримінального та/або адміністративного правопорушення здійснюється **затримання таких осіб та вилучення відповідних речей** відповідно до вимог [Кримінального процесуального кодексу України](#) та [Кодексу України про адміністративні правопорушення](#) (п. 12 Порядку).

Крім того, звертаємо увагу, що відповідно до п. 16 Порядку здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 р. № 573, **патрулям** на території, де запроваджено комендантську годину та встановлено спеціальний режим світломаскування, **надано право входити (проникати) на територію та у приміщення підприємств, установ і організацій, у житлові та інші приміщення, на земельні ділянки, що належать особам, під час припинення кримінального правопорушення та в разі переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, якщо зволікання може створити реальну загрозу життю чи здоров'ю осіб**.

Варто зазначити, що конституційна гарантія недоторканності житла не поширюється на випадки, коли суспільні інтереси вимагають правомірного обмеження прав людини, зокрема для захисту прав і законних інтересів інших членів суспільства. **Обмеження права особи на недоторканність житла**, яке визначено в Конституції України і міжнародно-правових актах, **визнається легітимним втручанням держави в права людини з метою забезпечення загального блага** ([Рішення Конституційного Суду України від 31 травня 2011 р. № 4-рп/2011](#)).

ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1. Які обмеження у реалізації права на свободу вираження поглядів та переконань можуть впроваджуватися в умовах воєнного стану?

Для громадянина

Право на свободу думки і слова, вираження поглядів та переконань – одне з основоположних прав людини та є одним із символів демократичного напрямку розвитку будь-якої країни, яка його гарантує.

На національному рівні воно закріплене у ст. 34 Конституції України, а його дотримання та захист гарантоване низкою законів. Відповідно до ст. 34 Конституції України це право включає свободу вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Таке конституційне та законодавче регулювання зазначеного права узгоджується із Міжнародним пактом про громадянські і політичні права. Водночас воно не є абсолютним і за певних обставин може обмежуватись.

Відповідно до ч. 3 ст. 34 Конституції України здійснення прав на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

З огляду на широкомасштабне вторгнення військ російської федерації на територію України основними підставами для обмеження такого права є захист інтересів національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням.

Водночас обмеження такого права не означає його повну заборону, а реалізація свободи вираження поглядів має здійснюватися у межах певних бар'єрів.

В умовах тотальної дезінформаційної війни з боку інформаційних спецслужб, а також агресивних і нелюдських дій військових формувань

російської федерації на території України життєво важливим є дотримання балансу між можливістю вільно виражати свої погляди й отримувати достовірну інформацію про хід війни, з одного боку, та захистом життя і здоров'я людини, яка може постраждати від реалізації такого права – з другого.

Відповідно до п. 3 [Указу](#) Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» **у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України**, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

У контексті вказаного слід відзначити, що **серед основних обмежень права на свободу вираження поглядів та переконань в умовах впровадження воєнного стану можуть застосовуватись:**

- *впровадження контролю за змістом і поширенням інформації з метою обмеження або недопущення неправдивої інформації або інформації, оприлюднення якої може завдати шкоду життю та здоров'ю людини, національній безпеці держави;*
- *обмеження інтернет-провайдером доступу до інформаційно-пропагандистських ресурсів ворога на території України;*
- *регулювання роботи постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також використання місцевих радіостанцій, телевізійних центрів та друкарень для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення;*
- *заборона роботи приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передача інформації через комп'ютерні мережі;*
- *вилучення у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян електронного комунікаційного обладнання, телевізійної, відео- і аудіоапаратури, комп'ютерів, а також у разі потреби інших технічних засобів зв'язку.*

Зазначений перелік містить основні заходи щодо впровадження обмежень та не є вичерпним.

Для суб'єкта владних повноважень

Відповідно до ч. 3 ст. 34 Конституції України здійснення прав на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації може бути

обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Таким чином, обмеження зазначеного права можливе винятково законом та для захисту вичерпного переліку інтересів, встановленого вказаною вище статтею Конституції України.

Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» встановлено можливість обмеження права на свободу вираження поглядів та переконань, що, відповідно, не свідчить про абсолютне обмеження такого права та, по суті, зобов'язує суб'єкта владних повноважень дотримуватись певної процедури при їх впровадженні, за необхідності.

Конституційне обмеження права особи збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію узгоджується з положеннями п. 2 ст. 29 Загальної декларації прав людини, в яких зазначено, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві (рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 р. № 2-рп/2012).

З огляду на широкомасштабне вторгнення військ російської федерації на територію України основними підставами для обмеження такого права слід вважати «захист інтересів національної безпеки та територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам».

Зважаючи на відсутність у національному законодавстві детального юридичного механізму обмеження окремих прав людини, при вирішенні таких питань важливо звертатись до норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), адже відповідно до положень ч. 1 ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України

Пунктом 2 ст. 10 Конвенції кожне впроваджуване обмеження прав людини має відповідати таким умовам:

а) бути встановлене законом, який повинен відповідати критеріям ясності та передбачуваності; бути оприлюдненим та доступним для ознайомлення;

б) вводиться і застосовується лише для досягнення легітимної мети, яка визначена у п. 2 ст. 10 Конвенції та ч. 3 ст. 34 Конституції України. З іншою метою вводити обмеження заборонено;

в) бути необхідними в демократичному суспільстві, а саме:

- *для введення обмежень повинна існувати нагальна суспільна необхідність;*

- обмеження повинні бути пропорційними законній меті (має бути дотриманий баланс між обсягом вжиття заходів та реальною загрозою захищуваному інтересу);
- мотиви введення обмежень повинні бути відповідними і достатніми.

Таким чином, при впровадженні будь-яких обмежень варто дотримуватися зазначеного вище конвенційного тесту щодо перевірки їх обґрунтованості та отримання балансу.

2. Чи підлягає обмеженню право на доступ до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів та предметів побуту в умовах воєнного стану?

Ні, право на доступ до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту не може підлягати обмеженням в умовах воєнного стану, а відповідна інформація не може бути засекреченою.

З моменту початку російського військового вторгнення у 2014 р. в Україну значна частина об'єктів, що становлять значну екологічну небезпеку, опинилася під загрозою знищення або пошкодження.

Нині злочинні дії російських військових призвели до виникнення у різних куточках України низки гуманітарних катастроф, а також зумовили серйозні загрози аварійних ситуацій техногенного характеру:

- витік аміаку, через порушення російськими військовими правил поведіння, на заводі ПАТ «Концерн Стирол» у тимчасово-окупованій Горлівці 14 січня 2022 р.;
- витік аміаку, через обстріл російськими військовими, заводу хімічної промисловості «Суміхімпром» 21 березня 2022 р.;
- пожежа, через обстріл російськими військовими, на Кременчуцькому нафтопереробному заводі 2 квітня 2022 р.;
- витік мінеральних добрив, через обстріл російськими військовими, у річку Іква на Тернопільщині 4 квітня 2022 р.;
- захоплення та обстріл об'єктів атомної енергетики (ЧАЕС та ЗАЕС).

Зазначене є лише невеликою частиною всіх екологічних злочинів, вчинених військовими російської федерації за час війни.

Не меншу загрозу для українців становить нехтування правилами пожежної безпеки, а також поведіння з небезпечними речовинами. Наприклад, техногенна катастрофа, спричинена недотриманням правил протипожежної безпеки, на нафтобазі у Васильківському районі у 2015 та 2017 рр.

Приховування радянською владою катастрофи на ЧАЕС у 1986 р. засвідчило важливість завчасного інформування про всі без винятку загрози для екології. Адже це могло б запобігти та відвернути завдання істотної шкоди як для життя та здоров'я громадян, так і зменшити негативні наслідки техногенної катастрофи у світі.

Негативний історичний і нинішній досвід, очевидно, свідчить про важливість неухильного дотримання права на доступ до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту.

Право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди гарантовано ст. 50 Конституції України.

Відповідно до ч. 2 ст. 50 Основного Закону реалізація зазначеного права пов'язана з можливістю вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також правом на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена.

Відповідно до ч. 1 ст. 13 Закону України «Про інформацію» інформація про стан довкілля (екологічна інформація) – це відомості та/або дані про:

- стан складових довкілля та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми, та взаємодію між цими складовими;
- фактори, що впливають або можуть впливати на складові довкілля (речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні, угоди в галузі навколишнього природного середовища, політику, законодавство, плани і програми);
- стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових довкілля;
- інші відомості та/або дані.

На міжнародному рівні зазначене право також гарантує Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція).

Відповідно до п. 9 ст. 3 у межах відповідних положень цієї Конвенції громадськість отримує доступ до інформації, має можливість брати участь у процесі прийняття рішень і має доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища, без дискримінації за ознаками громадянства, національної приналежності або місця проживання, а у разі юридичної особи – без дискримінації за ознаками її зареєстрованого місцезнаходження або фактичного центру діяльності.

Кожна зі Сторін Орхуської конвенції забезпечує, щоб у межах національного законодавства процедури надання громадськості екологічної інформації були прозорими, а екологічна інформація була легкодоступною, серед іншого, шляхом:

а) надання громадськості достатньої інформації про види та обсяги екологічної інформації, яка є у розпорядженні відповідних державних органів, основні умови, за яких така інформація може надаватися, і доступ до неї, а також про процес її отримання;

б) організації та здійснення таких практичних заходів, як:

- забезпечення доступу громадськості до списків, реєстрів або архівів;

- встановлення вимог до посадових осіб підтримувати громадськість в отриманні доступу до інформації у відповідно до цієї Конвенції; і
- визначення контактних осіб; і

в) забезпечення безплатного доступу до екологічної інформації, що міститься в списках, реєстрах або архівах згідно з підпунктом б) вище (ч. 2 ст. 5 Орхуської конвенції).

Загальний порядок доступу до інформації, зокрема й про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, встановлює Закон України «Про доступ до публічної інформації». (Детальніше про визначені Законом способи отримання інформації можна ознайомитися на сторінках 25–28 [Рекомендацій Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань додержання конституційного права людини і громадянина на доступ до інформації](#).)

Згідно зі ст. 21 Закону України «Про інформацію» забороняється відносити до інформації з обмеженим доступом, зокрема, відомості про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту. Натомість ст. 13 передбачає виняток із зазначеного переліку, відповідно до якого обмеженню може підлягати *інформація про місце розташування військових об'єктів*.

Водночас відповідно до положень ст. 64 Конституції України в умовах воєнного стану можуть встановлюватись додаткові обмеження (вичерпний перелік визначено у ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану») окремих конституційних прав і свобод, за винятком передбачених статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції.

Відповідно до [Указу](#) Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися лише конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України.

З огляду на зазначене, в умовах воєнного стану право на доступ та поширення інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту не може підлягати жодним обмеженням, крім *інформації про місце розташування військових об'єктів*, а своєчасне доведення такої інформації до громадськості може врятувати життя та здоров'я громадян, а також запобігти або відвернути негативні наслідки для довкілля.

3. Як особа може реалізувати своє право на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану?

В умовах воєнного стану доступ до публічної інформації є надзвичайно важливим інструментом, здатним врятувати життя та вберегти здоров'я людини. Завчасне інформування громадян про загрозу нападу, окупації може сприяти

своєчасній евакуації населення, запобігти гуманітарним катастрофам і вчиненню злочинів проти людяності, геноциду російськими військами.

З початку широкомасштабного російського вторгнення багато державних сервісів, органів державної влади та місцевого самоврядування, які працювали до війни, припинили роботу або працюють з обмеженнями, як через загрозу національній безпеці, так і через відсутність реальної можливості належного функціонування.

Водночас досвід життя країни в умовах воєнного стану свідчить про важливість якісного та оперативного доступу до публічної інформації для забезпечення належного функціонування правової системи.

Право на доступ до публічної інформації громадян гарантовано статтями 34, 50 Конституції України, Конвенцією Ради Європи про доступ до офіційних документів, Законом України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон № 2939-VI) та іншими законами.

Так, відповідно до ст. 34 Конституції України кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

При цьому **Закон № 2939-VI визначає такі основні шляхи реалізації права на доступ до публічної інформації:**

- ознайомлення з інформацією, оприлюдненою її розпорядниками в офіційних джерелах;
- відвідування засідань колегіального органу;
- ознайомлення з документами у спеціально відведеному місці розпорядником інформації;
- направлення запиту та відповідно отримання відповіді на нього;
- ознайомлення з інформацією в інформаційних сервісах, що працюють на основі відкритих даних.

Водночас **в умовах воєнного стану значна частина вказаних прав може підлягати обмеженням та матиме певні особливості їх реалізації:**

- впровадження контролю за змістом і поширенням інформації;
- тимчасова зупинка роботи державних реєстрів та баз даних;
- запровадження особливого режиму роботи та посилення охорони об'єктів державного значення;
- запровадження комендантської години;
- відстрочення в задоволенні запитів на інформацію тощо.

Зазначені вище та інші обмеження можуть істотно впливати на можливість громадян у реалізації свого права на доступ до публічної інформації.

Так, наприклад, із міркувань безпеки може бути обмежено право громадян на відвідування засідань колегіального органу та ознайомлення з документами у спеціально відведеному розпорядником інформації місці. Узв'язку з війною в багатьох розпорядників відсутня реальна можливість розглянути запит і надати відповідь.

З огляду на складні умови роботи органів влади, існуючі обмеження в умовах воєнного стану, реалізація права на доступ до публічної інформації фактично здійснюється через ознайомлення з інформацією у відкритих джерелах мережі Інтернет.

Зважаючи на це, розпорядникам інформації рекомендовано максимально зосередити увагу над наповненням та оновленням інформації на офіційних вебсайтах і на офіційних сторінках у соціальних мережах.

Так, особа може реалізувати своє право на доступ до публічної інформації, користуючись офіційними ресурсами органів державної влади та місцевого самоврядування, посилання на деякі з них нижче.

Інформація про діяльність судової гілки влади

<https://court.gov.ua/> – інформаційний ресурс судової влади України дає змогу отримати інформацію щодо функціонування судової системи.

Інформація про правничу допомогу

<https://www.legalaid.gov.ua/> – система надання безоплатної правової допомоги.

Також можна скористатися мобільним застосунком «Безоплатна правова допомога», завантаживши його через Google Play чи App Store (<https://bit.ly/3hwwgqR>), відкривши у телеграмі (<http://legalaid.gov.ua/telegram.html>) чита вайбері (<http://legalaid.gov.ua/viber.html>), у кабінеті клієнта на сайті системи БПД (<https://cabinet.legalaid.gov.ua>);

завантажити мобільний застосунок «Твоє право», (<https://bit.ly/3iorbkE>);

Інформація про чинне законодавство

<https://www.reestrnpa.gov.ua/REESTR/RNAweb.nsf/wpage/RnaAbout?OpenDocument> – Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws> – законодавство України.

Інформація про ситуацію на фронті

<https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua> – Генеральний штаб Збройних Сил України.

<https://www.facebook.com/MinistryofDefence.UA> – Міністерство оборони України.

<https://www.facebook.com/mvs.gov.ua> – Міністерство внутрішніх справ України.

<https://www.facebook.com/UA.National.Police> – Національна поліція України.

<https://www.facebook.com/MNS.GOV.UA> – Державна служба надзвичайних ситуацій України.

<https://www.facebook.com/DPSUkraine> – Державна прикордонна служба України.

<https://www.facebook.com/StratcomCentreUA> – Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки.

<https://www.facebook.com/UkrainianLandForces> – Сухопутні війська Збройних Сил України.

<https://www.facebook.com/navy.mil.gov.ua> – Військово-морські сили Збройних Сил України.

<https://www.facebook.com/TerritorialDefenseForces> – Територіальна оборона Збройних Сил України.

Інформація про встановлені на території областей обмеження

Сайти обласних військових адміністрацій, наприклад <https://koda.gov.ua/> – Київська обласна військова адміністрація, інформація щодо наказів про запровадження комендантської години, заборону торгівлі алкогольними напоями тощо.

Інформація про протидію російській дезінформаційній війні

<https://cpd.gov.ua/> – Центр протидії дезінформації при РНБО України.

<https://cert.gov.ua/> – Урядова команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події України, яка функціонує в складі Державного центру кіберзахисту Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України.

<https://cip.gov.ua/ua>, <https://www.facebook.com/dsszzi> – Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Інформація щодо руху транспорту та роботи інфраструктурної галузі:

<https://t.me/miUkraine> – Міністерство інфраструктури України.

<https://t.me/UkrzallInfo> – Укрзалізниця.

<https://www.facebook.com/Ukravtodor.Gov.Ua> – Укравтодор.

<https://www.facebook.com/DSBT.UA> – Державна служба України з безпеки на транспорті (ДСБТ).

Корисні посилання

<https://www.president.gov.ua/> <https://www.facebook.com/president.gov.ua> – Президент України.

<https://www.rnbo.gov.ua/> – Рада національної безпеки і оборони.

<https://www.rada.gov.ua/> – Верховна Рада України.

<https://www.kmu.gov.ua/> <https://www.facebook.com/KabminUA> – Урядовий портал.

<https://nais.gov.ua/> – Інформаційний ресурс ДП «Національні інформаційні системи» дає змогу отримати інформацію щодо функціонування єдиних і державних реєстрів.

<https://minre.gov.ua/news> – Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Можуть бути корисними такі сервіси, які функціонують на основі офіційних відкритих даних

<https://opendatabot.ua/> – сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній та судового реєстру для захисту від рейдерських захоплень і контролю контрагентів.

<https://youcontrol.com.ua/> – сервіс перевірки компаній.

<https://clarity-project.info/edrs> – система аналітики відкритих даних щодо закупівель.

<https://www.saveecobot.com/> – поєднує дані про забруднення, забруднювачів та інструменти захисту довкілля.

<https://conp.com.ua/> – аналітичний інструмент для пошуку та дослідження візуалізації судових рішень.

<https://ips.ligazakon.net/> – платформа ЛІГА:ЗАКОН.

Таким чином, право особи на своєчасне й оперативне отримання публічної інформації в умовах воєнного стану є вкрай важливим, адже може не тільки сприяти реалізації своїх прав чи інтересів, а й врятувати життя та вберегти здоров'я.

Отримуйте інформацію лише з офіційних джерел.

4. Як отримати доступ до інформації про судові провадження в умовах воєнного стану?

У зв'язку з впровадженням воєнного стану порушено як звичний порядок роботи судової системи, так і доступу до інформації про стан розгляду справ громадянами. Доступні раніше сервіси можуть не працювати у зв'язку із хакерськими атаками та бути заблоковані з метою запобігання загрози життю та здоров'ю суддів та учасників судового процесу.

Враховуючи положення ст. 64 Конституції України та ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», конституційне право людини на судовий захист не може бути обмеженим та кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку навіть в умовах воєнного стану. Таким чином, незважаючи на введення воєнного стану, суди продовжують здійснювати правосуддя.

З огляду на вказане для громадян суспільно необхідним залишається забезпечення доступу до інформації про судові справи, особливості їх розгляду, територіальну підсудність тощо.

Так, в умовах воєнного стану здійснення правосуддя в Україні може мати свої особливості:

- У разі загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів оперативно приймаються рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом.
- Справи, які не є невідкладними, розглядатимуться лише за наявності письмової згоди на це всіх учасників судового провадження.
- Не можуть бути відкладеними судові засідання, на яких має розглядатися питання про обрання або продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.
- З метою забезпечення безпеки учасників судових процесів і відвідувачів судів припиняється проведення особистого прийому

громадян керівництвом суду й обмежується допуск у судові засідання осіб, які не є учасниками судових засідань.

- Якщо суд не припинив здійснювати судочинство, учасники судових процесів мають можливість подати заяву про відкладення розгляду справ у зв'язку з воєнними діями та/або про розгляд справ у режимі відеоконференції за допомогою будь-яких технічних засобів, зокрема власних.
- Запровадження воєнного стану на певній території є поважною причиною для поновлення процесуальних строків.

Вказані вище особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану покликані мінімізувати загрозу життю та здоров'ю громадян і працівників суду, а також забезпечити його безперебійну роботу.

Крім того, через неможливість судами здійснювати правосуддя під час воєнного стану може змінюватися територіальна підсудність судових справ. Питання про зміну територіальної підсудності під час воєнного стану вирішує своїм розпорядженням голова Верховного Суду, які публікуються на офіційному вебсайті за посиланням: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>

Також для запобігання загрози життю та здоров'ю суддів та учасників судового процесу у період воєнного стану тимчасово призупинено загальний доступ до [Єдиного державного реєстру судових рішень](#) (далі – ЄДРСР) та сервісу «[Стан розгляду справ](#)».

Нині доступ до ЄДРСР мають судді та працівники правоохоронних органів, що дає можливість здійснювати правосуддя. Крім того, доступ до ЄДРСР [буде надаватися](#) відповідно до списків осіб від голів судів та керівників правоохоронних органів, які визначатимуть користувачів персонально.

Водночас окрему інформацію про судові рішення можна знайти в таких сервісах, які працюють на основі офіційних відкритих даних, наприклад:

<https://lpd.juscourt.com/> – база правових позицій Верховного Суду.

<https://court.opendatabot.ua/#/> – сервіс пошуку судових рішень «Бабуся»

<https://conp.com.ua/> – аналітичний інструмент для пошуку та дослідження візуалізації судових рішень «Суд на долоні»

<https://verdictum.ligazakon.net/analysis> – система пошуку та аналізу судових рішень. Дізнатися інформацію про судову справу можна скориставшись сервісом «[Список справ, призначених до розгляду](#)», який функціонує.

Також для громадян буде корисним сервіс «[Електронний суд](#)», що забезпечує можливість користувачам у передбачених законодавством випадках створювати та надсилати в електронному вигляді процесуальні чи інші документи до суду, інших органів та установ у системі правосуддя, а також отримувати інформацію про стан і результати розгляду таких документів чи інші документи.

Про дату та час судових засідань рекомендовано дізнаватись в оперативному порядку за телефонами суду чи з використанням інших засобів зв'язку. Інформація про контакти за посиланням: <https://court.gov.ua/>

Таким чином, незважаючи на російську агресію та впровадження воєнного стану, призупинення функціонування багатьох реєстрів і сервісів, суди продовжують розгляд справ та здійснення правосуддя у безперерйному режимі за умови відсутності загрози життю та здоров'ю учасників справи, а громадяни мають змогу отримувати доступ до судової інформації, використовуючи доступні онлайн-сервіси.

5. Як отримати доступ до інформації про клієнта банку (банківської таємниці) в умовах воєнного стану?

При визначенні особливостей доступу клієнтів банківських установ до інформації про себе необхідно виходити з того, що в структуру банківської таємниці можуть включатись як персональні дані клієнта (прізвище, ім'я, по батькові, електронна пошта, серія, номер банківського рахунку, адреса проживання, відомості про поручителів, спадкоємців за договором), так і будь-яка інша інформація, яка має юридичне значення для учасників банківських правовідносин.

Відповідно до ч. 1 ст. 60 Закону України «Про банки та банківську діяльність»: «Інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку, є банківською таємницею».

Пункт 1.2 Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці, затверджених Постановою Правління Національного банку України 14 липня 2006 р. № 267, передбачено: «Банки зобов'язані забезпечувати зберігання та захист інформації, яка містить банківську таємницю, з метою недопущення її незаконного розкриття».

Пунктом 1.4 цих Правил також встановлено: «Банки зобов'язані за погодженням з клієнтом відображати в договорах, що укладаються між банком і клієнтом, застереження щодо збереження банківської таємниці та відповідальності за її незаконне розголошення або використання».

[Указ](#) Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» разом із введенням в Україні режиму воєнного стану встановив можливість встановлення на законодавчому рівні обмежень окремих конституційних прав громадян.

Щодо клієнтів банків такі обмеження можуть бути пов'язані з реалізацією прав, передбачених статтями 32 та 34 Конституції України. Йдеться, зокрема, про права суб'єктів персональних даних і права на інформацію, яка не належить до персональних даних.

Статтею 1 Закону України «Про захист персональних даних» (далі – Закон № 2297-VI) встановлено: «Цей Закон регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на

невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних. Цей Закон поширюється на діяльність з обробки персональних даних, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також на обробку персональних даних, що містяться у картотеці чи призначені до внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів».

Якщо банківські установи, вступаючи у правовідносини з клієнтами, одержують від останніх дозвіл на обробку їхніх персональних даних, а так само як визначають мету, підстави, строк, інші умови такої обробки, відповідно до Закону № 2297-VI вони вважаються володільцями персональних даних своїх клієнтів.

У тих випадках, коли банківські установи укладають договори на обробку персональних даних з метою виконання володільцем покладених на нього обов'язків, наприклад, виплати заробітних плат, стипендій тощо. У такому випадку ці установи є розпорядниками персональних даних клієнтів.

Згідно з приписами ч. 1 ст. 27 Закону № 2297-VI: «Положення щодо захисту персональних даних, викладені в цьому Законі, можуть доповнюватися чи уточнюватися іншими законами, за умови, що вони встановлюють вимоги щодо захисту персональних даних, що не суперечать вимогам цього Закону».

Відповідно, на правовідносини щодо обробки банківськими установами персональних даних поширюються загальні правила обробки такої інформації, закріплені у Законі № 2297-VI.

Йдеться, зокрема, про мету, підстави, процедури та строки обробки персональних даних, вимоги щодо доступу до персональних даних суб'єктами персональних та третіми особами.

Банк повинен розкривати інформацію, що становить банківську таємницю, на письмовий запит власника або з його письмового дозволу в обсязі, визначеному в такому письмовому запиті або дозволі.

Письмовий запит та/або дозвіл клієнта до банку про розкриття інформації, що становить банківську таємницю і власником якої є такий клієнт, складається за довільною формою в паперовому або електронному вигляді, п. 1 глави 3 «Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці».

Письмовий запит (дозвіл) фізичної особи – клієнта банку підписується:

- у паперовому вигляді цією особою. Її власноручний підпис засвідчується підписом керівника банку чи уповноваженою ним особою або нотаріально;
- в електронному вигляді з використанням кваліфікованого електронно-цифрового підпису, виданого надавачем електронних довірчих послуг, включеного до списку надавачів електронних довірчих послуг, який ведеться в установленому законодавством України порядку.

Банк у разі надходження до нього запиту про надання інформації, що становить банківську таємницю, зобов'язаний розкрити цю інформацію або дати мотивовану відповідь про неможливість надання відповідної інформації протягом 10 робочих днів із дня отримання вимоги, якщо інші строки не встановлені законодавством України.

Якщо підготовка інформації перевищує зазначений вище строк її надання, банк зобов'язаний письмово повідомити про це службову особу або відповідний державний орган, що звернувся із запитом про надання інформації, та зазначити, у який строк надаватиметься інформація, що становить банківську таємницю.

З метою забезпечення зберігання та захисту банківської таємниці банки зобов'язані у внутрішніх положеннях встановити спеціальний порядок ведення діловодства з документами, що містять банківську таємницю, зокрема, визначити: порядок реєстрації вихідних документів, роботи з документами, що містять банківську таємницю, відправлення та зберігання документів, які містять банківську таємницю, а також особливості роботи з електронними документами, які містять банківську таємницю. У період дії режиму воєнного стану такі особливості можуть передбачати тимчасові обмеження на особисте ознайомлення клієнта банку з інформацією щодо себе, необхідність направлення запитів на доступ до інформації лише в електронній формі, або змінену адресу направлення таких запитів.

При цьому звертаємо увагу, якщо запит на інформацію був направлений клієнтом банку до іншого відділення, ніж те, де він обслуговувався, це не може розглядатись як підстава для відмови у його розгляді. Адже філії, представництва, відділення банків, за загальним правилом, не наділені статусом юридичної особи. Відповідно, усі запити на інформацію адресуються конкретним банкам, навіть якщо в них вказані номер та адреса конкретного відділення.

З додатковою інформацією щодо механізму захисту прав позичальників як суб'єктів персональних даних у кредитних правовідносинах також можна ознайомитися

за

посиланням:

<https://rm.coe.int/legal-analysis-on-protection-of-rights-in-credit-relations/16809f04e0>

6. Яким чином можна отримати доступ до інформації з державних реєстрів в умовах воєнного стану?

Найбільшим і найскладнішим технологічним інструментом обробки публічної інформації, розпорядником якої є суб'єкти владних повноважень, є публічні реєстри.

Саме за їх допомогою в державі здійснюється збирання, накопичення, зберігання, доступ і поширення публічної інформації, оформлення та видача документів, власником яких є Україна.

Режим доступу громадян до інформації, яка обробляється в публічних реєстрах, безпосередньо залежить від того, чи поширюється на інформацію, яка запитується, режим обмеженого доступу, чи ні.

За загальним правилом, держателем (розпорядником) публічного реєстру є орган державної влади або орган місцевого самоврядування, до компетенції якого належить забезпечення наповнення і введення конкретного реєстру. Саме такий орган державної влади або місцевого самоврядування, якщо інше не передбачено законом, наприклад, як з Єдиним державним демографічним реєстром, Державним реєстром виборців, Державним реєстром судових рішень, затверджує правила введення реєстру, включаючи умови доступу до інформації, яка в ньому обробляється.

Водночас адміністратором, тобто суб'єктом, який виконує технічні процедури щодо забезпечення належного функціонування, публічного реєстру може виступати лише державне або комунальне підприємство, яке перебуває у сфері управління держателя конкретного публічного реєстру.

Після запровадження в Україні Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» правового режиму воєнного стану, доступ громадян до інформації в більшості публічних реєстрів зазнав тимчасових змін. Йдеться, зокрема, про встановлення тимчасової заборони доступу до окремих реєстрів, а також встановлення обмежень на обробку інформаційних запитів.

Так, наприклад, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (далі – ЄДР) має часткове функціонування, зокрема:

По-перше, було поновлено доступ до ЄДР у режимі обмеженого доступу по API. Це означає, що наразі отримати інформацію про компанії (стан, адреса, керівники, засновники) та фізичних осіб – підприємців (далі – ФОП) можливо за допомогою інформаційних систем (зокрема, [OpenDataBot](#), [YouControl](#), [Vkursi](#) тощо), для чого необхідно виконати пошук за відповідним критерієм (назва, код ЄДРПОУ/ІПН).

По-друге, нині в ЄДР реалізовано можливість проведення виключно найбільш необхідних реєстраційних дій, які не можуть завдати значної шкоди бізнесу у разі несанкціонованого доступу до реєстру, зокрема:

- зміна керівника юридичної особи у зв'язку з його смертю;
- зміна місцезнаходження юридичної особи;
- зміна видів економічної діяльності ФОП;
- припинення підприємницької діяльності ФОП;
- створення благодійних організацій та громадських формувань і змін до відомостей про них;
- реєстрація органів державної влади, органів місцевого самоврядування, казенних підприємств, державних підприємств, комунальних підприємств, комунальних організацій (установ,

закладів), державних організацій (установ, закладів), а також акціонерних товариств, які є банками;

- проведення будь-яких інших реєстраційних дій, зокрема, державна реєстрація нових юридичних осіб та ФОП, зміна учасників юридичних осіб і відомостей про них та інших, наразі залишаються недоступними.

Іншим прикладом може бути Єдиний реєстр боржників, який нині дає змогу лише отримати з нього інформацію про наявність або відсутність запису про конкретну юридичну або фізичну особу. Інші функції вказаного реєстру на сьогодні недоступні.

Перевірити інформацію про стан відновлення функціонування кожного публічного реєстру можна на офіційному сайті держателя або адміністратора такого реєстру.

Інформаційні запити громадян на доступ до інформації з публічних реєстрів обов'язково повинні містити прізвище, ім'я та по батькові особи, яка надсилає запит, вид інформації, що запитується, повне найменування реєстру, інформація з якого запитується, відомості про об'єкт щодо якого надійшов запит (адреса розташування, кадастровий номер, номер реєстрації транспортного засобу тощо), особиста електронна пошта, телефон, адреса запитувача, проставлення електронно-цифрового підпису (за необхідності).

Правилами введення доступу до конкретного публічного реєстру можуть встановлюватися додаткові вимоги до змісту й оформлення інформаційного запиту, включаючи розмір державного мита за видачу електронних або паперових витягів з реєстру.

Запити на доступ до інформації з публічних реєстрів, подані в електронній формі обробляються з використанням інформаційних ресурсів держателів (розпорядників) відповідних реєстрів.

Таким чином, у період воєнного стану доступ до інформації з окремих публічних реєстрів може бути обмеженим. Про це обов'язково має зазначатися на офіційних ресурсах, із використанням яких раніше здійснювався доступ до таких реєстрів. За відсутності обмежень щодо подання інформаційних запитів, доступ до інформації здійснюється за загальними правилами введення конкретного публічного реєстру, які, якщо інше не встановлено окремими законами України, затверджуються відповідними постановами Кабінету Міністрів України по кожному реєстру окремо.

7. Яким чином може бути обмежено право на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану?

Зазначене право може підлягати обмеженням, насамперед для захисту інтересів національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням.

При цьому такі обмеження можуть встановлюватись виключно на підставі закону (ч. 3 ст. 64 Конституції України).

У період дії правового режиму воєнного стану є дві основні підстави застосування обмежень права на доступ до публічної інформації:

- пункт 3 [Указу](#) Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (далі – Указ) , а також ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389-VIII);
- випадки, передбачені Законом України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон № 2939-VI).

Обмеження на підставі Закону України «Про правовий режим воєнного стану»

Застосування обмежень, визначених Законом № 389-VIII, здійснюється відповідними суб'єктами владних повноважень із дотриманням таких умов:

- *впроваджується за відповідної потреби, в кожному випадку окремо, адже відповідно до положень Указу право на інформацію (ст. 34 Конституції України) «може обмежуватись»;*
- *обмеження прав може застосовуватись виключно на період дії правового режиму воєнного стану.*

Хто впроваджує такі обмеження?

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII такі обмеження можуть запроваджувати, зокрема:

- військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення);
- органи виконавчої влади (у разі їх залучення до впровадження таких обмежень військовим командуванням, військовими адміністраціями);
- органи місцевого самоврядування (у разі їх залучення до впровадження таких обмежень військовим командуванням, військовими адміністраціями).

Цією ж статтею встановлено вичерпний перелік повноважень, серед яких такі стосуються сфери доступу до інформації:

- встановлювати регулювання діяльності поліграфічних підприємств, видавництва, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації;
- забороняти передачу інформації через комп'ютерні мережі;
- вживати додаткових заходів щодо посилення охорони державної таємниці.

Одним із прикладів такого регулювання у сфері доступу до публічної інформації можна вважати можливість зупинення, обмеження доступу до інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних

систем публічних електронних реєстрів (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 р. № 263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану»).

Обмеження на підставі Закону України «Про доступ до публічної інформації»

Закон № 2939-VI також передбачає й інші, крім визначених Законом № 389-VIII, інструменти тимчасового обмеження права на доступ до інформації, які цілком обґрунтовано можуть застосовуватись будь-яким розпорядником інформації в умовах воєнного стану. Зокрема:

- **відстрочка у задоволенні запиту на інформацію** (наприклад, у випадках неможливості забезпечення належного розгляду запитів у зв'язку з загрозою ведення бойових дій на території розташування відповідного розпорядника);
- **тимчасове обмеження доступу до окремих категорій оприлюдненої інформації** або її тимчасове вилучення в порядку, визначеному ч. 2 ст. 6 Закону № 2939-VI (може застосовуватись через віднесення до службової відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 9 цього ж Закону);
- **обмеження доступу до інформації у відповідь на запит** у порядку, визначеному ч. 2 ст. 6 та п. 2 ч. 1 ст. 22 Закону № 2939-VI.

Важливо! Не підлягає обмеженню право на доступ до інформації, яка стосується нормативно-правових актів, та іншої інформації щодо впровадження обмежень конституційних прав і свобод.

Таким чином, право на доступ до публічної інформації може обмежуватись, залежно від обставин, законодавством, що регулює правовий режим воєнного стану, або зазначеними вище правовими інструментами Закону № 2939-VI.

При цьому особливості діяльності та обов'язки розпорядників інформації, які перебувають у безпечних регіонах, віддалених від місць ведення воєнних дій, в умовах воєнного стану фактично залишаються незмінними.

8. Особливості розгляду запитів на інформацію та відстрочки в їх задоволенні в умовах воєнного стану

Відповідно до статей 34 та 64 Конституції України право на інформацію в період дії правового режиму воєнного стану може підлягати обмеженням.

Інститут подання запиту на інформацію є одним із основоположних елементів права на свободу збору та доступу до публічної інформації.

У відкритих джерелах мережі Інтернет міститься низка роз'яснень щодо того, яким чином потрібно розглядати запити, які вимоги до них ставляться. Водночас значна більшість таких інформаційно-роз'яснювальних матеріалів не містить рекомендацій щодо того, як розглядати такі запити під час війни.

В умовах воєнного стану відповідно до положень ч. 3 ст. 34 Конституції України, ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон № 2939-VI) право на доступ до інформації може підлягати обмеженням, насамперед для захисту інтересів національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням.

При застосуванні таких обмежень відповідальній посадовій особі передусім потрібно враховувати специфіку роботи установи та віддаленість від місць проведення бойових дій.

Розпорядникам інформації в умовах близькості до лінії зіткнення може бути, банально, не до розгляду запитів та їх реєстрації. Крім того, пошта та електронні скриньки можуть не працювати, а електропостачання не бути. Отже, як же бути з тими запитами, які надійшли на поштову або електронну адресу?

Насамперед потрібно спробувати максимально, наскільки це можливо, забезпечити працівників та налагодити дистанційну роботу. Досвід, здобутий за час пандемії коронавірусу, може бути у нагоді.

За можливості варто оприлюднити оголошення на вебсайті щодо переведення листування з установою в електронну та усну форми (через надання усних відповідей за допомогою контактного телефону установи). Зазначене дасть змогу оперативніше повідомляти громадянам суспільно важливу інформацію (наприклад, про гуманітарні коридори та безпечні маршрути евакуації тощо).

Також рекомендовано забезпечити належне оприлюднення на офіційних сторінках розпорядника у соціальних мережах достовірної та точної інформації. Практичний досвід свідчить про їхню більшу ефективність інформування, аніж вебсайтів.

На період дії надзвичайних обставин, які неминуче можуть загрожувати життю чи здоров'ю працівників, розгляд запитів на інформацію, що вже надійшли та зареєстровані, можна призупинити, поінформувавши запитувачів про відстрочку їхнього розгляду, попередньо повідомивши про це на вебсайті та сторінках у соціальних мережах розпорядника.

У разі технічної можливості належного забезпечення дистанційної роботи розпорядника на виконання вимог ч. 6 ст. 22 Закону № 2939-VI відстрочку в задоволенні запитів слід надавати у письмовій формі на кожний запит.

З огляду на існування одних і тих же підстав для відстрочки в умовах воєнного стану вважаємо, що відповідь для усіх запитувачів може мати однорідний характер і шаблонний зміст. Звернення (у відповіді про відстрочку) до запитувача в формі «Шановний запитувачу» без зазначення його імені або прізвища в такому листі не є порушенням вимог Закону № 2939-VI.

Відповідь про відстрочку в задоволенні обов'язково має містити:

- прізвище, ім'я, по батькові та посаду особи, відповідальної за розгляд запиту розпорядником інформації;
- дату надсилання або вручення повідомлення про відстрочку;
- причини, у зв'язку з якими запит на інформацію не може бути задоволений у встановлений цим законом строк (інформується про неможливість здійснення роботи у зв'язку з проведенням евакуаційних заходів, веденням (загрозою ведення) бойових дій за місцем розташування розпорядника, бомбардуванням відповідного населеного пункту, тимчасовою окупацією, іншими загрозами життю та здоров'ю відповідальних за розгляд осіб);
- строк, у який буде задоволено запит (у повідомленні про відстрочку необхідно вказати орієнтовну дату надання запитуваної інформації, наприклад, «впродовж п'яти робочих днів після перемоги»).
- підпис.

При цьому застосування інструменту відстрочки у задоволенні запиту є правом (дискреційним повноваженням) розпорядника, яке не може підлягати хаотичному застосуванню в усіх без винятку випадках.

Перш ніж застосувати «відстрочку», розпорядникам варто переконатися в реальній відсутності можливості розгляду та задоволення запитів. Зокрема, необхідно з'ясувати таке:

- гарантування безпеки працівників розпорядника під час виконання ними обов'язків і віддаленість місця розташування розпорядника від територій, де відбуваються бойові дії;
- чи наявна достатня кількість працівників для забезпечення розгляду запитів (наприклад, мобілізація/призов частини працівників, що може істотно впливати на забезпечення основної діяльності установи);
- чи забезпечено дистанційний доступ працівників до публічної інформації розпорядника для її надання на запит (у разі якщо діяльність посадових осіб, відповідальних за розгляд запитів, переведена в дистанційну форму);
- наявність необхідного та достатнього матеріального (папір, фарба тощо) та технічного забезпечення (наприклад, ноутбук, доступ до інтернету, системи документообігу) працівників для дистанційного розгляду запитів на інформацію.

Отже, застосування відстрочки у задоволенні запитів рекомендовано здійснювати за існування нагальної необхідності, як відповідну та достатню реакцією на обставини непереборної сили (війна та бойові дії).

Приклад відстрочки

*Дата надсилання або вручення
повідомлення про відстрочку*

Шановний запитувачу!

Відповідно до частини четвертої статті 22 Закону України «Про доступ до публічної інформації» повідомляємо Вам про відстрочку у задоволенні Вашого запиту.

Інформуємо, що у зв'язку з військовою агресією російської федерації Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. «Про введення воєнного стану в Україні» №64/2022, затвердженого Законом України № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», в Україні введено воєнний стан.

Відповідно до пункту 3 зазначеного Указу встановлено можливість обмежувати окремі конституційні права і свободи людини та громадянина, зокрема право на інформацію, закріплене у статті 34 Конституції України.

Мобілізація/призов, евакуація окремих працівників установи, необхідність щоденного виконання завдань військового керівництва, відсутність технічної можливості забезпечити дистанційну роботу працівників, зокрема і доступу до публічної інформації розпорядника, наразі унеможливорює здійснення розгляду та задоволення запитів на інформацію.

Крім того, необхідність оперативного реагування на загрози, пов'язані з війною, а також сприяння забезпеченню прав громадян зумовлює потребу повної мобілізації наявних ресурсів та зосередження роботи розпорядника інформації над виконанням першочергових обов'язків у сфері оборони країни.

Отже, Ваш запит на інформацію буде задоволено впродовж ____ робочих днів, після завершення дії правового режиму воєнного стану, а також належного відновлення роботи установи (може бути пов'язано з руйнуваннями приміщень або будівлі розпорядника, поверненням працівників до роботи тощо).

Відповідальна особа за розгляд запиту _____
(повна назва посади та ПІБ).

Підпис уповноваженої особи із зазначенням посади та ПІБ.

9. Які особливості відмови в задоволенні запитів у зв'язку з обмеженням доступу до інформації в умовах воєнного стану?

У частині 2 ст. 2 Закону України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон № 2939-VI) передбачено, що в Україні встановлено та діє презумпція відкритості інформації, а саме: **публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом.**

Це означає, що, за загальним правилом, вся інформація, яка перебуває у володінні суб'єктів владних повноважень, є відкритою, проте в окремих визначених законом випадках доступ до інформації може бути обмежено шляхом її віднесення до публічної інформації з обмеженим доступом.

Водночас будь-яке обмеження в доступі до інформації має здійснюватися при дотриманні сукупності вимог, визначених у ч. 2 ст. 6 Закону № 2939-VI («трискладовий тест»):

1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Детальніше із загальними особливостями обмеження доступу до інформації можна ознайомитись на сторінках 174–177 [Рекомендацій](#) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань додержання конституційного права людини і громадянина на доступ до інформації.

Водночас в умовах воєнного стану обмеження доступу до інформації має певні особливості, на які слід зважати при відмові у задоволенні запитів на інформацію.

Варто зауважити, що Законом України «Про правовий режим воєнного стану» не передбачено прямої можливості встановлювати будь-які заборони чи обмеження щодо виконання розпорядниками встановлених Законом № 2939-VI обов'язків із розгляду запитів чи оприлюднення публічної інформації.

Таким чином, навіть в умовах воєнного стану розпорядники інформації зобов'язані застосовувати «трискладовий тест» у випадку обмеження запитувачу доступу до публічної інформації у відповідь на запит.

Насамперед розпоряднику інформації необхідно з'ясувати, до якої категорії інформації з обмеженим доступом належить той чи той документ (конфіденційна, службова, таємна). При цьому слід враховувати, що конфіденційна інформація (про особу), за загальним правилом, є обмеженою в доступі та може бути розголошена без згоди такої особи лише в інтересах

національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ч. 2 ст. 7 Закону № 2939-VI, ч. 2 ст. 32 Конституції України).

Важливо! Інформація про посадову особу суб'єкта владних повноважень, зокрема і про здійснення такою особою владних управлінських функцій, не є конфіденційною інформацією.

Зважаючи на існування окремої, ускладненої процедури віднесення інформації до таємної, інформацію, яку необхідно обмежити в доступі, в умовах воєнного стану рекомендовано відносити до службової. Із визначення службової інформації, наведеного у ст. 9 Закону № 2939-VI, можна виділити дві категорії службової інформації:

- що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напрямку діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень;
- зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Залежно від конкретних випадків **доступ до інформації в умовах воєнного стану доцільно обмежувати для захисту інтересів національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення.**

Встановивши інтерес, який підлягатиме захисту, розпорядник повинен пояснити, у чому полягатиме істотна шкода цим інтересам. Тобто роз'яснити, які значні, негативні та, з високою ймовірністю, невідворотні наслідки для захищеного інтересу можуть бути спричинені наданням доступу до запитуваної інформації.

При цьому такі наслідки повинні мати прямий причинно-наслідковий зв'язок із таким розголошенням.

Наприклад, надання інформації:

- *щодо переліку посадових осіб розпорядника*, відповідальних за організацію та проведення патріотичних заходів у прифронтових населених пунктах, може становити пряму загрозу їх життю та здоров'ю в зв'язку з високою ймовірністю вчинення відносно них кримінальних правопорушень, у випадку загрози тимчасової окупації. Про високий рівень існування відповідної загрози свідчить незліченна кількість злочинів російських військових, зафіксованих за період війни;
- *щодо місцезнаходження об'єктів державної/комунальної комунальної власності* може становити загрозу національній

безпеці або громадському порядку у зв'язку з високою ймовірністю завдання шкоди (через обстріли тощо) майну, а також життя та здоров'ю людей, які працюють на таких об'єктах.

На третьому етапі трискладового тесту розпорядник зобов'язаний з'ясувати, яким чином істотна шкода зазначеним вище інтересам буде переважати суспільний інтерес у доступі до тієї чи тієї інформації.

Суспільний інтерес можна розуміти як достатньо абстрактне правове явище, яке свідчить про майбутню користь, яку отримає суспільство від розкриття інформації.

При цьому варто пам'ятати, що в умовах війни звичайні аргументи на користь суспільного інтересу можуть відігравати набагато менш суттєву роль, порівняно з мирним часом.

Так, наприклад, в умовах воєнного стану суспільний інтерес до окремих категорій інформації ймовірно матиме менше значення, ніж вжиття заходів щодо відсічі збройної агресії ворога, врятування життя населенню, майна (детальніше в роз'ясненні [«Яка інформація може вважатись суспільно необхідною в умовах воєнного стану?»](#)).

Зважаючи на зазначене, за виняткових обставин, допустиме тимчасове обмеження розпорядником доступу до тих категорій інформації, які в мирний час не підлягають обмеженню за будь-яких умов. Це, наприклад, може стосуватися інформації про використання бюджетних коштів прифронтовою міською радою для закупівлі техніки або засобів для захисту від ворога. У таких випадках істотна шкода, що може бути завдана інтересам національної безпеки та територіальної цілісності, може переважати суспільний інтерес в її доступі.

Водночас розпорядникам інформації слід зважати на відкритість інформації про гуманітарну допомогу для цивільного населення. Обмеження доступу до інформації щодо її кількості, а також місць доставки може завдати більшої шкоди для суспільства, ніж імовірним захищуваним інтересам. Це, зокрема, пояснюється виявленням окремих випадків нецільового використання товарів гуманітарної допомоги, отриманої із-за кордону, через її збут у торговельних точках.

Важливо! Статтею 50 Конституції України заборонено, за будь-яких обставин, обмежувати доступ до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту.

Отже, **в умовах воєнного стану розпорядник інформації не позбавляється обов'язку обґрунтування у відповіді на запит правомірності обмеження в доступі публічної інформації**. Водночас такий висновок має бути мотивованим і відображати реальний причинно-наслідковий зв'язок між розголошенням інформації та істотною шкодою, яка може бути завдана.

10. Яка інформація може вважатись суспільно необхідною в умовах воєнного стану?

У наш час беззаперечним є той факт, що без належного забезпечення права суспільства на доступ до достовірної, точної та повної інформації неможливе існування демократичних свобод і прав людини.

У зв'язку з цим при вирішенні питання щодо обмеження чи надання доступу до тієї чи тієї інформації в умовах воєнного стану важливо дотримуватись відповідного балансу між захищуваним і суспільним інтересами. Зазначене можливе лише на підставі проведення «трискладового тесту» (ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації»).

Відповідно ст. 29 Закону України «Про інформацію» інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення.

Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо.

З огляду на характер суспільно необхідної інформації законодавство не надає вичерпного переліку такої інформації. Гнучкість законодавства в цьому аспекті виправдано дає судам можливість визначати, чи є конкретна інформація суспільно необхідною, з урахуванням індивідуальних обставин справи ([п. 6.4 постанови Пленуму](#) Вищого адміністративного суду України від 26 вересня 2016 р. № 10 «Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації» (далі – Постанова).

Отже, суспільний інтерес можна розуміти як достатньо абстрактне правове явище, яке свідчить про майбутню користь, яку отримає суспільство від розкриття інформації.

Предмет суспільного інтересу може становити лише інформація та/або документ, які за своїм змістом можуть підпадати під визначення інформації, обмеженої в доступі (конфіденційна, таємна, службова). При цьому неважливо, чи розголошення такої інформації матиме позитивний вплив на ціле суспільство чи окрему людину.

Порівняно з мирним часом воєнні загрози зумовлюють нові виклики при наданні або обмеженні доступу до інформації, значно підвищуючи рівень відповідальності посадової особи розпорядника інформації. До того ж, як від бездумного розголошення, так і від необґрунтованого обмеження в доступі тієї чи тієї інформації, може залежати життя та здоров'я людей, цілісність майна тощо.

Тому під час застосування «[трискладового тесту](#)» з метою вирішення питання обмеження в доступі інформації слід максимально всебічно вивчати всі аргументи щодо розкриття інформації при проведенні перевірки на наявність відповідного суспільного інтересу.

Суб'єкти інформаційних відносин звільняються від відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, якщо суд встановить, що ця інформація є суспільно необхідною (ч. 3 ст. 29 Закону України «Про інформацію»).

Впровадження правового режиму воєнного стану в Україні істотно відобразилося на можливості кожного в реалізації свого права на інформацію, зокрема, у зв'язку з впровадженням контролю за змістом і поширенням інформації, інших обмежень, спрямованих на посилення захисту інформації у сфері оборони країни. Адже в реаліях війни першочерговим залишається забезпечення національної безпеки, територіальної цілісності та громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам.

З огляду на зазначене, оцінюючи конкретну інформацію на предмет наявності суспільного інтересу до неї, рекомендовано враховувати окремі [критерії, які визначено у п. 6.4 Постанови](#), зокрема:

1) **особу запитувача**. Якщо інформацію запитує журналіст або особа, яка, користуючись сучасними засобами комунікації, створює площадку для суспільного обговорення важливих питань, систематично інформує суспільство про суспільні події, представник громадської організації – це є додатковим аргументом на користь наявності суспільного інтересу до неї;

2) **кількість осіб (фізичних чи юридичних), яких стосується запитувана інформація**. Так, наприклад, інформація про структуру тарифу оплати комунальних послуг стосується кожного члена територіальної громади, на яку поширюється відповідне рішення. Тому чим більша кількість осіб, на чії права, обов'язки та інтереси впливає запитувана інформація, тим більший суспільний інтерес до неї;

3) **наявність суспільної дискусії на момент отримання розпорядником інформації запиту** (стосується актуальної дискусії, яка ведеться, наприклад, у засобах масової інформації, парламенті чи місцевій раді);

4) **час, який минув із моменту створення інформації/документа**. Так, чим більше часу проходить із моменту створення інформації/документа, тим меншою здебільшого є потенційна шкода в розголошенні і, відповідно, тим більше перевага надається розкриттю інформації;

5) **чим менша ймовірність завдання шкоди, тим більша перевага надається розкриттю інформації**;

6) якщо **інформація стосується публічного діяча або особи, яка претендує на зайняття публічної посади**, то це додатковий аргумент на користь розкриття інформації. Така інформація може бути обмежена в доступі лише через серйозні обставини та високу ймовірність завдання

істотної шкоди. Публічними діячами у цьому контексті можуть вважатись особи, які обіймають посади публічної служби (посади в державних органах, органах місцевого самоврядування) або користуються державними ресурсами, а також усі ті, хто відіграє певну роль у суспільному житті (у галузі політики, економіки, мистецтва, соціальної сфері, спорті чи в будь-якій іншій галузі). Чим вищою є посада публічної служби, яку займає особа або на яку претендує, тим меншою є можливість обмеження доступу до інформації про неї;

7) **лише дуже серйозні доводи на користь суспільного інтересу в розголошенні інформації можуть переважити можливу шкоду інтересам захисту права на невтручання в особисте життя та захисту персональних даних**, коли йдеться про так звані вразливі персональні дані (дані про расове або етнічне походження, політичні, релігійні або світоглядні переконання, членство в політичних партіях і професійних спілках, засудження до кримінального покарання, а також дані, що стосуються здоров'я, статевого життя, біометричних або генетичних даних).

При цьому **в умовах воєнного стану, при визначенні, чи є інформація суспільно необхідною, крім зазначених вище загальних критеріїв, розпорядникам інформації також варто враховувати:**

- **географію інформації** (інформація, що запитується, за своїм змістом не стосується діяльності (за винятком інформації щодо воєнних злочинів) фізичних чи юридичних осіб, місцезнаходження та розташування яких наближене до лінії ведення бойових дій та місць, прикордонних до ворожих країн, це є додатковим аргументом на користь наявності суспільного інтересу до неї);
- **характер інформації** (запит щодо доступу до інформації, яка стосується більш загальних, не конкретизованих відомостей, є додатковим аргументом на користь наявності суспільного інтересу до неї).

Так, наприклад, **в умовах воєнного стану інформація може вважатись суспільно необхідною, якщо її поширення сприяє:**

- інформуванню громадян про впровадження обмежувальних заходів правового режиму воєнного стану;
- реалізації, а також захисту прав та інтересів внутрішньо переміщених та інших осіб, що постраждали внаслідок війни;
- інформуванню про місця укриття, прихистку, наявність у них ліків та продуктів харчування;
- інформуванню про рух евакуаційного транспорту;
- інформуванню про воєнні загрози з боку агресора та необхідність евакуації населення;

- інформуванню про режим та особливості функціонування органів, підприємств та установ, які надають адміністративні та інші послуги, в умовах воєнного стану;
- інформуванню про державні гарантії, оподаткування, правові особливості ведення, іншу інформацію щодо здійснення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану;
- захисту навколишнього середовища, виявленню завданої або можливої шкоди екології, обізнаності суспільства про дійсний стан довкілля та чинники, які на нього впливають;
- інформуванню суспільства та міжнародної спільноти про скоєні злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку;
- посиленню підзвітності і підконтрольності щодо процесу доставки, розподілу та розповсюдження гуманітарної допомоги;
- викриттю недоліків у діяльності органів публічної влади, їхніх працівників під час вжиття заходів щодо усунення негативних наслідків війни тощо.

Таким чином, ***під час війни суспільно необхідною слід вважати інформацію, спрямовану на попередження та запобігання негативним наслідкам бойових дій, аварійних ситуацій техногенного характеру, вчиненню злочинів, збереження життя, здоров'я людей та майна тощо.***

11. Чи є законною вимога відшкодування фактичних витрат за надання інформації в умовах воєнного стану?

Так, в умовах воєнного стану розпорядники інформації можуть, як і в мирний час, вимагати у запитувачів відшкодування фактичних витрат за надання інформації, крім інформації, що становить суспільний інтерес.

Запровадження в Україні правового режиму воєнного стану ускладнило багатьом розпорядникам роботу стосовно доступу до публічної інформації.

У зв'язку з необхідністю максимального зосередження фінансових та інших ресурсів на боротьбі з ворогом, до державного бюджету України, а також місцевих бюджетів внесено відповідні зміни. Зазначене, а також багато інших факторів, можуть істотно впливати на можливість реалізації та забезпечення права на доступ до інформації, зокрема на надання інформації у відповідь на запит.

Відповідно до ст. 21 Закону України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон № 2939-VI) інформація на запит надається безкоштовно.

Згідно з ч. 2 цієї статті у разі, якщо задоволення запиту на інформацію передбачає виготовлення копій документів обсягом понад 10 сторінок, запитувач зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк.

Розмір фактичних витрат визначається відповідним розпорядником на копіювання та друк у межах граничних норм, встановлених Кабінетом Міністрів України. У разі **якщо розпорядник інформації не встановив розміру плати за копіювання або друк, інформація надається безкоштовно** (ч. 3 ст. 21 Закону № 2939-VI).

З аналізу положень ст. 21 Закону № 2939-VI вбачається, що **виготовлення копій запитуваної інформації може підлягати відшкодуванню за винятком перших 10 сторінок**, безоплатність надання яких гарантовано цим Законом.

Такої ж позиції дотримується Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду в постановках від 17 січня 2020 р. № 818/40/17 та від 27 січня 2020 р. № 815/2873/18.

Водночас на практиці, в умовах воєнного стану, трапляються випадки, коли у зв'язку з перерозподілом коштів розпорядником втрачено відповідне фінансування. У деяких випадках через неможливість закупівлі та доставки фарб і паперу, або передачу відповідного устаткування на військові потреби, розпорядники не мають змоги скопіювати навіть перших 10 сторінок інформації у відповідь на запит.

У подібних виняткових випадках особі, відповідальній за розгляд запиту, рекомендовано дотримуватись такого алгоритму:

- максимально оперативно поінформувати запитувача на зазначені в запиті канали для комунікації про неможливість надання інформації в паперовій формі, з роз'ясненням щодо можливості отримання інформації у сканованій чи іншій електронній формі (наприклад, фотокопія);
- повідомити про можливість ознайомлення з такою інформацією у відкритих джерелах у мережі Інтернет (у випадку її оприлюднення та перебування у відкритому доступі);
- у разі наполягання запитувачем на отриманні інформації у паперовій формі, відстрочити задоволення запиту (до завершення дії виняткових обставин) та, за можливості, запропонувати ознайомитися з оригіналами документів та скопіювати з використанням власних засобів і паперу.

У складний для країни час найголовнішим залишається захист життя та здоров'я громадян, відтак особа, яка звертається із запитом, повинна усвідомлювати важливість безперебійної роботи органів влади на запобігання наслідків військової агресії. У такому разі запитувачам, **запитуючи інформацію, варто не зловживати кількістю поданих запитів, обсягу та паперової форми інформації, а також не запитувати інформацію, яку можна знайти в загальному доступі в мережі Інтернет.**

12. Чи потрібно оприлюднювати публічну інформацію на офіційних вебсайтах під час дії обмежень у зв'язку з впровадженням воєнного стану?

З моменту початку широкомасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України у засобах масової інформації було зафіксовано на тимчасово окупованих територіях низку випадків викрадень і вбивств посадових осіб розпорядників інформації, які відповідали за різні суспільно важливі напрями роботи. Зокрема, міських, селищних та сільських голів, окремих депутатів місцевих рад, громадських активістів, які співпрацювали з органами влади, членів їхніх сімей. Однією з причин таких переслідувань громадян може бути загальна доступність і відкритість, у період війни, окремих категорій інформації, яку оприлюднено відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон № 2939-VI).

Високий ступінь загрози для зазначених вище та інших подібних категорій осіб також існує на територіях, наближених до ліній ведення бойових дій, зокрема й від диверсійно-розвідувальних груп ворога.

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону № 2939-VI право на доступ до публічної інформації гарантується, зокрема, обов'язком розпорядників інформації оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом.

Загальний перелік інформації, яка підлягає оприлюдненню, визначено у статтях 10-1, 15 Закону № 2939-VI, а саме: інформацію про організаційну структуру, усі без винятку нормативно-правові акти, систему обліку публічної інформації, інформацію про діяльність суб'єктів владних повноважень та інше.

Відповідно до ч. 2 ст. 15 Закону № 2939-VI публічна інформація, за загальним правилом, підлягає обов'язковому оприлюдненню невідкладно, але не пізніше п'яти робочих днів із дня затвердження документа.

Водночас у зв'язку з запровадженням в Україні правового режиму воєнного стану обсяг компетенції та повноважень окремих розпорядників з питань оприлюднення інформації та інформування громадян може зазнавати істотних змін через встановлення уповноваженими суб'єктами обмежень відповідно до ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389-VIII).

Проте зазначені обмеження не можуть стосуватись інформації щодо нормативно-правових актів про впровадження обмежень конституційних прав та свобод, а також інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту (ст. 50 Конституції України). При цьому виникає запитання щодо обов'язку оприлюднення іншої публічної інформації.

В умовах воєнного стану розпорядникам (насамперед стосується наближених до ліній проведення бойових дій та інших, розташованих у прикордонних із ворогом областях) варто дотримуватися таких рекомендацій щодо оприлюднення тієї чи тієї публічної інформації:

- здійснити аудит інформації, оприлюдненої на офіційних вебсайтах розпорядників та сторінках у соціальних мережах, на предмет її тимчасового обмеження в доступі або вилучення, через віднесення до інформації з обмеженим доступом;
- здійснити інформування громадян на офіційних вебсайтах або сторінках у соціальних мережах розпорядника щодо впровадження тимчасових обмежень доступу до окремих категорій інформації на період дії правового режиму воєнного стану;
- застосовувати «трискладовий тест» ([ч. 2 ст. 6 Закону № 2939-VI](#)) щодо обмеження доступу до інформації з метою встановлення ймовірності завдання оприлюдненням істотної шкоди інтересам національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам;
- враховувати, що обмеженню доступу підлягає інформація, а не весь документ. Якщо для досягнення мети захисту відповідного інтересу достатньо обмежити доступ, наприклад, до імені особи (інших персональних даних), решта інформації має залишатися відкритою;
- оприлюднювати достовірну та об'єктивну інформацію, яка є суспільно необхідною в умовах воєнного стану (наприклад, інформація про гуманітарні коридори, видачу гуманітарної допомоги тощо);
- невідкладно оприлюднювати інформацію про факти, що загрожують життю, здоров'ю та/або майну осіб, і про заходи, які застосовуються у зв'язку з цим;
- врахувати, що забезпечення доступу до тих категорій інформації, доступ до яких заборонено обмежувати в мирний час (наприклад, інформація про перелік працівників, приналежність місцевих депутатів до фракцій, окремі укладені договори та контракти, про державні нагороди громадян, існуючий продовольчий резерв міст тощо), може становити істотну шкоду національній безпеці, а головне – загрозу життю та здоров'ю громадян. Так, в окремих населених пунктах, зокрема і тимчасово окупованих, було зафіксовано випадки розкрадань продовольчих складів, їх знищення ракетними ударами;
- **органам місцевого самоврядування та військовим адміністраціям:** утворити на офіційному вебсайті окремий розділ, в якому невідкладно публікувати інформацію про запроваджені у межах їхньої територіальної юрисдикції обмеження прав та свобод громадян;
- **військовим адміністраціям:** завчасно оприлюднювати накази начальника військової адміністрації, видані в межах повноважень місцевих рад, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом ([п. 8 ч. 4 ст 15](#) Закону № 389-VIII).

Крім того, у невідкладних випадках органи місцевого самоврядування можуть оприлюднювати проекти актів на підставі [ч. 11 ст. 59](#) Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Чинне законодавство не містить окремого визначення таких випадків. Водночас на практиці такі випадки можуть бути пов'язані із врятуванням життя людей та майна (наприклад, небезпеки для життя та здоров'я працівників у зв'язку з загрозою бомбардувань приміщення органу місцевого самоврядування) чи безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину.

Важливо! Відповідно до ст. 13 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» *нормативно-правові акти* Верховної Ради Автономної Республіки Крим, рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим, рішення місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які стосуються прав і свобод людини та громадянина, що обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану, тимчасово не застосовуються.

Щодо виконання розпорядниками обов'язку оприлюднення інформації про структуру, принципи формування та розмір оплати праці, винагороди, додаткового блага керівника, заступника керівника юридичної особи публічного права, керівника, заступника керівника, члена наглядової ради державного чи комунального підприємства або державної чи комунальної організації, що має на меті одержання прибутку, особи, яка постійно або тимчасово обіймає посаду члена виконавчого органу чи входить до складу наглядової ради господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток, паїв) прямо чи опосередковано належать державі та/або територіальній громаді, звертаємо увагу:

- відповідно до положення п. 3 ч. 1 ст. 8 Закону № 2939-VI в окремих підприємствах, установах і організаціях усіх форм власності військове командування разом із військовими адміністраціями може змінювати режим їхньої роботи і, таким чином, виконання обов'язку оприлюднення такої інформації буде обмежено;
- при цьому зазначене положення не стосується юридичних осіб публічного права, зокрема органів державної влади та місцевого самоврядування, які зобов'язані в будь-якому випадку оприлюднювати таку інформацію з урахуванням рекомендацій, зазначених вище.

13. Чи потрібно оприлюднювати інформацію про використання публічних коштів на Єдиному веб-порталі використання публічних коштів (<https://spending.gov.ua/>) в умовах воєнного стану?

З початку широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну багато державних сервісів, реєстрів та порталів даних було тимчасово заблоковано для відвернення загрози національній безпеці, запобігання кібератакам ворога, збереження інформаційної інфраструктури тощо.

Для забезпечення оперативного доступу до інформації про використання публічних коштів в Україні функціонує [Єдиний веб-портал використання публічних коштів](#) (далі – Портал), який містить найбільшу відкриту базу даних про використання бюджетних коштів.

Умови та порядок забезпечення доступу до інформації про використання публічних коштів на Порталі визначає [Закон України «Про відкритість використання публічних коштів»](#) (далі – Закон № 183-VIII).

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2015 р. № 911-р адміністратором порталу визначено [державну установу «Відкриті публічні фінанси»](#).

Порядок адміністрування єдиного вебпорталу використання публічних коштів затверджено [Постановою](#) Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2015 р. № 694.

Детальніше про поняття публічних коштів, а також особливості адміністрування та оприлюднення категорій інформації, що підлягає оприлюдненню відповідно до Закону № 183-VIII, можна ознайомитись на сторінках 243–250 [Рекомендацій](#) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань додержання конституційного права людини і громадянина на доступ до інформації, а також у розділі «[Інструкція користувача](#)» на Порталі.

Запровадження в Україні заходів правового режиму воєнного стану також внесло корективи у діяльність окремих підприємств та установ, відповідальних за адміністрацію офіційних публічних ресурсів. Багато державних сервісів, реєстрів та порталів даних було тимчасово заблоковано для відвернення загрози національній безпеці, запобігання кібератакам ворога, збереження інформаційної інфраструктури тощо.

При цьому ***функціонування Порталу, а також вимоги щодо оприлюднення інформації про використання публічних коштів в умовах воєнного стану не зазнали змін.***

Відтак розпорядникам та одержувачам коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим і місцевих бюджетів, органами Пенсійного фонду, підприємствами, а також фондам загальнообов'язкового державного соціального страхування як і до запровадження правового режиму воєнного стану, потрібно оприлюднювати відповідну інформацію про використання публічних коштів у строки, визначені Законом № 183-VIII, зокрема:

- інформація ***щодо використання коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів*** (п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону № 183-VIII), ***коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування та коштів Пенсійного фонду*** (п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону № 183-VIII) ***підлягає оприлюдненню щоквартально, не пізніше як за 35 днів після закінчення звітного кварталу***, та зберігається в режимі вільного доступу протягом трьох років з дня оприлюднення. Відтак найближчий крайній термін такого оприлюднення вважається 5 травня 2022 р.;

- інформація **щодо використання коштів суб'єктів господарювання державної і комунальної власності**, отримані ними від їхньої господарської діяльності, **оприлюднюється щорічно, не пізніше 31 січня року, наступного за звітним роком**, та зберігається в режимі вільного доступу протягом трьох років з дня оприлюднення.

Не підлягає оприлюдненню інформація про використання публічних коштів, яка є інформацією, доступ до якої обмежено відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Відомості, що оприлюднюються згідно з цим Законом, повинні бути повними, правдивими, точними та реально відображати фактичні дані станом на відповідну дату або за відповідний період часу (ч. 3 ст. 2 Закону № 183-VIII).

Відповідальність за недостовірність і неповноту інформації, оприлюдненої згідно з цим Законом, несуть, зокрема, керівники розпорядників коштів державного і місцевих бюджетів (ч. 2 ст. 2 Закону № 183-VIII).

Важливо! [Статтю 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення](#) встановлено адміністративну відповідальність за неоприлюднення інформації, обов'язкове оприлюднення якої передбачено Законом України «Про відкритість використання публічних коштів», – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від 25 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а за повторне протягом року вчинення одного з порушень, передбачених цією статтею, – накладення штрафу на посадових осіб від 60 до 80 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від 20 до 30 годин.

У справах про порушення вимог Закону України «Про відкритість використання публічних коштів» протоколи про правопорушення, згідно з п. 8-1 ч. 1 ст. 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення, мають право складати уповноважені особи Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або представники Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Таким чином, у період воєнного стану розпорядники та одержувачі бюджетних коштів, органи Пенсійного фонду, підприємства, а також фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування зобов'язані оприлюднювати інформацію про використання публічних коштів.

14. Яким чином можна реалізувати своє право на особисте ознайомлення з документами в умовах воєнного стану?

Відповідно до ст. 34 Конституції України кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Право на особисте ознайомлення з публічною інформацією є одним із елементів права на інформацію.

Реалізація зазначеного права здійснюється через подання до розпорядника відповідного запиту в порядку Закону України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон № 2939-VI).

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 14 Закону № 2939-VI розпорядники інформації зобов'язані, зокрема, визначати спеціальні місця для роботи запитувачів з документами чи їх копіями, а також надавати право запитувачам робити виписки з них, фотографувати, копіювати, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації тощо.

Отже, **право особистого ознайомлення з публічною інформацією включає** можливість запитувача:

- *переглядати публічну інформацію* (документи чи їх копії) у спеціально відведеному місці;
- *робити виписки з такої інформації*, фотографувати, копіювати, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації тощо.

При цьому розпорядники інформації не зобов'язані забезпечувати запитувача відповідною технікою та приладдям, а лише створити умови для їх використання.

Водночас в умовах воєнного часу таке право на підставі закону може підлягати обмеженням для захисту інтересів національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням.

Насамперед такі обмеження можуть бути пов'язані із застосуванням заходів правового режиму воєнного стану, визначеним у ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389-VIII), зокрема:

- *встановленням посилення охорони та особливого режиму роботи* органу влади, установи, до якої подано звернення (п. 1 ч. 1 ст. 8);
- *запровадженням на певній території комендантської години* (п. 5 ч. 1 ст. 8);
- *встановленням особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування*, а також руху транспортних засобів (п. 6 ч. 1 ст. 8).

Враховуючи зазначене, за наявності законних підстав, із міркувань безпеки, як запитувача, так і співробітників розпорядника інформації, у можливості реалізації права особистого ознайомлення з документами може бути відмовлено. При цьому інформацію на запит може бути надано в інший спосіб на вибір запитувача.

Для реалізації права особистого ознайомлення з публічною інформацією в умовах воєнного стану запитувачу необхідно дотримуватися таких рекомендацій:

- користуватись таким правом слід у виняткових випадках, якщо зазначений спосіб отримання інформації сприятиме, наприклад, захисту життя, здоров'я, забезпеченню свободи або безпеки;

- перед поданням запиту варто переконатися, чи не перебуває необхідна інформація у відкритому доступі в мережі Інтернет або в інших доступних запитувачу джерелах;
- запит щодо отримання доступу до інформації шляхом особистого ознайомлення з публічною інформацією в умовах воєнного стану повинен бути обґрунтованим.

Рекомендації для суб'єкта владних повноважень щодо забезпечення права особистого ознайомлення з публічною інформацією в умовах воєнного стану:

- завчасно інформувати заявника про час, дату та місце реалізації вказаного права. У разі встановлення комендантської години на визначений час – перенести на інший день, про що також поінформувати заявника;
- у разі неможливості забезпечення права особистого ознайомлення з публічною інформацією, поінформувати на вказані у запиті канали зв'язку про альтернативні способи реалізації свого права на доступ до інформації;
- завчасно переконатися щодо можливості гарантувати безпеку для запитувача та працівників розпорядника під час реалізації вказаного права;
- запровадження окремих заходів правового режиму (наприклад, встановлення посилення охорони та особливого режиму роботи органу влади), а також неможливість гарантувати безпеку для запитувача та працівників розпорядника може бути підставою для відстрочки в задоволенні запиту.

Таким чином, у період дії правового режиму воєнного стану запитувачу рекомендовано користуватись правом особистого ознайомлення з публічною інформацією у виняткових випадках, які пов'язані із захистом життя, здоров'я громадян, збереженням майна, запобіганням іншим негативним наслідкам війни тощо. При цьому, як зазначалося вище, реалізація цього права може підлягати обмеженням із боку розпорядника інформації.

15. Чи підлягає обмеженню право на доступ до засідань колегіальних органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах воєнного стану?

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон № 2939-VI) право на доступ до публічної інформації гарантується, зокрема, доступом до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством.

З метою належного забезпечення вказаного права, ст. 15 цього Закону передбачено обов'язок розпорядників оприлюднювати плани проведення та порядок денний своїх відкритих засідань.

Водночас із початку широкомасштабного вторгнення в Україну російських військ правовий режим забезпечення та реалізації зазначеного права зазнав істотних змін.

Насамперед це пов'язано із запровадженням обмежень прав і свобод людини та громадянина для відвернення військової загрози, а також захисту життя та здоров'я громадян, які забезпечують і реалізують зазначене право.

Негативний досвід війни свідчить, що для ворога немає значення, наскільки далеко від лінії фронту розміщений той чи той орган чи установа. В особливо небезпечній зоні ураження перебувають наближені до ліній бойових дій приміщення органів державної влади та місцевого самоврядування, адже зменшується кількість часу для евакуації людей до сховищ, а відповідно, підвищується ризик загрози життю та здоров'ю працівників і присутніх громадян.

Складні обставини функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах воєнного стану вимагають вжиття належних і законних заходів для мінімізації усіх ризиків та загроз, зокрема й обмеження окремих конституційних прав і свобод громадян.

Відповідно до п. 3 [Указу](#) Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, зокрема передбачені у ст. 34 Конституції України (право на інформацію).

Усі обмеження, які застосовуються щодо конституційних прав і свобод, здійснюються шляхом запровадження заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389-VIII).

Основними підставами обмеження права на доступ до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень може бути застосування таких заходів правового режиму воєнного стану, як:

- *встановлення посилення охорони та особливого режиму роботи органу влади, установи (п. 1 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII); запровадження на певній території комендантської години (п. 5 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII);*
- *встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування, а також руху транспортних засобів (п. 6 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII), вживання додаткових заходів щодо посилення охорони державної таємниці (п. 22 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII) тощо.*

Таким чином, право на доступ до засідань не є абсолютним, а запровадження одного або декількох заходів правового режиму воєнного стану може обмежити (ускладнити) можливість реалізації такого права.

Наприклад, встановлення особливого режиму роботи органу влади може бути підставою обмеження доступу до відповідного приміщення всіх сторонніх осіб, зокрема й тих, які бажають бути присутніми на засіданні.

Навіть якщо військовим командуванням або іншими уповноваженими суб'єктами не запроваджено окремих заходів відповідно Закону № 389-VIII, які встановлюють обмеження права на доступ до засідань колегіальних органів, Закон № 2939-VI передбачає й інші інструменти тимчасового обмеження вказаного права.

Так, в окремих виняткових випадках колегіальний суб'єкт владних повноважень може обмежити доступ до засідання шляхом віднесення такої інформації до інформації з обмеженим доступом відповідно до вимог, передбачених [ч. 2 ст. 6 Закону № 2939-VI](#) («трискладовий тест»). Прикладом такого обмеження доступу можуть бути засідання, під час яких обговорюються заходи у сфері оборони країни, інформація Служби зовнішньої розвідки України щодо загрози ракетних ударів ворога по відповідному населеному пункті в запланований день проведення засідання тощо.

При застосуванні такого обмеження відповідальній посадовій особі насамперед потрібно встановити, чи забезпечення вказаного права можливе без загрози завдання істотної шкоди захищуваному інтересу. Далі перевірити, чи переважатимуть імовірні негативні наслідки від завдання такої шкоди інтересу суспільства мати безпосередній доступ до відповідного засідання. У такому разі важливо враховувати специфіку та режим роботи установи, безпекову ситуацію в населеному пункті та віддаленість від місць проведення бойових дій.

Таким чином, під час вирішення питання щодо обмеження зазначеного права слід враховувати наявність сховища в приміщенні (або поблизу) колегіального органу влади, безпекову ситуацію, географічну віддаленість від джерел загрози.

Детальніше щодо особливостей обмеження доступу до інформації в умовах воєнного стану в роз'ясненні [«Які особливості відмови в задоволенні запитів у зв'язку з обмеженням доступу до інформації в умовах воєнного стану?»](#).

Також необхідно враховувати, що у зв'язку зі створенням відповідно до указів Президента України військових адміністрацій (наприклад, Указ Президента України № 64/2022 «Про утворення військових адміністрацій») повноваження окремих органів місцевого самоврядування може бути припинено. Це, зокрема, стосується усіх обласних та районних рад. Водночас частково продовжують свою діяльність більшість міських, селищних і сільських рад (крім тих, де утворені військові адміністрації у населених пунктах).

Таким чином, ті органи, які не припинили свою діяльність, продовжують проводити засідання та виконувати завдання у межах своєї компетенції.

Водночас такі органи за наявності підстав можуть обмежувати доступ до засідань та інформації про їхнє проведення (наприклад, про місце проведення) через застосування [«трискладового тесту»](#).

Виникає запитання: яким чином можна забезпечити реалізацію права на доступ до засідань в умовах війни, не ставлячи під загрозу як працівників колегіального органу, так присутніх громадян?

Рекомендації для колегіальних суб'єктів владних повноважень щодо забезпечення права на доступ до засідань в умовах війни:

- кожного разу, вирішуючи питання про проведення засідання із забезпеченням права безпосереднього доступу до засідання в умовах війни, необхідно застосовувати «[трискладовий тест](#)». Це, зокрема, потрібно для ідентифікації всіх імовірних загроз для життя та здоров'я як присутніх громадян, так і членів колегіального органу та працівників. У разі неможливості гарантування безпеки та існування загрози завдання істотної шкоди (наприклад, інтересам національної безпеки) безпосередній доступ до засідання колегіального органу може бути обмежено;
- також, в окремих виняткових випадках, відповідний орган влади може не оприлюднювати детальну інформацію про плани проведення та порядок денний своїх відкритих засідань (п. 7 ч. 1 ст. 15 Закону № 2939-VI) через віднесення її до службової, відповідно до зазначених вище вимог «[трискладового тесту](#)». При цьому таке обмеження в доступі може стосуватися лише питань порядку денного, які стосуються сфери оборони країни;
- з метою належного забезпечення доступу до засідань в умовах військових загроз, а також неможливості забезпечення безпеки присутніх, доцільно налагодити та забезпечити доступ до засідання з допомогою трансляції в режимі відео- або аудіоконференції;
- у разі здійснення трансляції в режимі відео- або аудіоконференції, за можливості, визначити відповідальну особу, яка модеруватиме трансляцію та, за необхідності, забезпечить комунікацію з членами колегіального органу;
- в умовах воєнного стану, з метою забезпечення належного рівня безпеки у приміщенні органу, де заплановано проведення відповідного засідання, допустиме запровадження попередньої реєстрації присутніх на заплановані засідання, при цьому обробка відповідних персональних даних присутніх вимагає дотримання вимог щодо обробки персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» (детальніше у роз'ясненнях «[На яких основних підставах здійснюється обробка персональних даних у період запровадження воєнного стану?](#)» та «[Яким вимогам повинно відповідати правомірне збирання персональних даних в період воєнного стану?](#)»).

Отже, у пошуках пріоритетів між правом суспільства мати безпосередній доступ до того чи того засідання колегіального органу в умовах війни та

обов'язком держави захищати суспільство від військових загроз, насамперед потрібно враховувати обстановку та стан безпекової ситуації. У складний для країни час рекомендовано вживати заходів щодо забезпечення доступу до відповідного засідання через онлайн-трансляції та уникати планованих масових скупчень людей, чим легко може скористатися ворог.

16. Чи можна обмежити право адвоката на доступ до інформації в умовах воєнного стану?

Для громадянина

Відповідно до ст. 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389-VIII) правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції України та цього Закону.

Відповідно до ч. 2 ст. 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені [статтями 24](#) (рівні конституційні права), [25](#), [27](#), [28](#), [29](#), [40](#), [47](#), [51](#), [52](#), [55](#) (права і свободи людини і громадянина захищаються судом), [56](#), [57](#), [58](#), [59](#) (кожен має право на професійну правничу допомогу), [60](#), [61](#), [62](#), [63](#) цієї Конституції.

Відповідно до ст. 131-2 Конституції України для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Незалежність адвокатури гарантується. Конституцією України та Законом № 389-VIII будь-яких змін до застосування цієї норми Конституції під час воєнного стану не передбачено.

Громадянам також слід враховувати, що згідно зі ст. 26 Закону № 389-VIII правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України. При цьому створення надзвичайних та особливих судів не допускається, що виключає підстави для будь-яких провокацій стосовно можливості введення в дію так званих «трийок», «військових трибуналів» тощо.

Звертаємо увагу, що в період дії воєнного стану методи та форми діяльності адвокатів залишатимуться фактично незмінними.

Відповідно до Конституції України, законів України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» жодних обмежень щодо отримання адвокатом інформації від державних органів та приватних організацій для надання клієнту правової допомоги не встановлено.

При цьому законодавством України передбачено право адвоката вимагати надання фактично будь-якої інформації та документів, крім інформації (документів) з обмеженим доступом.

Водночас, враховуючи вимоги ч. 3 ст. 34 Конституції України, гарантоване ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» право на

інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Отже, в умовах воєнного стану доступ до інформації може бути обмеженим задля захисту інтересів національної безпеки та територіальної цілісності. Тому адвокатам слід не просто послатися на необхідність отримання інформації для його роботи як адвоката, а й підтвердити за допомогою копії ордера або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, що така інформація потрібна йому для захисту конкретного клієнта у конкретній справі та належним чином обґрунтувати необхідність отримання такої інформації.

Таким чином, адвокатам для захисту прав та інтересів клієнта **рекомендовано належним чином готувати та обґрунтовувати адвокатські запити**, чітко формулювати запитання та дотримуватися вимог щодо оформлення запитів з метою отримання належної на них відповіді.

Для суб'єкта владних повноважень

Звертаємо увагу, що в період дії воєнного стану методи та форми діяльності адвокатів залишатимуться фактично незмінними.

Відповідно до Конституції України, законів України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» жодних обмежень щодо отримання адвокатом інформації від державних органів та приватних організацій для надання клієнту правничої допомоги не встановлено.

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а саме ст. 20, передбачено право адвоката звертатися з адвокатськими запитами, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб).

Відповідно до ст. 24 зазначеного Закону адвокатський запит – письмове звернення адвоката до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань про надання інформації, копій документів, необхідних адвокату для надання правової допомоги клієнту.

До адвокатського запиту додаються посвідчені адвокатом копії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, ордера або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Вимагати від адвоката подання разом з адвокатським запитом інших документів забороняється.

Адвокатський запит не може стосуватися надання консультацій і роз'яснень положень законодавства.

Надання адвокату інформації та копій документів, отриманих під час здійснення кримінального провадження, здійснюється в порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом.

Орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, керівники підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, яким направлено адвокатський запит, зобов'язані не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту надати адвокату відповідну інформацію, копії документів, крім інформації з обмеженим доступом і копій документів, у яких міститься інформація з обмеженим доступом.

Як зазначалося вище, адвокати в умовах воєнного стану для захисту прав та інтересів клієнта мають належним чином готувати й обґрунтовувати адвокатські запити, чітко формулювати запитання та дотримуватися вимог щодо оформлення запитів з метою отримання належної на них відповіді.

При цьому суб'єкти владних повноважень мають уважно розглядати адвокатські запити з метою нерозповсюдження інформації з обмеженим доступом, для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави.

Таким чином, відмова у наданні адвокату доступу до інформації повинна бути вмотивованою, тобто розпорядник інформації зобов'язаний обґрунтувати наявність підстав обмеження у доступі, які становлять зміст «трискладового тесту» (ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації»).

17. Чи підлягає обмеженню конституційне право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення в умовах воєнного стану?

Ні, однак можливе тимчасове обмеження окремих елементів права, закріплених у Законі України «Про звернення громадян».

Відповідно до ст. 40 Конституції України усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Відповідно до ст. 64 Конституції України зазначена гарантія є непорушною та не може обмежуватись навіть в умовах воєнного та надзвичайного стану.

Насамперед це зумовлено правовою природою «інституту звернення» як ефективного інструменту, застосувавши який громадянин може реалізувати будь-яке інше право.

У контексті реалізації зазначеного права статті 40 та 64 Конституції України гарантують неможливість встановлення обмежень щодо таких конституційних елементів цього права:

- право подати звернення;
- право на обґрунтовану відповідь;
- право отримати таку відповідь у встановлений законом строк.

Водночас Закон України «Про звернення громадян» (далі – Закон № 393/96-ВР) встановлює й інші права, пов'язані з розглядом звернення та способом вирішення порушених питань. Це, зокрема, права на присутність при розгляді звернення, особистий прийом тощо.

Системний аналіз положень Основного Закону дає підстави стверджувати, що **конституційна гарантія поширюється лише на три елементи права на звернення, які визначені у ст. 40**. При цьому **додаткові права, які визначає Закон № 393/96-ВР, не є абсолютними та можуть підлягати обмеженням (ускладненням у реалізації)**. Водночас такі обмеження мають бути встановлені Законом, застосовуватись лише для досягнення легітимної мети та бути необхідними у демократичному суспільстві.

У контексті таких обмежень необхідно насамперед звертатись до вимог Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389-VIII), який є спеціальним щодо інших законів у період дії правового режиму воєнного стану.

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII в умовах дії правового режиму воєнного стану можуть застосовуватись окремі заходи, які більшою чи меншою мірою можуть обумовлювати за своїм змістом обмеження можливості реалізації окремих прав громадян, визначених у Законі № 393/96-ВР.

Передусім такі обмеження можуть бути пов'язані з:

- встановленням посилення охорони та особливого режиму роботи органу влади, установи до якої подано звернення (п. 1 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII);
- запровадженням на певній території комендантської години (п. 5 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII);
- встановленням особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування, а також руху транспортних засобів (п. 6 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII).

У випадку впровадження зазначених обмежень за певних обставин (наприклад, для відсічі диверсійно-розвідувальних груп ворога), реалізація будь-яких прав, пов'язаних з особистою присутністю громадянина та інших дотичних прав, визначених у Законі № 393/96-ВР, може бути неможливою.

Серед таких прав можна виділити:

- право на особистий прийом;
- особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву чи скаргу, та брати участь у перевірці поданої скарги чи заяви;
- знайомитися з матеріалами перевірки;

- подавати додаткові матеріали або наполягати на їх запиті органом, який розглядає заяву чи скаргу;
- бути присутнім при розгляді заяви чи скарги.

Крім того, в умовах воєнного стану законодавець у ч. 3 ст 9 Закону № 389-VIII передбачив звільнення від відповідальності за дії (бездіяльність) особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, негативні наслідки яких неможливо було передбачити або які охоплюються виправданим ризиком, за умови, що такі дії (бездіяльність) були необхідні для відсічі збройної агресії росії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту.

Отже, у випадку ненадання відповіді на звернення, за зазначених вище умов, відповідальна посадова особа суб'єкта владних повноважень не нестиме юридичну відповідальність. При цьому зазначене не позбавляє таку посадову особу обов'язку розглянути звернення та надати обґрунтовану відповідь після завершення дії вказаних обставин.

Важливо! Зважаючи на значну завантаженість суб'єктів владних повноважень у період воєнного стану, пов'язану з виконанням завдань і функцій, спрямованих на захист державності та територіальної цілісності України, громадянам важливо дотримуватися принципів розумності та розсудливості при направленні звернень та уникати порушення повсякденних питань, вирішення яких не є невідкладним і не пов'язане з існуванням реальної загрози життю та здоров'ю громадян.

Таким чином, додаткові гарантії права на звернення, крім визначених у ст. 40 Конституції України, не є абсолютними та можуть підлягати обмеженням (ускладненням у реалізації) в умовах воєнного стану.

18. Які особливості реалізації права на звернення за податковою консультацією в умовах воєнного стану?

Відповідно до ч. 2 ст. 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені [статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63](#) цієї Конституції.

Стаття 40 Конституції України гарантує: усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Отже, громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян,

підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення (ст. 1 Закону України «Про звернення громадян»).

Елементи права на звернення, визначені у ст. 40 Конституції України (право подати звернення та отримати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк) не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану.

При цьому порядок надання індивідуальних податкових консультацій регламентовано [главою 2 розділу 3](#) Податкового кодексу України.

Так, **за зверненням платників податків** у паперовій або електронній формі **контролюючий орган надає їм безоплатно індивідуальні податкові консультації з питань практичного застосування окремих норм податкового та іншого законодавства**, контроль за дотриманням якого покладено на такий контролюючий орган, **протягом 25 календарних днів, що настають за днем отримання такого звернення даним контролюючим органом.**

Звернення платників податків на отримання індивідуальної податкової консультації у паперовій або електронній формі повинно містити:

- найменування для юридичної особи або прізвище, ім'я, по батькові для фізичної особи, податкову адресу, а також номер засобу зв'язку та адресу електронної пошти, якщо такі наявні;
- код згідно з ЄДРПОУ (для юридичних осіб) або реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) або серію та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідному контролюючому органу і мають відмітку у паспорті);
- зазначення, у чому полягає практична необхідність отримання податкової консультації (наведення фактичних обставин);
- підпис платника податків або кваліфікований електронний підпис;
- дату звернення.

На звернення платника податків, що не відповідає вимогам, зазначеним у цьому пункті, індивідуальна податкова консультація не надається, а надсилається відповідь за підписом керівника (заступника керівника або уповноваженої особи) у паперовій або електронній формі у порядку та строки, встановлені [Законом України](#) «Про звернення громадян».

Індивідуальна податкова консультація має індивідуальний характер і може використовуватися виключно платником податків, якому надано таку консультацію.

При цьому варто звернути увагу на [повідомлення](#) Державної податкової служби України (далі – ДПС) від 15 березня 2022 р.:

«У зв'язку із запровадженням на всій території України воєнного стану Державна податкова служба України та її територіальні органи тимчасово призупинили надання відповідей на звернення підприємств, установ та організацій, звернення громадян, звернення платників податків про надання індивідуальних податкових консультацій, запити на інформацію, що не стосуються правового режиму воєнного стану, військової діяльності, надання медичної допомоги, евакуації населення тощо».

Таким чином, в умовах воєнного стану розгляд звернень та надання індивідуальних податкових консультацій не може бути призупинено та, у разі неможливості надання письмової відповіді, рекомендовано здійснювати з допомогою усного консультування.

При цьому радимо звертатися до ДПС саме з питань, що стосуються правового режиму воєнного стану.

Як інформує ДПС, зворотний зв'язок платника із податковою службою можливий. Нині у територіальних органах ДПС працюють гарячі лінії для надання консультацій платникам податків (<https://tax.gov.ua/data/files/266745.docx>).

Додатково повідомляємо: інформаційно-довідкові послуги та консультації платники можуть отримати у Контакт-центрі ДПС за тел.: 0-800-501-007 (безкоштовно зі стаціонарних телефонів).

Громадяни, які перебувають за межами України, мають можливість зателефонувати до Контакт-центру зі стаціонарного або мобільного телефону за номером: +380-44-454-16-13.

Електронні сервіси ДПС та Електронний кабінет працюють, але з певними обмеженнями, що зумовлено необхідністю захисту прав платників.

Про особливості роботи електронних сервісів можна дізнатися за посиланням: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/576184.html>

19. Які особливості реалізації права на звернення на отримання адміністративної послуги в умовах воєнного стану?

У зв'язку з введенням воєнного стану виникає запитання щодо можливості надати/отримати певну адміністративну послугу.

Воєнний стан – це особливий порядок життя країни, тож можуть обмежуватися конституційні права та свободи людини і громадянина та вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Так, воєнний стан країни передбачає особливий порядок функціонування держави та, відповідно, суб'єктів надання адміністративних послуг.

Таким чином, надання адміністративних послуг суб'єктами їх надання та видача дозвільними органами документів дозвільного характеру на час воєнного стану в Україні матиме свої особливості.

При цьому варто звернути увагу на ст. 40 Конституції України – усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Навіть в умовах воєнного стану право подати звернення та отримати обґрунтовану відповідь у встановлений строк не може бути обмежено.

Отже, суб'єкт звернення може звертатися за отриманням адміністративних послуг.

На початку воєнного стану низка суб'єктів надання адміністративних послуг тимчасово призупинили роботу з надання адміністративних послуг, що було викликано необхідністю налагодження роботи в особливих умовах, збереження даних та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Наприклад, в умовах воєнного стану Державною міграційною службою (далі – ДМС) було тимчасово призупинено роботу інформаційно-комунікаційних систем ДМС та надання адміністративних послуг, а саме:

- видачу паспорта громадянина України та доставки виготовлених документів безпосередньо до територіальних органів;
- вклеювання фотокартки до паспорта громадянина України по досягненню 25- і 45-річного віку.

Функціонування суб'єктів надання адміністративних послуг майже повністю відновлено, особливо на територіях, де не ведуться активні бойові дії.

Так, із 15 березня територіальні органи та територіальні підрозділи ДМС, які розміщені у безпечних районах, де не ведуться активні бойові дії, відновлюють роботу з прийому та надання адміністративних послуг, зокрема, документів для оформлення ID-картки, закордонного паспорта громадянина України, посвідок на постійне та тимчасове проживання.

Оскільки ситуація щодо роботи територіальних органів ДМС в умовах воєнного стану є динамічною, дізнатися про графік їх роботи можна, зателефонувавши до відповідних територіальних органів.

Номери телефонів за посиланням:
<https://www.kmu.gov.ua/news/migracijna-sluzhba-vidnovlyuye-nadannya-administrativnih-poslug>

Щодо роботи центрів надання адміністративних послуг

Дійсно, значна частина послуг була призупинена. Однак вже суб'єкти надання послуг перелаштували роботу та працюють, розглядають документи, приймають рішення і надають послуги.

Адміністратори центру надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП) нині надають близько 80 % послуг – усі ті, що не потребують доступу до державних реєстрів або до державної геоінформаційної системи відомостей про землі, розташовані в межах України (Державний земельний кадастр).

Через агресію російської федерації центри, що розташовані в зоні бойових дій, тимчасово не працюють.

Для громадян Міністерство цифрової трансформації України створило мапу ЦНАПів, які працюють. Детальніше за посиланням: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-stvorilo-mapu-cnapiv-yaki-pracyuyut>

Мапа ЦНАПів: <https://cutt.ly/3D8Znw8>

При цьому звертаємо увагу громадян, що відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 165 «Деякі питання реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб» *зупинено строки надання адміністративних послуг суб'єктами їх надання та видачу дозвільними органами документів дозвільного характеру на час воєнного стану в Україні. Зупинені строки будуть поновлені у місячний строк після припинення чи скасування воєнного стану на відповідній території України.*

Зазначене вище означає, що **державні органи надаватимуть адміністративні послуги та видаватимуть дозвільні документи за можливості без встановлених термінів.** Однак, імовірно, громадяни зможуть отримати послугу вчасно, але якщо терміни будуть зміщені, це не вважатиметься порушенням.

Щодо державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців

Доступ до державних реєстрів обмежено, аби уникнути випадків незаконних дій.

При цьому в умовах воєнного стану з огляду на необхідність забезпечення достовірності відомостей Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань Міністерство юстиції України реалізувало можливість проведення найбільш нагальних реєстраційних дій. Таким чином забезпечено його часткове функціонування. Детальніше за посиланням:

<https://minjust.gov.ua/news/ministry/onovleniy-poryadok-derjavnoi-reestratsii-yuridichnih-osib-ta-fop-v-period-voennogo-stanu>

Крім того, на порталі «Дія» знову можна скористатися послугами щодо внесення змін про фізичних осіб – підприємців (далі – ФОП), закриття та реєстрації ФОП.

Громадяни не позбавлені можливості у реалізації права на звернення на отримання адміністративної послуги в умовах воєнного стану.

Суб'єкти надання адміністративних послуг за умови відсутності бойових дій мають надавати відповідні адміністративні послуги, з обов'язковим урахуванням безпекових загроз (обмежений доступ до реєстрів тощо).

20. Які особливості розгляду звернень пільгових категорій громадян в умовах воєнного стану?

Правовий режим воєнного стану, що введений на всій території України через збройну агресію російської федерації, вніс суттєві корективи в роботу органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, а також у життя всіх громадян.

Зазначений правовий режим передбачає і тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб, вносить суттєві корективи в можливості громадян реалізувати своє на право на звернення.

При цьому наголосимо, що в умовах воєнного стану гарантоване ст. 40 Конституції України право направляти індивідуальні чи колективні звернення не підлягає обмеженню.

Варто пам'ятати, що право на звернення є важливим конституційно-правовим засобом захисту та однією з організаційно-правових гарантій дотримання прав і свобод громадян.

Конституційне право на звернення є непорушним і в разі запровадження правового режиму воєнного стану.

Так, відповідно до ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» **начальник військової адміністрації веде особистий прийом громадян та забезпечує на відповідній території додержання законодавства щодо розгляду звернень громадян і громадських об'єднань.**

Водночас виникають питання щодо особливостей застосування Закону України «Про звернення громадян» (далі – Закон № 393/96-ВР), оскільки він встановлює особливі права на звернення окремих категорій громадян (особи з інвалідністю внаслідок війни, Герої Радянського Союзу, Герої Соціалістичної праці):

- пропозиції (зауваження), заяви (клопотання), скарги Героїв Радянського Союзу, Героїв Соціалістичної Праці, осіб з інвалідністю внаслідок війни **розглядаються першими керівниками державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій особисто** (статті 14–16 Закону № 393/96-ВР);
- звернення громадян, які мають встановлені законодавством пільги, **розглядаються у першочерговому порядку** (ст. 20 Закону № 393/96-ВР).

Конституційна гарантія поширюється на такі елементи права на звернення:

- право подати звернення;
- право на обґрунтовану відповідь;
- право отримати відповідь у встановлений строк.

При цьому права на звернення окремих категорій громадян **відповідно до законодавства можуть бути обмежені.**

Таким чином, **якщо пропозиції (зауваження), заяви (клопотання), скарги Героїв Радянського Союзу, Героїв Соціалістичної Праці, осіб з інвалідністю внаслідок війни розглядатимуться не першими керівниками державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій особисто це не вважатиметься порушенням.**

Водночас у зв'язку з військовим вторгненням російської федерації значна частина громадян опинилися у скрутному життєвому становищі.

Найбільш незахищеними верствами населення залишаються:

- внутрішньо переміщені особи, які втратили свої домівки, майно та роботу;
- громадяни похилого віку;
- особи, що потрапили у складні життєві обставини через війну;
- багатодітні сім'ї;
- особи з інвалідністю;
- громадяни, що мають на своєму утриманні осіб з інвалідністю, осіб похилого віку.

Звернення зазначених категорій осіб щодо питань, які пов'язані із їх перебуванням у скрутному життєвому становищі, мають розглядатись першочергово.

Надзвичайно важливою в умовах воєнного стану є поведінка громадян. Наполегливо радимо у зверненнях не порушувати питань, вирішення яких не є невідкладним і стосуються повсякденних справ.

21. Які особливості реалізації права на звернення для отримання правового статусу внутрішньо переміщеної особи?

У зв'язку зі збройною агресією мільйони українців були вимушені покинути власні домівки, рятуючись від війни. Більшість із таких людей не мали змоги взяти з собою значну частину речей повсякденного вжитку та використання. Відтак захист і допомога людині, яка опинилася у складній життєвій ситуації, є одними із найбільш актуальних питань для держави.

Так, на захист із боку держави можуть претендувати люди, які є внутрішньо переміщеними особами.

Хто ж такі внутрішньо переміщені особи?

Визначення поняттю «внутрішньо переміщена особа» надано в Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (далі – Закон № 1706).

Відповідно до цього Закону внутрішньо переміщена особа – це особа, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини. Адресою покинутого

місця проживання внутрішньо переміщеної особи є адреса місця проживання особи на момент виникнення негативних обставин.

Факт внутрішнього переміщення підтверджується довідкою про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи.

Які особи мають право на отримання довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи?

Механізм видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи регулює Порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509 (далі – Порядок).

Відповідно до Порядку **на отримання довідки мають право:**

1. Особи, які після введення [Указом](#) Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» воєнного стану перемістилися з території адміністративно-територіальної одиниці, на якій проводяться бойові дії та яка визначена в [переліку](#), затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 204 «Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «єПідтримка»».

До вказаного переліку відносяться: *Волинська область, Дніпропетровська область, Донецька область, Житомирська область, Запорізька область, Київська область, м. Київ, Луганська область, Миколаївська область, Одеська область, Сумська область, Харківська область, Херсонська область, Чернігівська область.*

При цьому особа може отримати довідку внутрішньо переміщеної особи і в тому разі, якщо її місце проживання зареєстровано в адміністративно-територіальній одиниці, яка відсутня в переліку.

Так, відповідно до п. 4 Порядку у разі відсутності в документі, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України, або документі, що посвідчує особу та підтверджує її спеціальний статус, відмітки про реєстрацію місця проживання на території адміністративно-територіальної одиниці, з якої здійснюється внутрішнє переміщення, заявник надає докази, що підтверджують факт проживання на території адміністративно-територіальної одиниці, з якої здійснюється внутрішнє переміщення, на день виникнення обставин, що спричинили внутрішнє переміщення:

- військовий квиток із відомостями щодо проходження військової служби;
- трудова книжка із записами про трудову діяльність;
- документ, що підтверджує право власності на рухоме або нерухоме майно;
- свідоцтво про базову загальну середню освіту;
- атестат про повну загальну середню освіту;
- документ про професійно-технічну освіту;

- документ про вищу освіту (науковий ступінь);
- довідка з місця навчання;
- рішення районної, районної у містах Києві чи Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської чи районної у місті ради про влаштування дитини до дитячого закладу, у прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу, встановлення опіки чи піклування;
- медичні документи;
- фотографії, відеозаписи тощо.

2. Особи, задеклароване/зареєстроване місце проживання яких розташоване поза межами території адміністративно-територіальної одиниці, на якій проводяться бойові дії, але такі особи:

- перебувають на обліку як платники єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на території адміністративно-територіальної одиниці, на якій проводяться бойові дії;
- сплатили або за яких сплачено роботодавцем єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за IV квартал 2021 р. або за 2021 р. на території адміністративно-територіальної одиниці, на якій проводяться бойові дії.

Крім того, отримати довідку про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи може й особа, яка переміщена в межах однієї територіальної громади.

Куди звертатися для отримання довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи?

Для отримання довідки необхідно:

- звертатися до **структурного підрозділу з питань соціального захисту населення** районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад.
- у період дії воєнного стану внутрішньо переміщена особа для отримання довідки може звернутися до **уповноваженої особи виконавчого органу сільської, селищної, міської ради або центру надання адміністративних послуг**.
- заява про взяття на облік та включення до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб інформації про внутрішньо переміщену особу за наявності технічної можливості може подаватися також через Єдиний державний вебпортал електронних послуг (портал «Дія»).

Відповідно до п. 2-1 Порядку для подання заяви особі необхідно встановити мобільний додаток «Дія» (наприклад, через [Google Play](#), App Store) на електронний пристрій, критерії якого підтримують використання такого додатка, підключений до інтернету, з увімкненою функцією геолокації, та пройти електронну ідентифікацію та автентифікацію з використанням інтегрованої системи електронної ідентифікації, електронного підпису, що

базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису, або інших засобів електронної ідентифікації, які дають змогу однозначного встановлення особи. **Звертаємо увагу, що у разі подання заяви в електронній формі через «Дію», зокрема й мобільний додаток, складення та/або подання будь-яких інших заяв, документів чи відомостей для отримання довідки не вимагається.**

Заява про взяття на облік в електронній формі передається до інформаційної системи Міністерства соціальної політики України для включення до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб.

Після включення відомостей про особу до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб така особа може сформулювати засобами порталу «Дія» електронну довідку, яка підтверджує факт внутрішнього переміщення та взяття на облік такої особи.

Яку інформацію має містити заява про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи?

Заява про взяття на облік повинна містити таку інформацію про заявника:

- прізвище, ім'я та по батькові;
- громадянство;
- дата та місце народження;
- стать;
- відомості про малолітніх, неповнолітніх внутрішньо переміщених осіб, які прибули разом із ним (у разі необхідності);
- відомості про законних представників, які супроводжують малолітню дитину, недієздатних осіб або осіб, дієздатність яких обмежена;
- відомості про зареєстроване та фактичне місце проживання;
- адреса, за якою з особою може здійснюватися офіційне листування або вручення офіційної кореспонденції, та контактний номер телефону;
- обставини, що спричинили внутрішнє переміщення;
- відомості про житлові, соціальні, медичні, освітні та інші потреби;
- відомості про наявність інвалідності та потребу в технічних та інших засобах реабілітації;
- відомості про місце навчання/виховання дитини (найменування закладу);
- відомості про працевлаштування, освіту, спеціалізацію за професійною освітою, посаду, професію.

Заява про взяття на облік в електронній формі формується засобами мобільного додатка «Дія» у формі, придатній для сприйняття її змісту, заповнення форм (полів) заяви здійснюється автоматично, зокрема з урахуванням відомостей, отриманих у порядку електронної інформаційної взаємодії.

22. Які особливості реалізації права на звернення за отриманням допомоги на проживання внутрішньо переміщеної особи?

Законодавством України передбачено право особи звернутися щодо можливості отримання допомоги на проживання. Відповідну заяву особа може подати, як разом із заявою про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, так і окремо.

Механізм надання допомоги на проживання визначено Порядком надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332 (далі – Порядок № 332).

Кому надається допомога на проживання?

Допомога надається особам, які перемістилися з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, а також території адміністративно-територіальної одиниці, де проводяться бойові дії та що визначена в [переліку адміністративно-територіальних одиниць](#), на території яких платникам єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, які перебувають на обліку на відповідній території, може надаватися допомога в рамках Програми "єПідтримка", затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 204.

Звертаємо увагу, що облік внутрішньо переміщених осіб ведеться відповідно до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509.

Який розмір допомоги?

Відповідно до Порядку № 332 допомога надається щомісячно з місяця звернення до квітня 2022 р. включно на кожну внутрішньо переміщену особу, відомості про яку включено до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, у таких розмірах:

- для осіб з інвалідністю та дітей – 3 000 грн;
- для інших осіб – 2 000 грн.

Допомога виплачується за повний місяць незалежно від дати звернення за її наданням.

Допомога внутрішньо переміщеним особам, які звернулися за її наданням до 30 квітня 2022 р. включно, надається починаючи з березня 2022 р.

Допомога на проживання призначається автоматично без подання додаткового звернення внутрішньо переміщеними особами, які станом на 1 березня 2022 р. отримували щомісячну адресну допомогу внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, зокрема й на оплату житлово-комунальних послуг, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. [№ 505](#) «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на

проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг». Виплата допомоги внутрішньо переміщеним особам за місяці, у яких вони отримували щомісячну адресну допомогу внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, зокрема й на оплату житлово-комунальних послуг, не здійснюється.

Допомога не надається внутрішньо переміщеним особам, які були обліковані як внутрішньо переміщені особи до 24 лютого 2022 р. у регіонах, що не включені до [переліку](#), за винятком осіб, які отримували щомісячну адресну допомогу внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, зокрема й на оплату житлово-комунальних послуг.

Починаючи з травня 2022 р. допомога надається внутрішньо переміщеним особам, які перемістилися з території територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), а також внутрішньо переміщеним особам, у яких житло зруйноване або непридатне для проживання внаслідок пошкодження і які подали заявку на відшкодування відповідних втрат, зокрема через [Єдиний державний вебпортал електронних послуг](#).

Перелік територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), затверджується Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України за погодженням із Міністерством оборони України на підставі пропозицій відповідних обласних, Київської міської військових адміністрацій.

25 квітня 2022 р. Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України затверджено [Наказ](#) про перелік таких територіальних громад.

Куди звертатися для отримання допомоги на проживання внутрішньо переміщеної особи?

Заява про надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам може бути подана до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад, уповноваженої особи виконавчого органу сільської, селищної, міської ради або центру надання адміністративних послуг.

Крім того, для отримання допомоги внутрішньо переміщена особа може заповнити заяву, яка формується засобами Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, зокрема з використанням [мобільного додатка](#) «Дія».

Для подання заяви з використанням мобільного додатку «Дія» внутрішньо переміщеній особі необхідно встановити мобільний додаток (наприклад, через [Google Play](#), App Store) на електронний пристрій, критерії якого підтримують використання такого додатка, підключений до інтернету, та пройти електронну ідентифікацію та автентифікацію.

Інформація, яку має містити заява про надання допомоги на проживання:

- прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) заявника;
- реєстраційний номер облікової картки платника податків;
- дата народження;
- відомості про задеклароване/zareєстроване місце проживання на території адміністративно-територіальної одиниці, звідки перемістилася особа;
- адреса місця, куди перемістилася особа, та контактний номер телефону;
- номер поточного рахунка із спеціальним режимом використання для зарахування допомоги «єПідтримка» або номер банківського рахунку (за стандартом IBAN) заявника для виплати допомоги;
- наявність статусу особи з інвалідністю;
- відомості про неповнолітніх дітей, які перемістилися разом із внутрішньо переміщеною особою.

Інформація про неповнолітню дитину включається до заяви одного з батьків.

23. У чому полягають особливості подання і розгляду електронних петицій у період дії правового режиму воєнного стану?

Для громадян

Особливою формою колективного звернення громадян до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування є електронна петиція, яка подається та розглядається в порядку, передбаченому [Законом України](#) «Про звернення громадян».

Пунктом 3 Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», на виконання вимог ст. 7 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» було передбачено можливість обмеження реалізації окремих конституційних прав людини. При цьому звертаємо увагу, що такі обмеження не поширюються на реалізацію громадянами права на звернення, зокрема, права подавати електронні петиції.

Електронні петиції повинні подаватися через офіційний вебсайт органу, якому вона адресована, або вебсайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронної петиції.

Звертаємо увагу, що відповідно до ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії [Конституції](#) та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і

порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи – військові адміністрації.

Військові адміністрації населених пунктів утворюються в одному чи декількох населених пунктах (селах, селищах, містах), в яких сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи не здійснюють покладені на них [Конституцією](#) та законами України повноваження, зокрема і внаслідок фактичного саморозпуску або самоусунення від виконання своїх повноважень, або їх фактичного невиконання, або припинення їх повноважень згідно із законом.

У разі утворення військової адміністрації, на яку було покладено повноваження місцевої ради з питань, порушених в електронній петиції, вона підлягає розгляду відповідною військовою адміністрацією як тимчасовим правонаступником суб'єкта розгляду звернень відповідно до законів України «Про звернення громадян» та «Про правовий режим воєнного стану».

Для того щоб подати електронну петицію можна зареєструватися через систему ID-банкінг.

В електронній петиції має бути викладено суть звернення (проблеми, яка вимагає свого вирішення, пропозиції, скарги, клопотання), зазначено прізвище, ім'я, по батькові автора (ініціатора) електронної петиції (без скорочень), адресу електронної пошти, яка повністю дає змогу ідентифікувати ініціатора петиції та осіб, які її підписали.

На вебсайті відповідного органу або громадського об'єднання, що здійснює збір підписів, обов'язково зазначаються дата початку збору підписів та інформація щодо загальної кількості та переліку осіб, які підписали електронну петицію.

Для створення електронної петиції до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування її автор (ініціатор) заповнює спеціальну форму на офіційному вебсайті органу, якому вона адресована, або вебсайті громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронних петицій, та розміщує текст електронної петиції. Вона оприлюднюється на офіційному вебсайті відповідного суб'єкта владних повноважень, якому вона адресована, або на вебсайті громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронних петицій, протягом двох робочих днів із дня надсилання її автором (ініціатором).

Звертаємо увагу, дата оприлюднення електронної петиції на офіційному вебсайті суб'єкта владних повноважень, якому вона адресована, або на вебсайті громадського об'єднання, є датою початку збору підписів на її підтримку. У випадку, якщо через запровадження воєнного стану або активні бойові дії, посадові особи органу, якому адресована електронна петиція, не можуть здійснити заходи щодо її опрацювання, строк реєстрації такої петиції продовжується на період дії відповідного правового режиму.

При цьому за своїм змістом і сутністю електронна петиція не може містити заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної

цілісності України, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, заклики до вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини.

У разі невідповідності електронної петиції встановленим вимогам оприлюднення такої петиції не здійснюється, про що повідомляється автору (ініціатору) не пізніше строку, встановленого для оприлюднення.

При визначенні наслідків невідповідності електронної петиції вимогам Закону України «Про звернення громадян» необхідно також враховувати правові висновки Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, сформульовані у Постанові від 18 січня 2021 р. у справі № 9901/302/20.

Відповідальність за зміст електронної петиції несе автор (ініціатор) електронної петиції.

Відповідні органи державної влади, органи місцевого самоврядування та громадські об'єднання під час збору підписів на підтримку електронної петиції зобов'язані забезпечити безоплатність доступу відповідно до Закону України «Про звернення громадян».

Для забезпечення належного опрацювання електронних петицій суб'єктам владних повноважень необхідно вирішити питання про визначення власного офіційного інформаційного ресурсу, на якому можуть розміщуватися електронні петиції, призначити відповідальну особу з питань опрацювання електронних петицій, а також передбачити форми інформування про результати їх опрацювання. При цьому з метою належного розгляду електронних петицій керівникам суб'єктів владних повноважень, яким адресовані електронні петиції, слід надати повноваження щодо можливості утворення дорадчих органів, наприклад, комісій для вирішення відповідних питань, а також можливість надавати окремі доручення з питань опрацювання інформації, необхідної для належного розгляду електронних петицій.

Обов'язковими умовами, за наявності яких електронна петиція підлягає розгляду, є факт збору на її підтримку не менш як 25 000 підписів громадян протягом не більше трьох місяців з дня оприлюднення петиції.

Вимоги до кількості підписів громадян на підтримку електронної петиції до органу місцевого самоврядування та строку збору підписів визначаються статутом територіальної громади.

Електронна петиція, збір підписів на підтримку якої здійснювався через вебсайт громадського об'єднання і яка протягом установленого строку набрала необхідну кількість підписів на її підтримку, не пізніше наступного дня після набрання необхідної кількості підписів повинна надсилатися громадським об'єднанням органу, якому адресована петиція, із зазначенням інформації про дату початку збору підписів, дату направлення електронної петиції, загальну кількість і перелік осіб, які підписали електронну петицію (чи посилання на джерело такої інформації в мережі Інтернет), строк збору підписів, назву та адресу електронної пошти громадського об'єднання.

Інформація про початок розгляду електронної петиції, яка в установленний строк набрала необхідну кількість голосів на її підтримку, повинна оприлюднюватися на офіційному вебсайті суб'єкта владних повноважень, якому вона адресована, не пізніше як через три робочі дні після набрання необхідної кількості підписів на підтримку петиції, а в разі отримання електронної петиції від громадського об'єднання – не пізніше як через два робочі дні після отримання такої петиції.

Згідно з процедурою, передбаченою у ст. 23-1 Закону України «Про звернення громадян» (далі – Закон № 393/96-ВР), розгляд електронної петиції здійснюється невідкладно, але не пізніше десяти робочих днів з дня оприлюднення інформації про початок її розгляду.

Суб'єкт владних повноважень, якому адресована електронна петиція, в особі свого керівника зобов'язаний публічно оголосити про підтримку або не підтримку електронної петиції на своєму офіційному веб-сайті

У відповіді на електронну петицію повідомляється про результати розгляду порушених у ній питань із відповідним обґрунтуванням.

Відповідь на електронну петицію не пізніше наступного робочого дня після закінчення її розгляду оприлюднюється на офіційному вебсайті органу, якому вона була адресована, а також надсилається у письмовому вигляді автору (ініціатору) електронної петиції та відповідному громадському об'єднанню, яке здійснювало збір підписів на підтримку відповідної електронної петиції.

У разі визнання за доцільне викладені в електронній петиції пропозиції можуть реалізовуватися органом, якому вона адресована, через прийняття з питань, віднесених до його компетенції, відповідного рішення. Президентом України, Кабінетом Міністрів України, народними депутатами України за результатами розгляду електронної петиції можуть розроблятися та вноситися в установленому порядку на розгляд Верховної Ради України законопроекти, спрямовані на вирішення порушених у петиції питань.

Для суб'єктів владних повноважень

Крім рекомендацій, сформульованих у цьому роз'ясненні й адресованих громадянам України, необхідно вказати на окремі особливості правового регулювання обробки електронних петицій, які слід враховувати посадовим особам суб'єктів владних повноважень.

При опрацюванні електронних петицій суб'єкти владних повноважень повинні керуватися ч. 2 ст. 19 та ст. Конституції України, ст. 23-1 Закону № 393/96-ВР, іншими законами та підзаконними актами України.

Для забезпечення реєстрації та належного опрацювання електронних петицій, Закон № 393/96-ВР покладає на Верховну Раду України, Президента України, Кабінет Міністрів України, місцеві ради обов'язки щодо затвердження порядку реалізації права на електронні петиції на офіційних вебсайтах цих органів.

У разі відповідності електронної петиції вимогам, передбаченим у ст. 23-1 Закону № 393/96-ВР, орган державної влади або місцевого самоврядування не пізніше двох днів зобов'язаний зареєструвати відповідну петицію та ініціювати початок збору підписів на її підтримку.

Відповідні органи державної влади, органи місцевого самоврядування та громадські об'єднання під час збору підписів на підтримку електронної петиції зобов'язані забезпечити:

- безоплатність доступу та користування інформаційно-комунікаційною системою, за допомогою якої здійснюється збір підписів;
- електронну реєстрацію громадян для підписання петиції;
- недопущення автоматичного введення інформації, зокрема й підписання електронної петиції, без участі громадянина;
- фіксацію дати і часу оприлюднення електронної петиції та підписання її громадянином.

Якщо електронна петиція в установлений строк не набрала необхідної кількості голосів на її підтримку, після завершення передбаченого законом строку, вона підлягає розгляду органом, якому вона адресована, як звернення громадянина, відповідно до Закону № 393/96-ВР.

Електронна петиція, адресована відповідно Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, повинна розглядатися у порядку, встановленому ст. 23-1 Закону № 393/96-ВР, за умови збору на її підтримку не менш як 25 000 підписів громадян протягом не більше трьох місяців з дня оприлюднення петиції.

Звертаємо увагу, Закон № 393/96-ВР покладає на місцеві ради обов'язок щодо визначення у статуті територіальної громади строку збору підписів, а також кількості підписів на підтримку електронної петиції, за дотримання яких така петиція буде вважатися підтриманою. Вказані умови легалізації електронних петицій повинні визначатися з урахуванням кількості жителів територіальної громади, які постійно проживають на її території, ступеня проникнення цифрових технологій у життєдіяльність конкретної територіальної громади, а також ступеня соціально-економічного розвитку територіальної громади.

Розгляд електронної петиції здійснюється невідкладно, але не пізніше десяти робочих днів з дня оприлюднення інформації про початок її розгляду.

Якщо електронна петиція містить клопотання про її розгляд на парламентських слуханнях у Верховній Раді України або громадських слуханнях відповідної територіальної громади, автор (ініціатор) петиції має право представити електронну петицію на таких слуханнях. У такому разі строк розгляду електронної петиції продовжується на строк, необхідний для проведення відповідних слухань.

Орган, якому адресована електронна петиція, зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня після закінчення її розгляду оприлюднити відповідь на таку петицію на офіційному вебсайті, де вона оприлюднювалася.

У разі визнання за доцільне викладені в електронній петиції пропозиції можуть реалізовуватися органом, якому вона адресована, шляхом ухвалення з питань, віднесених до його компетенції, відповідного рішення. Президентом України, Кабінетом Міністрів України, народними депутатами України за результатами розгляду електронної петиції можуть розроблятися та вноситися в установленому порядку на розгляд Верховної Ради України законопроекти, спрямовані на вирішення порушених у петиції питань.

Інформація про кількість підписів, одержаних на підтримку електронної петиції, та строки їх збору зберігається не менше трьох років з дня оприлюднення петиції.

Таким чином, за умови дотримання законодавчих вимог до змісту та процедур подання і підтримки електронних петицій, вони підлягають розгляду незалежно від запровадження в Україні правового режиму воєнного стану.

24. Особливості реалізації та забезпечення права на особистий прийом у період воєнного стану

Для громадянина

Право на особистий прийом посадовими особами органів влади та установ – похідне від гарантованого ст. 40 Конституції України права на звернення та становить одну із форм вирішення порушених громадянином у зверненні питань.

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про звернення громадян» (далі – Закон № 393/96-ВР) керівники та інші посадові особи органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян зобов'язані проводити особистий прийом громадян.

Прийом проводиться регулярно у встановлені дні та години, у зручний для громадян час, за місцем їх роботи і проживання. Графіки прийому доводяться до відома громадян.

Порядок прийому громадян в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, об'єднаннях громадян визначається їхніми керівниками.

Усі звернення громадян на особистому прийомі реєструються. Якщо вирішити порушені в усному зверненні питання безпосередньо на особистому прийомі неможливо, воно розглядається у тому ж порядку, що й письмове звернення. Про результати розгляду громадянину повідомляється письмово або усно, за бажанням громадянина.

При цьому зазначене право, як і права, пов'язані з розглядом звернення (ст. 18 Закону № 393/96-ВР), не є абсолютним, та за певних умов може підлягати обмеженням (ускладненням у реалізації).

З аналізу положень частин 2, 3 ст. 22 Закону № 393/96-ВР вбачається, що керівники органів державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, об'єднаннях громадян наділені правом самостійно визначати графік та порядок прийому громадян, у тому числі з урахуванням особливостей воєнного стану.

Крім того, положення ст. 22 Закону № 393/96-ВР не встановлюють обов'язку для всіх без виключення посадових осіб органів державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, об'єднаннях громадян здійснювати особистий прийом громадян. Такого висновку, зокрема, дійшов Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у рішенні від 2 квітня 2020 р. [№ 826/307/17](#).

В умовах воєнного стану організація та проведення особистого прийому громадян може мати певні особливості, що зумовлені застосуванням визначених у ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389-VIII) заходів правового режиму воєнного стану, наприклад: *встановленням посилення охорони та особливого режиму роботи* органу влади, установи (п. 1 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII); *запровадженням на певній території комендантської години* (п. 5 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII); *встановленням особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування*, а також руху транспортних засобів (п. 6 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII).

Також згідно з п. 1 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2022 р. № 440 у період воєнного стану для державних службовців та працівників державного органу, які перебувають на території України, за рішенням керівника державної служби в державному органі може запроваджуватися дистанційна робота у разі наявності організаційних і технічних можливостей для виконання їхніх посадових обов'язків.

Отже, на можливість, а також особливості проведення особистого прийому можуть впливати різні об'єктивні та суб'єктивні чинники, які не завжди можуть залежати від волі посадових осіб органів державної влади, місцевого самоврядування та інших установ.

Відтак в умовах воєнного стану для громадян, які бажають скористатись своїм правом на особистий прийом, необхідно дотримуватися таких рекомендацій:

- не зловживати своїм правом на особистий прийом щодо вирішення повсякденних питань, які не є невідкладними та не пов'язані з врятуванням життя, здоров'я та майна. В умовах війни першочерговим є виконання завдань і функцій, спрямованих на захист державності та територіальної цілісності України;
- спробувати вирішити питання та отримати необхідні роз'яснення за телефонами гарячих ліній в усному порядку.

З контактами телефонних гарячих ліній органів влади можна ознайомитися за посиланням: <https://ukc.gov.ua/a-dovidkova-informatsiya-a/>;

- якщо вирішити питання зазначеним вище чином не вдається, доцільно спробувати відшукати та ознайомитися на офіційних інформаційних ресурсах відповідної установи з інформацією щодо особливостей проведення прийому та відповідним графіком. Записатись на особистий прийом, як правило, можна в усному порядку за офіційними телефонами установи або направивши письмове звернення на електронну або поштову адресу;
- під час оформлення звернення варто навести чіткі та реальні аргументи щодо важливості реалізації права на особистий прийом в умовах воєнного стану;
- у разі неможливості організації особистого прийому за фізичної присутності заявника та/або відповідної посадової особи, рекомендовано просити проведення такого прийому за допомогою цифрових комунікаційних сервісів. При цьому проведення прийому у такій формі не є обов'язком відповідної посадової особи.

Для суб'єктів владних повноважень

Відповідно до п. 9 ч. 4 ст. 15 Закону № 389-VIII начальник військової адміністрації веде особистий прийом громадян та забезпечує на відповідній території додержання законодавства щодо розгляду звернень громадян та громадських об'єднань.

В умовах війни, забезпечення дотримання інтересів національної безпеки, територіальної цілісності, захист життя та здоров'я населення відіграють першочергове значення. При цьому досягнення мети та цілей захисту зазначених інтересів неможливе без дотримання правил безпеки. За період дії правового режиму воєнного стану зафіксовано низку випадків нападів диверсійно-розвідувальних груп, обстрілів приміщень державних установ, повідомлення колаборантами інформації для ворога про військові та інші об'єкти критичної інфраструктури тощо.

Відтак реалізація та забезпечення права на особистий прийом в умовах воєнного стану повинна мати свої особливості.

З метою забезпечення безпеки військового та іншого керівництва, працівників органів влади та інших установ, громадян, під час вирішення питання щодо проведення особистого прийому необхідно дотримуватись таких рекомендацій:

- задля забезпечення належного рівня безпеки, враховуючи дію заходів правового режиму воєнного стану, внести, на період дії такого режиму, зміни до порядків та графіків проведення особистого прийому;
- з метою належного виконання завдань щодо забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, за можливості, визначити

окрему посадову особу з числа керівного складу, яка відповідатиме за проведення особистого прийому під час дії правового режиму воєнного стану;

- передбачити та забезпечити можливість проведення особистого прийому онлайн за допомогою цифрових комунікаційних сервісів та технологій (у разі наявності);
- у випадку проведення особистого прийому за фізичної присутності посадової особи та громадянина забезпечити відповідний простір з дотриманням усіх заходів безпеки;
- інформувати громадян про можливість вирішення питань та отримання необхідних роз'яснень за телефонами гарячих ліній в усному порядку;
- відмова в реалізації права на особистий прийом має бути обґрунтованою та надаватися у письмовій формі.

Таким чином, впровадження в Україні заходів правового режиму воєнного стану може тимчасово або частково обмежувати чи ускладнювати, однак не виключати можливість реалізації громадянами права на особистий прийом посадовими особами органів влади та інших установ.

25. Особливості перебігу строків розгляду звернень громадян в умовах воєнного стану

Статтею 40 Конституції України встановлено, що усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

У контексті реалізації зазначеного права зазначена стаття у сукупності зі ст. 64 Конституції України гарантують неможливість встановлення обмежень для людини отримати відповідь на звернення у встановлений законом строк.

Порядок, а також строки розгляду звернень, за загальним правилом, визначає Закон України «Про звернення громадян» (далі – Закон № 393/96-ВР).

Відповідно до ч. 1 ст. 20 цього Закону звернення розглядаються і вирішуються у термін не більше одного місяця від дня їх надходження, а ті, які не потребують додаткового вивчення, – невідкладно, але не пізніше п'ятнадцяти днів від дня їх отримання. Якщо в місячний термін вирішити порушені у зверненні питання неможливо, керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації або його заступник встановлюють необхідний термін для його розгляду, про що повідомляється особі, яка подала звернення. При цьому *загальний термін вирішення питань, порушених у зверненні, не може перевищувати сорока п'яти днів.*

При цьому встановлені зазначеною статтею строки розгляду звернень є загальними та в окремих випадках можуть бути врегульовані окремими законами.

Це, зокрема, впливає зі сфери дії Закону № 393/96-ВР. Відповідно до ст. 12 його дія не поширюється на порядок розгляду заяв і скарг громадян, встановлений кримінальним процесуальним, цивільно-процесуальним, трудовим законодавством, законодавством про захист економічної конкуренції, законами України «[Про судоустрій і статус суддів](#)» та «[Про доступ до судових рішень](#)», [Кодексом адміністративного судочинства України](#), законами України «[Про запобігання корупції](#)», «[Про виконавче провадження](#)».

Водночас чинне законодавство України містить і низку інших законів, які не містяться у зазначеному переліку, однак регулюють специфічні відносини у сфері звернень громадян та встановлюють свої строки їх розгляду, наприклад: Податковий кодекс України (щодо звернення за податковою консультацією), Земельний кодекс України (щодо розгляду заяв у сфері землеустрою), Закон України «Про адміністративні послуги» (щодо розгляду заяв на отримання адміністративних послуг) та інші.

З моменту початку широкомасштабного вторгнення військ російської федерації в Україну деякі державні органи у зв'язку з введенням воєнного стану призупинили надання відповідей на звернення, що не стосуються воєнного стану, військової діяльності, надання медичної допомоги, евакуації населення тощо.

При цьому, як зазначалося вище, право на звернення не підлягає обмеженням навіть у умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Таким чином, конституційна гарантія щодо отримання відповіді на звернення у встановлений законом строк за будь-яких умов не може бути обмеженою.

Зазначена гарантія також не може бути обмежена й шляхом внесення змін до відповідних законів України, адже згідно з ч. 3 ст 22 Конституції України ***при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.***

Водночас динаміка подій в умовах воєнного стану може зумовлювати виникнення різних невідкладних випадків, за яких неможливо дотримуватися строку розгляду звернення. У таких випадках суб'єкту владних поноважень варто дотримуватись таких рекомендацій:

- завчасно провести інформування громадян на офіційних вебсайті та соціальних мережах органу влади щодо направлення звернень лише за нагальної потреби, для вирішення невідкладних питань, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна, відновленням інфраструктури тощо;
- створити допоміжну електронну пошту (на період дії правового режиму військового стану) для прийому звернень громадян, на приватних захищених поштових сервісах, на випадок втрати доступу

до офіційної електронної скриньки. Провести відповідне інформування громадян на офіційних вебсайті та в соціальних мережах;

- за необхідності продовжити строк розгляду наявних звернень до 45 днів;
- **у виняткових випадках:** оприлюднити на офіційних вебсайті та в соціальних мережах інформаційне повідомлення щодо можливої тимчасової затримки в розгляді окремих звернень, у зв'язку із захистом життя та здоров'я працівників, врятуванням майна відповідної установи та інших обставин непереборної сили;
- налагодити дистанційний розгляд звернень, які не потребують фізичної присутності працівника органу влади;
- надавати усні відповіді на звернення у тих випадках, де це можливо.

Як бути у ситуації, коли громадянин направив звернення на електронну пошту, однак у зв'язку з веденням бойових дій на території населеного пункту воно не було зареєстровано?

Обов'язок розглядати заяви чи скарги та повідомляти про результати їх розгляду заявника з'являється у випадку надходження до органу та відповідної реєстрації таких звернень. Такої позиції дотримується Велика Палата Верховного Суду у **постанові від 7 липня 2021 р. № 9901/345/20.**

З огляду на зазначене, строки розгляду звернень, що надійшли та не були зареєстровані під час дії обставин непереборної сили, вважатимуться такими, що не розпочинались.

При цьому посадова особа, відповідальна за розгляд і реєстрацію звернень, за першої ж нагоди, після завершення дії таких обставин, зобов'язана зареєструвати та передати такі звернення для розгляду.

26. Чи можна призупиняти надання відповідей на запити та звернення у період дії правового режиму воєнного стану?

Особливості розгляду запитів на інформацію та звернень громадян визначені в законах України «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон № 2939-VI) та «Про звернення громадян» (далі – Закон № 393/96-ВР).

З аналізу положень ст. 19 Закону № 2939-VI та ст. 3 Закону № 393/96-ВР, які надають визначення понять запиту та звернення, можна дійти висновку, що:

- запит насамперед стосується надання готової інформації, яка не потребує узагальнення, обробки або іншого створення;
- при цьому звернення надає можливість повідомити інформацію, за результатами опрацювання якої громадянин отримує нову інформацію у вигляді окремого роз'яснення щодо вжитих заходів.

Таким чином, на практиці звернення і запити є досить спорідненими правовими інститутами, які часто переплітаються між собою та потребують застосування різних правових порядків їх розгляду.

Частина 6 ст. 22 Закону № 2939-VI допускає відстрочку в задоволенні запиту як єдиний інструмент відкладення розгляду запиту на інформацію.

При цьому Закон № 2939-VI не надає права розпоряднику інформації відстрочити надання відповіді на запит або відмови в його задоволенні.

Детальніше про особливості відстрочки в задоволенні запиту в умовах воєнного стану можна ознайомитися в роз'ясненні [Особливості розгляду запитів на інформацію та відстрочки в їх задоволенні в умовах воєнного стану](#).

Зі свого боку Закон № 393/96-ВР не передбачає жодного механізму призупинення розгляду звернення, крім максимального відтермінування його розгляду до 45 календарних днів на підставі ч. 1 ст. 20 цього ж Закону.

До того ж виникає запитання: як бути у разі, коли запит на інформацію, який подано згідно із [Законом](#) № 2939-VI, за своїм змістом поєднує також предмет регулювання [Закону](#) № 393/96-ВР або навпаки?

За загальним правилом, такий «запит-звернення» повинен розглядатися у відповідних частинах у строк та порядок, передбачені відповідними законами. Такої позиції дотримується Пленум Вищого адміністративного суду України у п. 3.4 [Постанови](#) від 29 вересня 2016 р. № 10 «Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації».

Громадянам слід враховувати, що направлення на підставі Закону № 2939-VI комбінованого «запиту-звернення» зобов'язує особу дотримуватися при його оформленні також вимог Закону № 393/96-ВР.

Водночас, за виняткових обставин, пов'язаних із захистом життя та здоров'я працівників, врятуванням майна тощо, допустиме застосування відстрочки в задоволенні частини запиту, поданого на підставі Закону № 2939-VI, з одночасним наданням відмови на іншу частину запиту, яка потребує створення публічної інформації, на підставі п. 1 ч. 1 ст. 22 цього ж Закону (розпорядник інформації не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит).

У період воєнного стану також необхідно звертатися до вимог Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389-VIII), який є спеціальним відносно інших законів та визначає вичерпний перелік заходів правового режиму воєнного стану, які можуть застосовуватись у межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Вичерпний перелік таких заходів визначено у ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII. Зазначений перелік, зокрема, не містить жодного прямого чи опосередкованого права спеціально уповноважених на їх застосування суб'єктів обмежувати конституційні права на інформацію та звернення через призупинення надання відповідей на запити та звернення відповідно.

Таким чином, чинним законодавством України не передбачено права органів державної влади та місцевого самоврядування призупиняти розгляд запитів і звернень.

Водночас постає питання щодо дій посадової особи відповідного органу влади в умовах, коли забезпечити підготовку та направлення відповіді на запит та/або звернення не вдалося у зв'язку з неминучою загрозою для життя та здоров'я такої особи.

Відповідно до ч. 3 ст 9 Закону № 389-VIII в умовах воєнного стану особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не несе відповідальність, у тому числі кримінальну, за рішення, дії чи бездіяльність, негативні наслідки яких неможливо було передбачити або які охоплюються виправданим ризиком, за умови, що такі дії (бездіяльність) були необхідні для відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту.

За таких обставин допускається завчасне інформування громадян, які звернулись із запитом та зверненнями, виключно щодо можливих затримок у наданні відповідей. У такому разі, за першої ж нагоди, після завершення дії обставин непереборної сили та повернення органу чи іншої установи до звичайного формату роботи, відповідальна посадова особа зобов'язана розглянути відповідне звернення або запит та надати відповідь.

Отже, посадова особа відповідного органу влади, яка не мала об'єктивної можливості надати своєчасно відповідь на запит або звернення у зв'язку з обставинами, що не залежали від її волі (наприклад, бойові дії, військове вторгнення на територію, де розташована установа, виконання завдань, пов'язаних із врятуванням життя та майна тощо), відповідальність не нестиме.

27. Які особливості реалізації прав громадян визначених у ст. 18 Закону України «Про звернення громадян» в умовах воєнного стану?

Відповідно до ст. 40 Конституції України усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Зазначена гарантія (право подати звернення; право на обґрунтовану відповідь; право отримати відповідь у встановлений законом строк) є непорушною та не може обмежуватись навіть в умовах воєнного та надзвичайного стану (статті 22, 64 Конституції України).

Питання практичної реалізації громадянами України права на звернення регулюється Законом України «Про звернення громадян» (далі – Закон № 393/96-ВР), який, крім іншого, визначає перелік похідних прав, пов'язаних із правами громадянина при розгляді звернення.

Відповідно до ст. 18 Закону № 393/96-ВР громадянин, який звернувся із заявою чи скаргою до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, засобів масової інформації, посадових осіб, має право:

- особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву чи скаргу, та брати участь у перевірці поданої скарги чи заяви;
- знайомитися з матеріалами перевірки;
- подавати додаткові матеріали або наполягати на їх запиті органом, який розглядає заяву чи скаргу;
- бути присутнім при розгляді заяви чи скарги;
- користуватися послугами адвоката або представника трудового колективу, організації, яка здійснює правозахисну функцію, оформивши це уповноваження у встановленому законом порядку;
- одержати письмову відповідь про результати розгляду заяви чи скарги;
- висловлювати усно або письмово вимогу щодо дотримання таємниці розгляду заяви чи скарги;
- вимагати відшкодування збитків, якщо вони стали результатом порушень встановленого порядку розгляду звернень.

Варто наголосити, що зазначені права не є абсолютними, їхня реалізація передбачена виключно у випадку розгляду такого виду звернення, як заява чи скарга, та не може стосуватися розгляду пропозиції (зауваження). Такої позиції також дотримується Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду в [постанові від 29 листопада 2021 р. № 120/1727/20-а](#).

Водночас у зв'язку з впровадженням в Україні правового режиму воєнного стану реалізація прав громадянина, пов'язаних з особистою присутністю громадянина, може мати свої особливості та підлягати обмеженням (ускладненням у їх реалізації).

Насамперед це зумовлено застосуванням заходів правового режиму воєнного стану, визначених у ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389-VIII), зокрема:

- *встановленням посилення охорони та особливого режиму роботи органу влади, установи до якої подано звернення* (п. 1 ч. 1 ст. 8);
- *запровадженням на певній території комендантської години* (п. 5 ч. 1 ст. 8);
- *встановленням особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування, а також руху транспортних засобів* (п. 6 ч. 1 ст. 8).

Крім того, згідно з п. 1 постанови Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2022 р. № 440 у період воєнного стану для державних службовців та працівників державного органу, які перебувають на території України, за рішенням керівника державної служби в державному органі може запроваджуватися дистанційна робота у разі наявності організаційних і технічних можливостей для виконання їх посадових обов'язків.

Впровадження вказаних і деяких інших заходів правового режиму воєнного стану за певних умов (наприклад, безперервна комендантська година на декілька діб), буде частково або повністю унеможлиблювати реалізацію таких прав (пов'язаних з особистою присутністю), як:

- особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву чи скаргу, та брати участь у перевірці поданої скарги чи заяви;
- знайомитися з матеріалами перевірки;
- бути присутнім при розгляді заяви чи скарги.

Виникає запитання: яким чином особа може реалізувати зазначені права в умовах воєнного стану та як забезпечити таку можливість із боку суб'єкта владних повноважень?

Рекомендації для громадянина щодо реалізації прав, пов'язаних з особистою присутністю при розгляді заяви чи скарги в умовах воєнного стану

- Уникати подання звернень щодо повсякденних питань, вирішення яких не є невідкладним і не пов'язане з врятуванням життя, здоров'я та майна. В умовах воєнного стану діяльність суб'єктів владних повноважень насамперед спрямована на захист державності та територіальної цілісності України.
- Чітко викласти зміст мотивувальної та прохальної частини звернення. Намагатися уникати надмірних емоційних висловлювань, а також викладу матеріалу, який не стосується предмета звернення.
- Переконайтесь у тому, що питання, порушені у зверненні, не можуть бути вирішені без реалізації вказаних прав та стосуються насамперед життя, здоров'я, свободи або безпеки. У такому разі варто зазначити в прохальній частині звернення ті права, які заявник бажає реалізувати, і навести чіткі та реальні аргументи щодо важливості їх реалізації в умовах воєнного стану.
- Вказати у зверненні контактний номер телефону для спрощення комунікації з відповідальною особою за розгляд звернення.
- Реалізація права «особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяву чи скаргу, та брати участь у перевірці поданої скарги чи заяви» також може здійснюватись із застосуванням засобів телефонного зв'язку або цифрових комунікаційних сервісів (наприклад, ZOOM, Google Meet тощо). Про вказане також необхідно зазначити у прохальній частині звернення.

Рекомендації для суб'єкта владних повноважень щодо забезпечення прав громадянина, пов'язаних з особистою присутністю при розгляді заяви чи скарги, в умовах воєнного стану

- Завчасно інформувати заявника про час і дату реалізації вказаних прав. У разі встановлення комендантської години на визначений час – перенести на інший день, про що також поінформувати заявника.

- У разі неможливості забезпечення безпосередньої участі, поінформувати на вказані у зверненні канали зв'язку про альтернативні способи реалізації прав – за допомогою застосування засобів телефонного зв'язку або цифрових комунікаційних сервісів
- У випадку відмови заявником або тимчасової відсутності можливості забезпечити реалізацію вказаних прав, розглянути можливість продовження строку розгляду звернення до 45 календарних днів (ст. 20 Закону № 393/96-ВР) з відтермінуванням такої реалізації та розгляду порушених питань.
- За виняткових обставин, у разі неможливості розгляду звернення впродовж 45 днів, у тому числі забезпечення реалізації прав громадянина згідно зі ст. 18 Закону № 393/96-ВР, поінформувати на вказані заявником канали зв'язку про можливу затримку в розгляді звернення. При цьому такі дії (бездіяльність) мають охоплюватися виправданим ризиком і бути необхідними для відсічі збройної агресії росії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту.

Таким чином, у період дії правового режиму воєнного стану посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування повинні, максимально наскільки це можливо, сприяти реалізації прав згідно зі ст. 18 Закону № 393/96-ВР у тих випадках, коли це може врятувати життя, зберегти здоров'я громадян або запобігти іншим негативним наслідкам, пов'язаним із війною.

28. Які особливості виконання обов'язку направлення звернення за належністю в умовах воєнного стану?

Запровадження в Україні правового режиму воєнного стану, а також призупинення роботи окремих органів державної влади та місцевого самоврядування у зв'язку з війною внесло свої зміни у процес здійснення їх повноважень та компетенцію.

З огляду на вимоги Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389-VIII) більшу частину повноважень на себе перебрали військові адміністрації. Вичерпний перелік повноважень військових адміністрацій встановлено частинами 2, 3 ст. 15 Закону № 389-VIII.

Відповідно до ст. 15 Закону № 389-VIII та п. 3 ч. 1 та ч. 3 ст. 78 «Про місцеве самоврядування в Україні» повноваження відповідного органу місцевого самоврядування припиняються з дати набрання чинності [Указу](#) Президента України від 24 лютого 2022 р. № 68/2022 «Про утворення військових адміністрацій» (далі – Указ).

З огляду на утворення відповідно до Указу військових адміністрацій повноваження усіх обласних та районних рад було припинено. Водночас

частково продовжують свою діяльність міські, селищні та сільські ради (крім тих, де утворені військові адміністрації у населених пунктах).

Відповідно до ч. 5 ст. 5 Закону України «Про звернення громадян» (далі – Закон № 393/96-ВР) *звернення адресуються органам державної влади і органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форми власності, об'єднанням громадян або посадовим особам, до повноважень яких належить вирішення порушених у зверненнях питань.*

Якщо питання, порушені в одержаному органом державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, об'єднаннями громадян або посадовими особами зверненні, не входять до їх повноважень, воно *в термін не більше п'яти днів пересилається ними за належністю відповідному органу чи посадовій особі*, про що повідомляється громадянину, який подав звернення (ч. 3 ст. 7 Закону № 393/96-ВР).

Отже, в умовах воєнного стану, під час розгляду звернень громадян, посадові особи військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування повинні належним чином відрізняти обсяг та зміст повноважень, якими вони наділені, з урахуванням особливостей ст. 15 Закону № 389-VIII.

Водночас як діяти посадовій особі відповідного органу влади в умовах, коли орган, до якого слід направити звернення, тимчасово не працює (наприклад, у зв'язку з веденням бойових дій, руйнуванням приміщення, відсутністю значної кількості евакуйованих у безпечні регіони працівників тощо)?

У такому разі посадовій особі рекомендовано вжити таких заходів:

- спробувати скомунікувати з заявником через вказані у зверненні канали та надати роз'яснення щодо повноважень та компетенції; проінформувати щодо неможливості направлення звернення за належністю до установи, яка уповноважена вирішувати порушені питання, у зв'язку з тимчасовою призупинкою роботи;
- з'ясувати, чи можливо направити звернення за належністю до вищестоящого органу, який за компетенцією може сприяти вирішенню порушених заявником питань;
- у разі відсутності такої установи, направити звернення за належністю до відповідної військової адміністрації області, району, населеного пункту, які можуть виконувати повноваження такого органу на період дії правового режиму воєнного стану (відповідно до п. 9 ч. 4 ст. 15 Закону № 389-VIII начальник військової адміністрації, зокрема, веде особистий прийом громадян та забезпечує на відповідній території додержання законодавства щодо розгляду звернень громадян і громадських об'єднань).

Важливо! В умовах воєнного стану вважаємо за доцільне рекомендувати громадянам перед направленням письмових звернень звертатись на гарячі лінії відповідних органів та установ для отримання усних відповідей і роз'яснень. У більшості випадків такий підхід замінить необхідність витратити час на підготовку та направлення письмових звернень, а також допоможе заявнику оперативно вирішити відповідну проблему.

Також в умовах воєнного стану громадянам слід усвідомлювати першочергову важливість завдань і функцій органів влади, спрямованих на захист державності та територіальної цілісності України. Тому варто використовувати своє право на звернення у крайньому випадку, не порушуючи, при цьому, повсякденних питань, вирішення яких не є невідкладним і не пов'язане з існуванням реальної загрози життю та здоров'ю.

Відповідно до ч. 3 ст 9 Закону № 389-VIII в умовах воєнного стану особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не несе відповідальність, у тому числі кримінальну, за рішення, дії чи бездіяльність, негативні наслідки яких неможливо було передбачити або які охоплюються виправданим ризиком, за умови, що такі дії (бездіяльність) були необхідні для відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту.

Таким чином, не підлягатиме покаранню посадова особа відповідного органу влади, яка не мала можливості направити звернення за належністю, у зв'язку з обставинами, що не залежали від її волі (наприклад, бойові дії, військове вторгнення на територію знаходження установи, виконання завдань, пов'язаних із врятуванням життя та майна тощо).

29. Який має бути алгоритм дій суб'єктів владних повноважень у разі втрати доступу до документів чи знищення звернень/запитів у зв'язку з веденням воєнних дій за місцем їх розташування?

Бойові дії в приміщеннях, руйнування будівель, тимчасова окупація – це лише декілька з можливих обставин непереборної сили, що можуть істотно впливати на діяльність суб'єктів владних повноважень у часи війни. У попередніх роз'ясненнях повідомлялося, що відповідно до ст. 64 Конституції України право на звернення не може підлягати обмеженням навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Водночас на практиці виникає запитання: яким чином можна забезпечити реалізацію вказаного права у випадку знищення звернень/запитів, втрати доступу до них?

Серед основних викликів у роботі щодо забезпечення вказаних прав в умовах війни можна виокремити:

- пошкодження системи електронного документообігу внаслідок кібератаки;

- захоплення або знищення паперових матеріалів звернень/запитів ворогом;
- втрати доступу до документів, матеріалів, інформаційних систем, необхідних для належного опрацювання звернень/запитів.

У випадку зазнання кібератаки необхідно повідомити правоохоронні органи та урядову команду реагування на комп'ютерні надзвичайні події України [CERT-UA](https://cert.gov.ua). Загальні рекомендації щодо зменшення наслідків від впливу шкідливого програмного забезпечення оприлюднено за посиланням: <https://cert.gov.ua/recommendation/2502>

Чинне законодавство України не передбачає жодного алгоритму дій на випадок війни щодо забезпечення схоронності та збереження відповідних документів, сформованих у зв'язку з прийняттям та реєстрацією звернень/запитів.

Таким чином, вважаємо за можливе рекомендувати такий алгоритм дій органам державної влади або місцевого самоврядування у разі втрати працівниками доступу до документів, необхідних для належного опрацювання звернень/запитів:

- доручити виконання запиту/звернення працівнику, який має відповідний доступ до матеріалів;
- у випадку втрати доступу до відповідних матеріалів усіма працівниками, продовжити строк розгляду звернення до 45 календарних днів (ч. 1 ст. 20 Закону України «Про звернення громадян»). Щодо запитів на інформацію – доречно [відстрочити їхнє задоволення](#) до моменту відновлення доступу до необхідної інформації (частини 6, 7 ст. 22 Закону України «Про доступ до публічної інформації»);
- щодо звернень, розгляд яких у зв'язку з втратою працівниками доступу до документів неможливо здійснити впродовж 45 календарних днів, надати громадянину обґрунтовану письмову відповідь щодо неможливості належного розгляду його звернення через дію обставин непереборної сили.

Варто зауважити, що відповідно до ч. 3 ст 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389-VIII) в умовах воєнного стану особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не несе відповідальність, у тому числі кримінальну, за рішення, дії чи бездіяльність, негативні наслідки яких неможливо було передбачити або які охоплюються виправданим ризиком, за умови, що такі дії (бездіяльність) були необхідні для відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту.

Алгоритм дій працівників органів державної влади або місцевого самоврядування у разі знищення звернень/запитів:

- за можливості, задокументувати факт знищення та/або пошкодження матеріалів звернень/запитів, про що скласти відповідний акт;

- за погодженням із військовим командуванням у регіоні, поінформувати громадян на офіційних інформаційних ресурсах органу державної влади або місцевого самоврядування про факт знищення та/або пошкодження матеріалів звернень/запитів з проханням повторного звернення у разі актуальності порушених у зверненні чи запиті питань;
- у разі збереження в журналах реєстрації звернень/запитів контактних даних, за можливості, поінформувати заявників та запитувачів щодо необхідності повторного звернення для розгляду та вирішення їхніх питань (у разі їх актуальності).

Варто також звернути увагу, що Національне агентство з питань державної служби підготувало [Рекомендації](#) щодо дій керівників державної служби, служб управління персоналом та інших державних службовців у разі захоплення населеного пункту та/або державного органу чи безпосередньої загрози його захоплення.

Розпорядженням Голови Верховного Суду [від 13 березня 2022 р. № 6/0/9-223](#) також затверджено Рекомендації судам першої та апеляційної інстанції на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення.

Громадянам слід усвідомлювати, що в умовах воєнного стану основна діяльність посадової особи органу державної влади або місцевого самоврядування першочергово спрямована на забезпечення життєдіяльності та оборони відповідного населеного пункту, району або області, захисту безпеки населення та інтересів держави. Вирішення питань, що не стосуються воєнного стану, надання медичної допомоги, евакуації населення, може бути відкладено до моменту припинення дії обставин, які охоплюються виправданим ризиком (наприклад, ліквідації військової загрози, відновлення критичної інфраструктури тощо).

30. Що варто вважати зловживанням правом на звернення в умовах воєнного стану?

Відповідно до ст. 40 Конституції України усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

З аналізу положень вказаної статті Основного Закону, а також положень Закону України «Про звернення громадян» (далі – Закон № 393/96-ВР) можна дійти висновку, що **право на звернення - це право, яке спрямоване на реалізацію усіх інших визначених у чинному законодавстві України прав**

громадян, відстоювання їхніх законних інтересів, забезпечення участі у вирішенні питань місцевого та державного значення.

Право на звернення, як і право на доступ до публічної інформації, також є універсальним інструментом, що сприяє виявленню та запобіганню корупційним явищам, іншим недолікам у роботі органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності.

Відповідно до ст. 64 Конституції України зазначене право є непорушним та не може обмежуватись навіть в умовах воєнного та надзвичайного стану.

Водночас на практиці, як у мирний, так і в воєнний час, трапляються випадки, коли використання права на звернення є надмірним, що за своєю суттю нівелює сенс і зміст вказаного права та може призводити до різного ступеня негативних наслідків.

Це, зокрема, стосується випадків **зловживання правом на звернення, що може вважатись одним із видів навмисної або необережної, соціально-шкідливої та деструктивної правової поведінки громадян, спрямованої не так на реалізацію такого права, як на завдання матеріальної або моральної шкоди відповідному органу влади, установі, їх посадовим чи службовим особам.**

Досить часто така поведінка громадян спрямована на вчинення емоційного насильства щодо тієї чи іншої посадової чи службової особи органу влади, іншої установи та покликана схилити її на прийняття певного рішення, завдати шкоди психологічній стійкості під час виконання завдань і функцій або іншим чином впливати на якість виконання роботи такою особою.

З моменту початку широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну більшість громадян долучились тією чи іншою мірою до захисту державності та територіальної цілісності, що сприяло зменшенню кількості направлених звернень. Водночас на практиці трапляються випадки недобросовісного та надмірного користування правом на звернення, що може істотно впливати на ефективність роботи органу влади, іншої установи.

Чинне законодавство України не містить визначення або конкретних ідентифікаторів зловживання будь-яким правом, окрім наголошення на неприпустимості зловживання процесуальними правами у процесуальних кодексах.

Основними причинами навмисних та/або необережних зловживань правом на звернення можна вважати:

- низький рівень правової культури особи, яка звертається зі зверненням, зокрема й деформація правосвідомості через ворожу пропаганду;
- незадоволення результатом розгляду попереднього звернення або запиту на інформацію;

- особиста неприязнь заявника до певної посадової особи, дії якої оскаржуються;
- виконання завдань ворога щодо створення перешкод у роботі органів та установ, які сприяють вирішенню соціально важливих питань;
- завдання шкоди психологічному здоров'ю людини в результаті впливу несприятливих факторів, пов'язаних із війною.

Відповідно до форми реалізації права на звернення зловживання під час дії правового режиму воєнного стану (умовно) можна поділити на такі категорії:

- зловживання під час реалізації права на усне звернення;
- зловживання щодо подання письмового звернення.

Відповідно до змісту та обсягу права на звернення зловживання під час дії правового режиму воєнного стану (умовно) можна поділити на такі категорії:

- зловживання, пов'язані з правом подання звернення;
- зловживання, пов'язані з реалізацією похідних прав на звернення, пов'язаних з його розглядом (ст. 18 Закону № 393/96-ВР).

З огляду на те, що в період воєнного стану обсяг та зміст похідних прав (визначених у ст. 18 Закону № 393/96-ВР) може підлягати окремим обмеженням, розглянемо детальніше, що може вважатись зловживанням правом під час подання усного та письмового звернення.

Проблематика першого, як правило, пов'язана із функціонуванням гарячих ліній і телефонів, які здійснюють прийом та фіксацію усних звернень.

Серед головних зловживань під час подання усних звернень можна виділити такі:

- словесні образи, приниження, залякування, погрози під час подання звернення;
- телефонний тролінг, розіграші (пранки) тощо;
- системне безпричинне направлення скарг на осіб, які приймають телефонні дзвінки;
- займання без реальної потреби значної частини часу на лінії беззмістовним повідомленням інформації, яка не стосується порушеної проблеми або не містить предмету звернення;
- системне телефонування на гарячу лінію (наприклад, кожної години) щодо одного і того ж питання тощо.

Серед головних зловживань під час подання письмових звернень можна виділити такі:

- словесні образи, приниження, залякування, погрози для посадових і службових осіб у зверненнях;
- повідомлення у зверненнях значної кількості інформації, яка не стосується вирішення порушеного питання (трапляються випадки, коли звернення становить понад 20 сторінок інформації дрібним

шрифтом) із ціллю приховати одне з питань, яке потребує вирішення, чим спровокувати порушення зазначеного права для подальшого оскарження;

- порушення у зверненні значної кількості питань, опрацювати які неможливо впродовж граничного строку розгляду звернення (45 календарних днів);
- системне направлення необґрунтовано великої кількості звернень, так званий «письмовий тролінг» (як правило, такі звернення не мають істотної різниці в змісті та відрізняються лише окремими елементами прохальної частини звернення);
- надмірне та/або безпідставне оскарження дій і бездіяльності органів та їх посадових чи службових осіб, навіть у випадках вичерпання можливості оскарження до вищестоящої посадової особи тощо;
- направлення звернення до великої кількості адресатів, зокрема й до компетенції яких не належить вирішення порушених питань.

В умовах воєнного стану громадянам слід розуміти допустимі межі використання свого права на подачу усного звернення та скористатися таким правом усвідомлено, за нагальної потреби. Адже хаотичне безпричинне бажання реалізувати зазначене право, особливо з питань, вирішення яких не є невідкладним, може позбавити можливості в реалізації такого права особою, яка дійсно його потребує (наприклад дізнатись інформацію щодо функціонування гуманітарного коридору в тій ситуації, коли можливість здійснити дзвінок може стати останньою).

Свобода реалізації права однієї людини має свої межі, зокрема в тому місці, де бере початок інтерес суспільства або реалізація права іншої людини.

Тому досягнення розумного співвідношення між особистими інтересами та інтересами іншої особи або суспільства вимагає розсудливого, адекватного та справедливого користування своїм правом на звернення, особливо в умовах воєнного стану. Надмірне та необґрунтоване використання свого права на звернення в умовах воєнного стану, що призводить до негативних наслідків, може тягнути за собою юридичну відповідальність.

Зрештою, будь-яке зловживання правами є недопустимим, оскільки, в тій чи іншій мірі завдає шкоди державі, суспільству і конкретному громадянину, зокрема й тому, хто зловживає правом.

Відтак, зважаючи на значну завантаженість суб'єктів владних повноважень у період воєнного стану, пов'язану з виконанням завдань і функцій, спрямованих на захист державності та територіальної цілісності України, громадянам доцільно звертатись лише щодо актуальних питань, пов'язаних з існуванням реальної загрози життю та здоров'ю громадян, вирішення яких є невідкладним і не може бути відтермінованим. При цьому вирішення повсякденних та інших незначних питань варто відкласти на післявоєнний період.

31. Як запобігати зловживанню правом на звернення в умовах воєнного стану?

Відповідно до ст. 26 Закону України «Про звернення громадян» (далі – Закон № 393/96-ВР) за подання звернень протиправного характеру передбачена юридична відповідальність громадян.

Так, подання громадянином звернення, яке містить наклеп і образи, дискредитацію органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та їхніх посадових осіб, керівників та інших посадових осіб підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, заклики до розпалювання національної, расової, релігійної ворожнечі та інших дій, тягне за собою відповідальність, передбачену чинним законодавством.

Водночас така відповідальність має переважно декларативний або цивільно-правовий характер, адже не закріплена в жодному нормативно-правовому акті, який встановлює вид та міру відповідальності за правопорушення.

Детальніше про те, що може вважатись зловживанням, міститься у роз'ясненні «[Що варто вважати зловживанням правом на звернення в умовах воєнного стану?](#)».

Крім того, у процесуальних кодексах України передбачено право суду запобігати зловживанню процесуальними правами, наприклад, через залишення без розгляду або повернення скарги, заяви, клопотання (до прикладу, ст. 44 Цивільного кодексу України).

Інструмент боротьби зі зловживаннями під час звернення до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) також міститься у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція). Зокрема, відповідно до ст. 35 ЄСПЛ оголошує неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, подану відповідно до [ст. 34](#), якщо він вважає, що ця заява несумісна з положеннями Конвенції або Протоколів до неї, явно необґрунтована або є зловживанням правом на подання заяви.

Очевидно, що відсутність у Законі № 393/96-ВР будь-якого запобіжника зловживанню правом на звернення вносить у роботу відповідних органів та установ, які розглядають звернення, серйозні перешкоди для забезпечення їх належного функціонування, а також істотно посягає на можливість та якість реалізації цього права іншими громадянами.

Водночас з огляду на суть, види та першоджерела зловживань можна виділити такі способи запобігання та попередження цього явища:

- вживати заходів для проведення інформаційно-просвітницької роботи щодо прав громадян, компетенції органів, а також необхідності дотримуватись правової етики під час реалізації своїх прав;
- оперативно, наскільки це можливо, реагувати на порушенні в зверненні питання (у більшості випадків тривалий розгляд

звернення, який має наслідком відмову в задоволенні порушених питань, є причиною наступних зловживань таким правом);

- забезпечувати заявникам реалізацію прав, визначених у ст. 18 Закону № 393/96-ВР, або запрошувати на особистий прийом (іноді особисте спілкування з громадянином може сприяти вирішенню того чи іншого питання та запобігти хотичному написанню значної кількості необов'язкових, однотипних звернень без суті та інших звернень);
- не допускати спілкування з громадянами на підвищених тонах і за будь-яких обставин сумлінно дотримуватися загальних правил етичної поведінки та вимог посадової інструкції;
- належним чином розглядати звернення та запити на інформацію (неякісний, неповний розгляд, як правило, призводить до оскарження дій/бездіяльності та стає першопричиною направлення великої кількості скарг);
- чітко формулювати відповідь на звернення, без зайвого цитування нормативно-правових актів (відповідь на звернення має бути максимально конкретною, містити висновок-відповідь на кожне порушене питання).

Як діяти у випадку, якщо окрема особа вже зловживає своїм правом на звернення (за кількістю та змістом поданих звернень)?

Насамперед необхідно застосовувати об'єктивний підхід до розгляду того чи того звернення. У разі якщо звернення не містить тих чи інших питань, які можуть бути перевірені (підлягають розгляду, вирішенню), таке звернення вважається неналежним чином оформленим, тобто з порушенням вимог ст. 5 Закону Закон № 393/96-ВР.

У такому разі звернення повертається заявнику з відповідними роз'ясненнями не пізніше як через десять днів від дня його надходження.

Відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону № 393/96-ВР забороняється переслідування громадян і членів їх сімей за подання звернення до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, посадових осіб за критику у зверненні їх діяльності та рішень.

Із зазначеного вбачається, що громадянин має право на зазначення критики у зверненні. При цьому відповідно до Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджених [наказом Національного агентства з питань державної служби від 5 серпня 2016 р. № 158](#), державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування під час виконання своїх посадових обов'язків повинні проявляти стриманість у разі критики чи образ із боку громадян, зауважувати щодо неприйнятності такої поведінки і необхідності дотримання норм ввічливого спілкування.

Такого підходу також дотримується ЄСПЛ, який вважає недостатнім для визнання зловживання твердження, що мова заявника є просто ущипливою, полемічною чи саркастичною. Вона має виходити «за межі нормальної, коректної та легітимної критики» для того щоб вважати це зловживанням (рішення ЄСПЛ «[Di Salvo проти Італії](#)», «[Ariinis проти Латвії](#)»).

Таким чином, зазначення громадянином критичних зауважень у зверненні не завжди вважатиметься зловживанням таким правом.

Способи протидії, у разі якщо особа зловживає щодо кількості, змісту та обсягу звернень:

- ретельно перевіряти кожне звернення на предмет його відповідності вимогам ст. 5 Закону № 393/96-ВР, а також наявності повторних звернень;
- припиняти розгляд повторних звернень за рішенням керівника органу відповідно до ч. 3 ст. 8 Закону № 393/96-ВР;
- у разі якщо звернення заявника направлено до значної кількості адресатів (наприклад, на електронні пошти різних органів влади), до компетенції яких належить вирішення порушених питань, при цьому за змістом не адресовано органу, до якого воно надійшло, таке звернення підлягає поверненню заявнику як неналежним чином оформлене;
- з метою уникнення різного підходу до розгляду звернень, а також повторного розгляду звернень з одних і тих же питань, визначити одну або декілька осіб, відповідальних за розгляд усього пакету звернень громадянина;
- для з'ясування причин соціально-шкідливої поведінки, запросити громадянина на особистий прийом або надати можливість особисто викласти аргументи особі, що перевіряла заяви чи скарги, та брати участь у перевірці поданих скарг чи заяв (неможливість встановити предмет звернення, а також недостатність відомостей, які обґрунтовують суть порушеного питання, може бути підставою для відмови у задоволенні заяви чи скарги);
- у разі зазначення громадянином у зверненнях закликів до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, переходу на бік ворога під час війни, а також вчинення наруги над державними символами тощо подібні звернення слід вважати такими, що не відповідають вимогам ст. 5 Закону № 393/96-ВР. При цьому інформація щодо виявлених у зверненнях правопорушень підлягає повідомленню відповідним правоохоронним органам для вирішення питання щодо притягнення такої особи до відповідальності.

32. Як оскаржити порушення прав на доступ до публічної інформації та звернення в умовах воєнного стану?

Як і в мирний час, в умовах воєнного стану порушення прав на доступ до публічної інформації та звернення можна оскаржити:

- в адміністративному порядку (у порядку підлеглості вищому органу або посадовій особі) відповідно до законів України «Про звернення громадян» (далі – [Закон № 393/96-ВР](#)) та «Про доступ до публічної інформації» (далі – Закон № 2939-VI);
- до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений) відповідно до [Закону № 393/96-ВР](#) та Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (далі – [Закон № 776/97-ВР](#));
- до адміністративного суду відповідно до [Кодексу України про адміністративне судочинство](#) (далі – КАС України).

Адміністративний порядок оскарження:

Відповідно до ст. 16 Закону № 393/96-ВР скарга на дії чи рішення органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, об'єднання громадян, засобів масової інформації, посадової особи подається у порядку підлеглості вищому органу або посадовій особі, що не позбавляє громадянина права звернутися до суду відповідно до чинного законодавства, а в разі відсутності такого органу або незгоди громадянина з прийнятим за скаргою рішенням – безпосередньо до суду.

В умовах воєнного стану скаргу щодо порушення права на звернення також можна подати начальнику військової адміністрації, який відповідно до п. 9 ч. 4 ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389-VIII) забезпечує на відповідній території додержання законодавства щодо розгляду звернень громадян та громадських об'єднань.

Скарга на рішення, що оскаржувалось, **може бути подана** до органу або посадовій особі вищого рівня **протягом одного року з моменту його прийняття, але не пізніше одного місяця з часу ознайомлення громадянина з прийнятим рішенням**. Скарги, подані з порушенням зазначеного терміну, не розглядаються (ч. 1 ст. 17 Закону № 393/96-ВР).

Ознайомленням громадянина із прийнятим рішенням можна вважати дату отримання поштового відправлення, надходження листа на електронну пошту або особистий підпис про ознайомлення, під час реалізації прав громадянина, визначених у ст. 18 Закону № 393/96-ВР.

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про доступ до публічної інформації» оскарженню підлягають такі рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації:

- 1) відмову в задоволенні запиту на інформацію;

- 2) відстрочку задоволення запиту на інформацію;
- 3) ненадання відповіді на запит на інформацію;
- 4) надання недостовірної або неповної інформації;
- 5) несвоєчасне надання інформації;
- 6) невиконання розпорядниками обов'язку оприлюднювати інформацію відповідно до [ст. 15](#) цього Закону;
- 7) інші рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації, що порушили законні права та інтереси запитувача.

Рішення про результати розгляду прийматиметься в межах повноважень відповідного органу та/або посадової особи та може містити:

- надання окремого доручення щодо повторного розгляду звернення/запиту та усунення, в разі наявності, відповідних порушень;
- відкриття, за наявності підстав, дисциплінарного провадження з метою перевірки правомірності дій/бездіяльності відповідної посадової особи;

Оскарження до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

Можливість звернення до Уповноваженого зі скаргою на порушення прав на інформацію та звернення є невід'ємним елементом закріпленого у ст. 101 Конституції України парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини та громадянина. Цей інструмент оскарження, як і адміністративний, є досудовим та має свої особливості.

Відповідно до ст. 17 Закону № 776/97-ВР Уповноважений приймає та розглядає звернення громадян України, іноземців, осіб без громадянства або осіб, які діють в їхніх інтересах, відповідно до Закону № 393/96-ВР.

При розгляді звернення Уповноважений:

- 1) відкриває провадження у справі про порушення прав і свобод людини та громадянина;
- 2) роз'яснює заходи, що їх має вжити особа, яка подала звернення Уповноваженому;
- 3) направляє звернення за належністю в орган, до компетенції якого належить розгляд справи, та контролює розгляд цього звернення;
- 4) відмовляє в розгляді звернення.

Звернення подаються Уповноваженому в письмовій формі протягом року після виявлення порушення прав і свобод людини і громадянина. За наявності виняткових обставин цей строк може бути подовжений Уповноваженим, але не більше ніж до двох років.

Уповноважений не розглядає тих звернень, які розглядаються судами, зупиняє вже розпочатий розгляд, якщо заінтересована особа подала позов, заяву або скаргу до суду. Це означає, що звернення до Уповноваженого бажано

направляти одразу після виявлення порушення прав запитувача до пред'явлення позову до суду (частини 2, 4 ст. 17 Закону № 776/97-ВР).

Крім того, відповідно до п. 8-1 ч. 1 ст. 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) уповноважені особи Секретаріату Уповноваженого мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення у справах про порушення права на інформацію та права на звернення (ст. 212-3 КУпАП).

Відповідно до ст. 254 КУпАП протокол про адміністративне правопорушення, у разі його оформлення, складається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту виявлення особи, яка вчинила правопорушення, у двох примірниках, один із яких під розписку вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності.

З метою повного та всебічного з'ясування повідомлених у зверненнях обставин, виявлення особи, яка вчинила правопорушення, у рамках відкритих проваджень Уповноважений та його Секретаріат можуть проводити перевірки, моніторингові візити, відбирати пояснення у посадових осіб, отримувати інформацію та копії документів, необхідних для прийняття рішення щодо складення протоколу про адміністративне правопорушення. Більш детально про вказаний спосіб захисту та відновлення порушених прав у мирний час можна ознайомитися на сторінках 260–262 [Рекомендацій](#) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань додержання конституційного права людини і громадянина на доступ до інформації.

Водночас в умовах воєнного стану, у зв'язку з переходом на дистанційний формат роботи, залученням окремих працівників до відсічі збройної агресії, впровадженням заходів правового режиму воєнного стану складення протоколів про адміністративні правопорушення та проведення інших заходів щодо формування адміністративних матеріалів фактично є неможливим.

Крім того, відповідно до ч. 3 ст. 9 Закону № 389-VIII в умовах воєнного стану особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не несе відповідальність, у тому числі кримінальну, за рішення, дії чи бездіяльність, негативні наслідки яких неможливо було передбачити або які охоплюються виправданим ризиком, за умови, що такі дії (бездіяльність) були необхідні для відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту.

Отже, **за результатами провадження щодо порушення прав на доступ до публічної інформації та звернення, в умовах воєнного стану, рішення Уповноваженого та Секретаріату може мати такі наслідки:**

- надання рекомендацій щодо усунення недоліків роботи органу або установи в сфері дотримання прав людини;
- внесення відповідного органу або установи до плану проведення перевірок та моніторингових візитів на післявоєнний період;
- зобов'язання щодо повторного розгляду звернення/запиту та усунення, у разі наявності, відповідних порушень.

Оскарження до адміністративного суду

Пред'явлення позову до адміністративного суду не залежить від оскарження дій або бездіяльності розпорядника у порядку підпорядкування, а також від звернення запитувача до Уповноваженого. Водночас, як зазначалося вище, звернення до суду з аналогічного питання, порушеного у скарзі до Уповноваженого, є підставою для зупинки відповідного провадження Уповноваженого.

Згідно з вимогами ст. 19 КАС України справи щодо оскарження рішень, дій, бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію підсудні окружному адміністративному суду.

При цьому при вирішенні питання щодо оскарження в судовому порядку порушень права на звернення (наприклад, неналежного розгляду звернення житлово-експлуатаційною компанією) ***суб'єктами приватного права, які не виконують делегованих повноважень, доцільно звертатись до положень Цивільного процесуального кодексу України та судів загальної юрисдикції.***

З огляду на положення ст. 64 Конституції України та ст. 26 Закону № 389-VIII конституційне право людини на судовий захист не може бути обмеженим та кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку навіть в умовах воєнного стану.

Таким чином, незважаючи на введення воєнного стану, суди продовжують здійснювати правосуддя.

Для звернення до адміністративного суду за захистом прав, свобод та інтересів особи встановлюється шестимісячний строк, який, якщо не встановлено інше, обчислюється з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів (наприклад, з моменту отримання відмови у наданні інформації, задоволенні звернення, закінчення визначеного законом строку для надання відповіді на запит або звернення тощо).

Позов пред'являється за вибором позивача або до адміністративного суду за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання позивача (перебування, знаходження), або до адміністративного суду за місцезнаходженням відповідача, якщо останній є суб'єктом владних повноважень.

Позови до юридичних осіб пред'являються в суд за їхнім місцезнаходженням згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, якщо інше не передбачено цим Кодексом (статті 25–26 КАС України).

Водночас варто враховувати, що у зв'язку з винятковими обставинами, пов'язаними із загрозою життю та здоров'ю працівників судів та суддів, може змінюватись територіальна підсудність судових справ. Питання про зміну територіальної підсудності під час воєнного стану вирішує голова Верховного Суду своїми розпорядженнями, які публікуються на офіційному вебсайті за посиланням: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>

33. У чому полягають особливості притягнення до адміністративної відповідальності за порушення законодавства України про доступ до публічної інформації, про звернення громадян та про захист персональних даних у період дії режиму воєнного стану?

Важливою складовою додержання законодавства про доступ до публічної інформації, звернення громадян та про захист персональних даних є ефективно і своєчасне притягнення до адміністративної відповідальності осіб, винних у порушенні норм відповідного законодавства.

В Україні види елементи складів адміністративних правопорушень у сферах доступу до публічної інформації, звернень громадян та захисту персональних даних, а також адміністративні стягнення за їх вчинення передбачені у статтях 188-39, 188-40 та 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

Запровадження в Україні з 24 лютого 2022 р. Указом Президента України № 64/2022 правового режиму воєнного стану внесло окремі корективи у процедури притягнення до адміністративної відповідальності за вказаними статтями КУпАП.

При виявленні та фіксації ознак складів адміністративних правопорушень у діяльності посадових осіб розпорядників публічної інформації, володільців/розпорядників персональних даних та суб'єктів розгляду звернень громадян необхідно виходити з того, що за своїм змістом такі адміністративні правопорушення є формальними. Тобто встановлення наявності або відсутності негативних майнових наслідків у зв'язку з порушенням законодавства про доступ до публічної інформації, звернення громадян та захист персональних даних.

Згідно зі ст. 255 КУпАП органом, уповноваженим виявляти факти порушення законодавства України про захист персональних даних, про доступ до публічної інформації та про звернення громадян є Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений). Саме посадовими особами Секретаріату Уповноваженого здійснюється оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення та спрямування їх у подальшому до суду з метою винесення постанови про накладення адміністративного стягнення.

При оформленні посадовими особами Секретаріату Уповноваженого матеріалів справ про адміністративні правопорушення за статтями 188-39, 188-40, 212-3 КУпАП слід керуватися нормами КУпАП та [Порядком](#) оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення, затвердженим Наказом Уповноваженого від 16 лютого 2015 р. № 3/02-15 з наступними змінами та доповненнями.

Виявлення ознак порушень законодавства України про доступ до публічної інформації, звернення громадян чи захист персональних даних може здійснюватися за результатами перевірок діяльності володільця/розпорядника

персональних даних, розпорядника публічної інформації або суб'єкта розгляду звернень громадян. Такі перевірки можуть бути як плановими, так і позаплановими. В останньому випадку підставою для проведення перевірки володільця/розпорядника персональних даних, розпорядника публічної інформації чи суб'єкта розгляду звернень громадян може бути власна ініціатива Уповноваженого, безпосереднє виявлення порушень вимог законодавства України у відповідних сферах правового регулювання, наявність інформації про порушення вимог відповідного законодавства в повідомленнях, які опубліковані засобами масової інформації, оприлюднені у мережі Інтернет, обґрунтовані звернення фізичних та юридичних осіб із повідомленням про порушення їхніх прав на невтручання у приватне і сімейне життя, на доступ до публічної інформації чи на звернення, виявлення недостовірності у відомостях (даних), наданих суб'єктом перевірки на письмовий запит Уповноваженого щодо здійснення безвизної перевірки, та/або якщо такі відомості (дані) не дають змоги оцінити виконання суб'єктом перевірки вимог законодавства України в частині, яка піддана перевірці, контроль за дотриманням суб'єктом перевірки приписів щодо усунення виявлених порушень.

На підставі акта перевірки, під час якої виявлено порушення вимог законодавства про захист персональних даних, складається [припис про усунення порушень вимог законодавства у сфері захисту персональних даних, виявлених під час перевірки](#) діяльності розпорядників публічної інформації, володільців/розпорядників персональних даних чи суб'єктів розгляду звернень громадян.

У разі виявлення під час перевірки передбаченого [статтями 188-39, 188-40, 212-3 КУпАП](#) адміністративного правопорушення, вчиненого посадовою особою розпорядника публічної інформації, володільця/розпорядника персональних даних, чи суб'єкта розгляду звернень громадян, Представник Уповноваженого або уповноважена посадова особа Секретаріату Уповноваженого відповідно до п. 1 ч. 1 [ст. 255 КУпАП](#) повинна скласти протокол про адміністративне правопорушення за формою та у порядку, передбаченому законодавством та Порядком оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення.

Протокол про адміністративне правопорушення складається в рамках провадження, що здійснюється відповідно до Порядку здійснення провадження Уповноваженого з прав людини у справах про порушення прав і свобод людини, затвердженого Уповноваженим, а також під час здійснення моніторингових візитів та перевірок діяльності державних органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, а також фізичних або юридичних осіб.

Уповноважені особи складають протоколи про:

- адміністративні правопорушення за невиконання законних вимог Уповноваженого або представників Уповноваженого;

- неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Уповноваженого про обробку персональних даних або про зміну відомостей, які підлягають повідомленню згідно із законом, повідомлення неповних чи недостовірних відомостей;
- невиконання законних вимог (приписів) Уповноваженого або визначених ним посадових осіб Секретаріату Уповноваженого щодо запобігання або усунення порушень законодавства про захист персональних даних;
- недодержання встановленого законодавством про захист персональних даних порядку захисту персональних даних, що призвело до незаконного доступу до них або порушення прав суб'єкта персональних даних;
- неоприлюднення інформації, обов'язкове оприлюднення якої передбачено законами України «[Про доступ до публічної інформації](#)» та «[Про засади запобігання і протидії корупції](#)»; порушення [Закону України](#) «Про доступ до публічної інформації», а саме:
  - 1) необґрунтованого віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом, ненадання відповіді на запит на інформацію, ненадання інформації, неправомірної відмови в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання недостовірної інформації;
  - 2) обмеження доступу до інформації або віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом, якщо це прямо заборонено законом;
  - 3) ненадання доступу до судового рішення або матеріалів справи за заявою особи, а також інше порушення [Закону України](#) «Про доступ до судових рішень»; незаконної відмови у прийнятті та розгляді звернення, іншого порушення [Закону України](#) «Про звернення громадян».

У разі вчинення особою кількох окремих адміністративних правопорушень протоколи складаються щодо кожного з вчинених правопорушень.

Якщо правопорушення вчинено кількома особами, то протокол про адміністративне правопорушення складається на кожну особу окремо.

В умовах дії режиму воєнного стану складення протоколу у визначені строки може бути неможливим або істотно ускладненим через труднощі доступу до об'єкта перевірки, а також неможливість скласти відповідний документ на місці вчиненого правопорушення.

Протокол про адміністративне правопорушення та додатки до нього надсилаються до районного, районного у місті (міського, міськрайонного) суду за місцем вчинення адміністративного правопорушення у триденний строк з моменту їх оформлення. Цей строк може бути подовжений на час неможливості виконання уповноваженими посадовими особами Секретаріату

Уповноваженого вказаних дій, але не довше, ніж на період дії в Україні режиму воєнного стану.

Водночас запровадження в Україні правового режиму воєнного стану може зумовити виникнення окремих змін як у визначенні суду, уповноваженого розглядати справи про адміністративні правопорушення, так і строках такого розгляду.

Відповідно до ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. При цьому скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється.

При оформленні протоколу про адміністративне правопорушення і додатків до нього та направленні цих матеріалів до суду слід враховувати, що стягнення може бути накладено не пізніше як через три місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – не пізніше як через три місяці з дня його виявлення, та у розмірі, передбаченому відповідними статтями КУпАП.

Водночас у разі загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів оперативно приймаються рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом на період воєнного стану.

У такому разі суди, яким направлені матеріали справ про адміністративні правопорушення, зобов'язані приймати ухвали про продовження вказаного тримісячного строку на строк, протягом якого розгляд конкретної справи є неможливим.

У разі якщо суд, до якого були направлені матеріали про адміністративні правопорушення, тимчасово припинив свою роботу або переведений в інше місцезнаходження, суддя, який відкрив провадження у справі, зобов'язаний винести ухвалу про передачу відповідної справи за підсудністю суду, який тимчасово виконує обов'язки іншого судового органу, або призначити розгляд справи за новим місцезнаходженням з обов'язковим повідомленням про відповідні зміни всіх учасників справи.

Провадження у справах про порушення законодавства про доступ до публічної інформації, про звернення громадян та про захист персональних даних здійснюється за правилами, визначеними КУпАП.

Що ж до адміністративної відповідальності, яка передбачена за порушення законодавства України про доступ до публічної інформації, про звернення громадян та про захист персональних даних, то її реалізація згідно з нормами КУпАП та іншими актами національного законодавства характеризується такими особливостями:

- покладається за рішенням суду;
- суб'єктами адміністративної відповідальності переважно виступають спеціальні суб'єкти – відповідальні особи з питань обробки

персональних даних, керівники структурних підрозділів з питань обробки персональних даних, фізичні особи – підприємці – володільці або розпорядники персональних даних, керівники володільців або розпорядників персональних даних, треті особи, відповідальні особи та керівники розпорядників публічної інформації, посадові особи, винні у порушенні законодавства про звернення громадян;

- притягнення до адміністративної відповідальності має наслідком визнання винної особи такою, яка піддавалася адміністративному покаранню протягом року з дати набрання законної сили рішенням суду про притягнення до адміністративної відповідальності.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНШИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1. У яких випадках та в яких межах може обмежуватися право на свободу мирних зібрань в умовах воєнного стану?

[Указ](#) Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» разом із запровадженням в Україні правового режиму воєнного стану у п. 3 передбачив можливість тимчасового обмеження права на мирні зібрання.

У зв'язку з цим виникає запитання: на яких підставах та в яких межах в Україні може обмежуватися реалізація права людини на мирні зібрання у період дії воєнного стану?

Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації є невідчужуваним і непорушним правом, яке гарантоване Основним Законом України. Закріплені у ст. 39 Конституції України право на мирні зібрання та гарантії спираються на положення ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Це означає, що Україна, через формулювання норм ст. 39 Конституції України, тим самим прийняла на себе міжнародні позитивні та негативні зобов'язання щодо забезпечення права кожній людині, яка перебуває на території України, права на мирні зібрання.

Згідно з п. 8 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, такі заходи правового режиму воєнного стану, як забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів.

Конституція України у ч. 2 ст. 39 закріпила виключний перелік підстав, за наявності яких право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації може бути обмежене у реалізації.

Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

З наведеної норми випливає, що правовою підставою для встановлення обмежень на реалізацію права на мирні зібрання є виключно закон, а процесуальною підставою – постанова суду про таку заборону.

При цьому для винесення судом постанови про заборону проведення мирних зібрань на територіях, де запроваджений режим воєнного стану, не має значення – наявна одна або декілька умов обмеження цього права, передбачених у ч. 2 ст. 39 Конституції України.

Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також військові адміністрації (тимчасові державні органи) негайно після одержання повідомлення про проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій тощо мають право звернутися до окружного адміністративного суду за своїм місцезнаходженням із позовною заявою про заборону таких заходів чи про встановлення іншого обмеження права на свободу мирних зібрань (щодо місця чи часу їх проведення тощо). Якщо в період дії режиму воєнного стану діяльність конкретного окружного адміністративного суду зупинена, постанову про встановлення обмежень чи заборони на проведення мирних зібрань може винести окружний адміністративний суд, який здійснює правосуддя на відповідній місцевості до відновлення роботи окружного адміністративного суду, якому за загальним правилом підсудні такі справи.

Копію позовної заяви та доданих до неї документів позивач повинен додатково надіслати на адресу електронної пошти, зазначеної в повідомленні про проведення мирного зібрання, та оприлюднити на своєму офіційному вебсайті.

Адміністративна справа про заборону або встановлення обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань вирішується судом протягом двох днів після відкриття провадження у справі, а в разі відкриття провадження менш як за два дні до проведення відповідних заходів – невідкладно.

Позивач повинен обґрунтувати необхідність встановлення обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань у демократичному суспільстві та пропорційність запропонованого у позові способу обмеження.

Суд повинен задовольнити вимоги позивача в інтересах національної безпеки та громадського порядку в разі, якщо визнає, що проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших зібрань може створити реальну небезпеку заворушень чи вчинення кримінальних правопорушень, загрозу здоров'ю населення або правам і свободам інших людей. У разі встановлення

обмеження права на свободу мирних зібрань суд повинен обґрунтувати у постанові необхідність встановлення обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань, а також пропорційність способу такого обмеження.

Якщо для досягнення цілей такого обмеження достатньо застосувати менш обтяжливий для відповідача спосіб обмеження, ніж запропонував позивач, суд зобов'язаний його застосувати.

Звертаємо увагу, право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації може бути реалізоване за умови обов'язкового завчасного сповіщення про це органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування. Таке сповіщення має здійснюватися громадянами через організаторів масових зібрань. Завчасне сповіщення відповідних органів про проведення тих чи тих масових зібрань – це строк від дня такого сповіщення до дати проведення масового зібрання.

Щодо вказаної вимоги правомірності мирних зібрань, Конституційний Суд України вважає, що тривалість строків завчасного сповіщення має бути у розумних межах і не повинна обмежувати передбаченого ст. 39 Конституції України права громадян на проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Такі строки мають слугувати гарантією реалізації цього права громадян. Упродовж цього строку зазначені органи мають здійснити і низку підготовчих заходів, зокрема, щодо безперешкодного проведення громадянами зборів, мітингу, походу чи демонстрації, забезпечення громадського порядку, прав і свобод інших людей. У разі необхідності органи виконавчої влади чи місцевого самоврядування можуть погоджувати з організаторами масових зібрань дату, час, місце, маршрут, умови, тривалість їх проведення тощо.

Тривалість строку завчасного сповіщення має бути достатньою для того, щоб органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування могли визначитися, чи відповідає проведення таких зібрань чинному законодавству, та в разі потреби, згідно з ч. 2 ст. 39 Конституції України, звернутися до суду для вирішення спірних питань, (абзац 3 п. 2 мотивувальної частини [Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 р. № 4-рп/2001](#)).

Інша обов'язкова умова визнання мітингів, походів, демонстрацій мирними в період дії правового режиму воєнного стану є відсутність обмежень щодо їх проведення на конкретній території.

Таким чином, у період дії режиму воєнного стану обмеження на проведення мирних зібрань можуть встановлюватися постановою окружного адміністративного суду, юрисдикція поширюється на територію проведення відповідного заходу за обов'язкової реальної наявності однієї чи декількох підстав, передбачених у ч. 2 ст. 39 Конституції України. Обмеження чи заборона на проведення мирних зібрань як тимчасовий захід також може запроваджуватися законом на період дії режиму воєнного стану, за умови, що такий правовий режим поширюється на заявлену територію проведення мирних зібрань.

2. Які зібрання вважаються мирними в умовах воєнного стану?

Введений в Україні [Указом](#) Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» правовий режим воєнного стану передбачає можливість запровадження окремих обмежень щодо реалізації окремих категорій конституційних прав людини. Йдеться, зокрема, про закріплене у ст. 39 Конституції України право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації. Це право кожної людини і громадянина є невідчужуваним і непорушним правом, яке гарантоване Основним Законом України. Закріплені у ст. 39 Конституції України право на мирні зібрання та гарантії спираються на положення ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Це означає, що Україна, через формулювання норм ст. 39 Конституції України, тим самим прийняла на себе міжнародні позитивні та негативні зобов'язання щодо забезпечення права кожній людині, яка перебуває на території України права на мирні зібрання.

За Конституцією України (ст. 68) кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції та законів України. Право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації може бути реалізоване за умови обов'язкового завчасного сповіщення про це органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування. Таке сповіщення має здійснюватися громадянами через організаторів масових зібрань. Завчасне сповіщення відповідних органів про проведення тих чи інших масових зібрань – це строк від дня такого сповіщення до дати проведення масового зібрання.

Щодо вказаної вимоги правомірності мирних зібрань, Конституційний Суд України вважає, що тривалість строків завчасного сповіщення має бути у розумних межах і не повинна обмежувати передбаченого ст. 39 Конституції України права громадян на проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Такі строки мають слугувати гарантією реалізації цього права громадян. Упродовж цього строку зазначені органи мають здійснити і низку підготовчих заходів, зокрема, щодо безперешкодного проведення громадянами зборів, мітингу, походу чи демонстрації, забезпечення громадського порядку, прав і свобод інших людей. У разі необхідності органи виконавчої влади чи місцевого самоврядування можуть погоджувати з організаторами масових зібрань дату, час, місце, маршрут, умови, тривалість їх проведення тощо.

Тривалість строку завчасного сповіщення має бути достатньою для того, щоб органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування могли визначитися, чи відповідає проведення таких зібрань чинному законодавству, та в разі потреби, згідно з ч. 2 ст. 39 Конституції України, звернутися до суду для вирішення спірних питань (абзаци 3 п. 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 р. № 4-рп/2001).

Інша обов'язкова умова визнання мітингів, походів, демонстрацій мирними в період дії правового режиму воєнного стану є відсутність обмежень щодо їх проведення на конкретній території.

Якщо проведення мирних зібрань у період дії режиму воєнного стану становить реальний ризик виникнення заворушень чи злочинів, або загрозу для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Проведення таких мирних зібрань може бути заборонене за рішенням суду лише в інтересах забезпечення національної безпеки та громадського порядку.

Звертаємо увагу, перелік форм мирних зібрань, наведений у ст. 39 Конституції, не є вичерпним. Свобода зібрань захищається у будь-яких мирних формах, зокрема, пікетів, походів, маршів, пробігів, наметових містечок тощо. Кожна з цих форм має в Україні однакове правове регулювання. Вказівка організаторами (ініціаторами) мирних зібрань на форму їх проведення, відмінну, ніж вказана у ст. 39 Конституції України само собою не є підставою для заборони проведення відповідних заходів, за умови, що відсутні інші законні підстави для такої заборони.

У повідомленні про мирне зібрання вказується організатор, його адреса та телефон, дата, час, місце та форма його проведення, а також орієнтовна кількість учасників. Повідомлення подається до виконавчого комітету місцевої ради чи відповідної державної адміністрації, на території якої планується мирне зібрання, а у випадку утворення на території їхньої діяльності військової адміністрації – до відповідного тимчасового органу державної влади.

Відповідно до вимог ст. 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та ст. 25 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад та місцевих державних адміністрацій належить вирішення відповідно до закону питань про проведення зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій, спортивних, видовищних та інших масових заходів; здійснення контролю за забезпеченням громадського порядку при їх проведенні. З метою забезпечення цього обов'язку органів влади організатори мирного зібрання подають повідомлення про його проведення. Тому органи влади не можуть перекладати ці організаційні обов'язки (забезпечення порядку, санітарного благополуччя, прибирання території тощо) на організаторів мирного зібрання.

Отже, за умови своєчасного попередження уповноважених органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, чи військової адміністрації, відсутності незаконних цілей проведення та необхідності забезпечення національної безпеки, громадського порядку, належної ідентифікації організаторів, мітинги, походи, демонстрації, можуть розглядатися, як мирні зібрання у період воєнного стану.

3. Чи підлягає обмеженню право на свободу пересування в умовах воєнного стану?

Право на свободу пересування в Україні та вільний вибір місця проживання гарантуються Конституцією України та закріплені [Загальною](#)

[декларацією прав людини](#), [Міжнародним пактом про громадянські та політичні права](#), [Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод](#) (далі – Конвенція), іншими міжнародними договорами України.

Як і більшість громадянських та політичних прав, свобода пересування не є абсолютною та за певних умов може зазнавати законних і легітимних обмежень.

Відповідно до ст. 2 Протоколу № 4 Конвенції: *«Кожен, хто законно перебуває на території будь-якої держави, в межах цієї території має право на свободу пересування і свободу вибору місця проживання. Кожен є вільним залишати будь-яку країну, включаючи свою власну. На здійснення цих прав не встановлюються жодні обмеження, крім тих, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для забезпечення громадського порядку, запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших осіб. Права, викладені в пункті 1, також можуть у певних місцевостях підлягати обмеженням, що встановлені згідно із законом і виправдовуються суспільними інтересами в демократичному суспільстві».*

Що ж собою являє право на свободу пересування? Свобода пересування – це право громадянина України, а також іноземця та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, вільно та безперешкодно за своїм бажанням переміщатися по території України у будь-якому напрямку, у будь-який спосіб, у будь-який час, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Відповідно до ст. 33 Конституції України *кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, зд винятком обмежень, які встановлюються законом. Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну.*

Варто зазначити, у [рішенні](#) від 20 грудня 2019 р. № 12-о/2019 Конституційний Суд України вказує, що вільне пересування і вибір місця проживання є гарантією свободи особи, умовами її професійного та духовного розвитку.

Право на свободу пересування та вільний вибір місця проживання є фундаментальним правом кожної особи природно-правового походження, яке гарантоване Конституцією України.

При цьому відповідно до ст. 64 Конституції України в умовах воєнного можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень, зокрема і право особи на свободу пересування.

Згідно з [Указом](#) Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» по всій території України введено воєнний стан.

Отже, кожній особі на конституційному рівні гарантовано право вільно пересуватися територією України та право вільно залишити територію України, **за винятком обмежень, що встановлені законом.**

Відносини, пов'язані зі свободою пересування та вільним вибором місця проживання в Україні, регулює Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» (далі – Закон № 1382-IV).

Так, згідно зі ст. 12 Закону № 1382-IV:

- **Свободу пересування може бути обмежено:**
  - у прикордонній смузі; на територіях військових об'єктів;
  - у зонах, які згідно із законом належать до зон з обмеженим доступом; на приватних земельних ділянках;
  - на територіях, щодо яких введено воєнний або надзвичайний стан;
  - на окремих територіях і в населених пунктах, де в разі небезпеки поширення інфекційних захворювань і отруєнь людей введені особливі умови і режим проживання населення та господарської діяльності, на тимчасово окупованих територіях.
- **Свобода пересування обмежується також щодо:**
  - осіб, до яких відповідно до процесуального законодавства застосовано запобіжні заходи, пов'язані з обмеженням або позбавленням волі;
  - осіб, які за вироком суду відбувають покарання у вигляді позбавлення або обмеження волі;
  - осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, яким заборонено виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації;
  - осіб, які згідно із законодавством перебувають під адміністративним наглядом;
  - осіб, які згідно із законодавством про інфекційні захворювання та психіатричну допомогу підлягають примусовій госпіталізації та лікуванню;
  - осіб, які звернулися за наданням їм статусу біженця чи додаткового захисту і стосовно яких прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту;
  - іноземців та осіб без громадянства, які не мають законних підстав для перебування на території України;
  - осіб, яких призвано на дійсну строкову службу до Збройних Сил України та інших, утворених відповідно до законів України, військових формувань; іноземців, які перебувають у складі військових іноземних підрозділів і які мають статус військового.

Отже, право на свободу пересування не є абсолютним та, в умовах воєнного стану, може підлягати обмеженням в інтересах національної або громадської безпеки, для забезпечення громадського порядку, запобігання злочинам, для охорони здоров'я та з метою захисту прав і свобод інших осіб.

4. Які особливості реалізації права на свободу пересування в умовах воєнного стану?

Відповідно до п. [3](#) Указу Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені [статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53](#) Конституції України.

Отже, у зв'язку з запровадженням в Україні правового режиму воєнного стану право на свободу пересування може зазнавати обмежень та матиме свої особливості.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закону № 389-VIII) військово командування разом із військовими адміністраціями можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина такі заходи правового режиму воєнного стану:

1. Запроваджувати у [порядку](#), визначеному Кабінетом Міністрів України, комендантську годину (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлювати спеціальний режим світломаскування (п. 5 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII).

На території, де запроваджено комендантську годину, забороняється перебування у визначений період доби на вулицях та в інших громадських місцях осіб без виданих перепусток, а також рух транспортних засобів.

Контроль за дотриманням особами комендантської години та спеціального режиму світломаскування здійснюється патрулями, які підпорядковуються коменданту.

Звертаємо увагу, що **патрулям на території, де запроваджено комендантську годину, зокрема, надано право:**

- затримувати і доставляти в органи або підрозділи Національної поліції осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення;
- перевіряти в осіб документи, що посвідчують особу, а в разі їх відсутності – затримувати відповідних осіб та доставляти в органи або підрозділи Національної поліції для встановлення особи;
- тимчасово обмежувати або забороняти на вулицях та дорогах, окремих ділянках місцевості та в інших громадських місцях перебування або пересування осіб, рух транспортних засобів, зокрема транспортних засобів іноземних, консульських установ чи представництв міжнародних організацій; виводити осіб з окремих ділянок місцевості та об'єктів, евакуювати транспортні засоби.

Під час комендантської години в'їзд/виїзд (вхід/вихід) на територію/з території, де запроваджено комендантську годину, здійснюється лише через визначені комендатурою блокпости.

2. Встановлювати у [порядку](#), визначеному Кабінетом Міністрів України, особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів (п. 6 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII);

Так, створюється система пропускового режиму та за рішенням військового командування комендатурою видаються особам перепустки.

Суб'єкти господарювання переміщують вантажі (товари) транспортними засобами на територію/з території, де встановлено особливий режим, через визначені блокпости. Вантажі (товари), що переміщуються на територію, де встановлено особливий режим, у межах такої території підлягають контролю в'їзду/виїзду.

Також запроваджуються такі заходи з контролю в'їзду/виїзду:

- 1) на блокпостах:
  - перевірка документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи;
  - перевірка документів, необхідних для здійснення перевезення вантажу (документів на транспортний засіб, документів на вантаж, дорожнього листа тощо);
  - проведення огляду транспортного засобу та вантажу (товару) щодо відповідності документам на вантаж (товар);
  - затримання осіб, транспортних засобів, вантажу (товару), проведення їх огляду та передачу їх уповноваженим представникам правоохоронних органів;
  - тимчасове обмеження (заборону) руху транспортних засобів та осіб;
- 2) поза межами блокпостів:
  - виявлення порушення встановленого порядку переміщення осіб, транспортних засобів, вантажів (товарів) на територію, де встановлено особливий режим;
  - затримання осіб, транспортних засобів, вантажу (товару), проведення їх огляду та передачу їх уповноваженим представникам правоохоронних органів.
3. Встановлювати у [порядку](#), визначеному Кабінетом Міністрів України, заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан (п. 10 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII);

Відповідно до п. 3 вказаного порядку запровадження заборони або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб здійснюється військовим командуванням на підставі указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та **полягає у забороні**

декларування (реєстрації) місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан, зняття із задекларованого (zareєстрованого) місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан, крім зняття із задекларованого (zareєстрованого) місця перебування чи місця проживання осіб у разі одночасного декларування (реєстрації) місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій воєнний стан не введено.

Тобто заборона полягає в тому, що жителі не зможуть реєструвати нове місце перебування/проживання або ж знятися з реєстрації.

4. Забороняти громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку у Міністерстві оборони України, Службі безпеки України чи Службі зовнішньої розвідки України, змінювати місце проживання (місце перебування) без дозволу військового комісара або керівника відповідного органу Служби безпеки України чи Служби зовнішньої розвідки України; обмежувати проходження альтернативної (невійськової) служби (п. 16 ч. 1 ст. 8 Закону № 389-VIII).

5. Особливості реалізації права на шлюб в умовах воєнного стану

Створення сприятливих умов для отримання громадянами адміністративних послуг у сфері державної реєстрації актів цивільного стану задля реалізації гарантованого державою права на шлюб є важливим навіть в умовах воєнного стану. Адже і під час воєнного стану життя продовжується, особи бажать зареєструвати шлюб та народжуються діти.

Відповідно до Сімейного кодексу України присутність нареченої та нареченого в момент реєстрації їхнього шлюбу є обов'язковою, а реєстрація шлюбу через представника не допускається.

Однак 7 березня 2022 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану» (далі – Постанова № 213), відповідно до якої державна реєстрація шлюбу в умовах воєнного стану може проводитися відділами державної реєстрації актів цивільного стану **без особистої присутності нареченого (нареченої) або й обох.**

Для того щоб державна реєстрація шлюбу проводилася без особистої присутності нареченого (нареченої), він або вона мають бути **військовослужбовцем Збройних Сил, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Управління державної охорони, Національної гвардії, іншого утвореного відповідно до законів України військового формування (далі – військовослужбовець), поліцейським, особою рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Державної кримінально-виконавчої служби, особою начальницького складу Національного антикорупційного бюро, Бюро економічної безпеки або працівником закладу охорони здоров'я.**

Під час церемонії можна використовувати відеозв'язок.

Щоб укласти такий шлюб особа, із переліку, зазначеного вище, має лише подати заяву про державну реєстрацію шлюбу своєму командиру (ця заява автоматично вважається фактом надання згоди), а далі командир (керівник) засвідчує справжність підпису на відповідній заяві і передає її до відділу державної реєстрації актів цивільного стану.

Заява повинна містити такі відомості: прізвище, ім'я та по батькові, дату народження, громадянство. Також треба вказати відомості про обране прізвище – у разі бажання змінити прізвище або приєднати до свого прізвище нареченого (нареченої).

Крім того, факт реєстрації шлюбу також може засвідчуватися актом про укладення шлюбу. Такий акт складається безпосередньо командиром (керівником) нареченого (нареченої) та скріплюється гербовою печаткою відповідного органу. Акт може складатися без особистої присутності одного чи обох наречених із використанням доступних засобів відеозв'язку з тим із наречених, хто відсутній, або з обома відсутніми нареченими.

Також факт реєстрації шлюбу може засвідчуватись актом, який складається керівником закладу охорони здоров'я, в якому перебувають або працюють один чи обоє наречених, і скріплюється печаткою (за наявності) цього закладу.

Свідоцтво про шлюб видається на підставі складеного актового запису про шлюб подружжю або одному з них у день звернення до відділу державної реєстрації актів цивільного стану, яким зареєстровано шлюб.

Якщо звернення до відділу державної реєстрації актів цивільного стану, яким зареєстровано шлюб, неможливе, відповідне свідоцтво видається в іншому відділі державної реєстрації актів цивільного стану у разі внесення відомостей про такий шлюб до Реєстру та за наявності доступу до нього.

Крім того, у Постанові № 213 передбачено, що акти, складені з 24 лютого 2022 р. та які не містять усіх необхідних відомостей (крім прізвища, власного імені та по батькові (за наявності), дати народження обох наречених), є дійсними для проведення державної реєстрації шлюбу за цією процедурою до дня припинення чи скасування воєнного стану в Україні.

Таким чином, під час війни, якщо один із наречених є військовослужбовцем, поліцейським, особою рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Державної кримінально-виконавчої служби, особою начальницького складу Національного антикорупційного бюро, Бюро економічної безпеки або працівником закладу охорони здоров'я, **укласти шлюб можливо навіть без особистої присутності.**

6. Які існують особливості реалізації права на свободу об'єднання у політичні партії в умовах воєнного стану?

Роль політичних партій є однією з основних у формуванні демократичного та громадянського суспільства. Саме політичні партії є основним механізмом політичної участі громадян у демократичному процесі прийняття рішень та в управлінні державними справами.

Відповідно до ст. 36 Конституції України громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах. Членами політичних партій можуть бути лише громадяни України. Обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно цією Конституцією і законами України.

Норми Конституції України не відносять право на свободу утворення політичних партій до переліку тих свобод, які ніким і в жодний спосіб не можуть бути обмежені.

В [Указі](#) Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (далі – Указ) у п. 3 вказано, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України.

Таким чином, право на свободу об'єднання у політичні партії не передбачено у переліку конституційних прав, що обмежується в умовах воєнного стану.

Варто пам'ятати, що відповідно до ст. 37 Конституції України утворення і діяльність політичних партій програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, забороняються.

Вказане положення Конституції України також закріплено ст. 5 Закону України «Про політичні партії в Україні» (далі – Закон № 2365-III), відповідно до якої утворення і діяльність політичних партій забороняється, якщо їхні програмні цілі або дії спрямовані на пропаганду комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та їх символіки.

Таким чином, право на свободу об'єднання у політичні партії, програмні цілі або дії яких не протирічать вимогам законодавства України, не обмежено

відповідно до Указу, але реалізація цього права в умовах воєнного стану має свої особливості.

Вказані особливості зумовлені саме правовим режимом життя країни, коли всі дії спрямовані на відсіч збройній агресії та забезпечення національної безпеки, і в якому фактично реалізувати вимоги законодавства для створення політичної партії може бути просто неможливо.

По-перше, політична партія створюється для сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, **бере участь у виборах** та інших політичних заходах.

Проведення виборів в умовах воєнного стану забороняється.

По-друге, відповідно до ст. 10 Закону № 2365-III рішення про створення політичної партії приймається на її установчому з'їзді (конференції, зборах). Це рішення має бути підтримано підписами **не менше 10 тисяч громадян України**, які відповідно до [Конституції України](#) мають право голосу на виборах, **зібраними не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України**, міст Києва і Севастополя та не менш як у двох третинах районів Автономної Республіки Крим.

При цьому в умовах воєнного стану зібрати підписи громадян України, коли йдуть активні бойові дії може бути досить складно.

По-третє, відповідно до ст. 11 Закону № 2365-III реєстрація політичних партій, їхніх обласних, міських і районних організацій, первинних осередків або інших структурних утворень, передбачених статутом партії, здійснюється в порядку, визначеному [Законом України](#) «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (далі – Закон № 755-IV), після перевірки поданих матеріалів.

Політична партія протягом шести місяців з дня реєстрації забезпечує утворення та реєстрацію в порядку, встановленому цим Законом, **своїх обласних організацій** у більшості областей України, містах Києві, Севастополі та в Автономній Республіці Крим.

Відповідно до Закону № 755-IV до громадських формувань відносяться в тому числі політичні партії.

При цьому відповідно до п. 10 Постанови Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 209 «Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164» **документи для державної реєстрації створення громадських формувань, крім громадських об'єднань, не приймаються, а розгляд раніше поданих документів зупиняється на час дії воєнного стану.**

В умовах воєнного стану є можливість проведення тільки найбільш нагальних реєстраційних дій, до яких реєстрація політичних партій не відноситься.

7. Які існують особливості реалізації права на свободу об'єднання у громадські організації в умовах воєнного стану?

Відповідно до ст. 36 Конституції України громадяни України мають право на свободу об'єднання у громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Статтею 37 Конституції України визначено, що утворення і діяльність громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, забороняються.

Конституційний Суд України у [рішенні](#) від 6 червня 2019 р. № 3-р/2019 наголошує, що громадські об'єднання як інститути громадянського суспільства є природним фундаментом конституційної демократії у забезпеченні політичного розвитку українського суспільства та держави, сприяють самореалізації громадян, надають їм можливість самостійно або разом з іншими реалізовувати та/або захищати свої права, свободи та інтереси, що визначаються та гарантуються Основним Законом України, а також брати участь у вирішенні суспільно важливих справ на місцевому чи загальнодержавному рівні.

При цьому держава має створити такі законодавчі механізми для діяльності об'єднань громадян, які забезпечуватимуть вільний розвиток особистості, можливості реалізації нею свого творчого потенціалу та індивідуальних здібностей у політичній, економічній, соціальній, культурній або інших сферах суспільного життя. Водночас об'єднання громадян та їх члени у своїй діяльності зобов'язані неухильно дотримуватися вимог Конституції України, зокрема її статей 36, 37.

Крім того, варто зазначити, що ст. 64 Конституції України не відносить право на свободу об'єднання у громадські організації до переліку тих свобод, які ніким і в жодний спосіб не можуть бути обмежені.

В [Указі](#) Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» в п. 3 вказано, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 4–44, 53 Конституції України.

Таким чином, не передбачено можливість запровадження окремих обмежень щодо реалізації права на свободу об'єднання у громадські організації.

Щодо особливостей реалізації права на свободу об'єднання у громадські організації, варто зазначити, що під час дії воєнного стану першочерговим пріоритетом держави у сфері державної реєстрації є захист реєстрів від незаконного або несанкціонованого втручання.

Так, Кабінет Міністрів України прийняв Постанову від 6 березня 2022 р. № 209 «Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164».

Відповідно до цієї Постанови до дня припинення чи скасування воєнного стану:

1. **Державна реєстрація проводиться виключно державними реєстраторами** юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців, державними реєстраторами речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень (далі – державні реєстратори), посадовими особами Міністерства юстиції, його територіальних органів (далі – посадові особи), **включеними до затвердженого Міністерством юстиції переліку державних реєстраторів** та посадових осіб (далі – перелік), яким в умовах воєнного стану надається доступ до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та/або Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (далі – реєстри). Перелік може передбачати обмеження (умови) проведення (прийняття) включеними до нього державними реєстраторами, посадовими особами реєстраційних дій (рішень про державну реєстрацію прав).

2. Державна реєстрація юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань може проводитися на підставі надісланих заявником державному реєстратору, посадовій особі електронною поштою або за допомогою інших засобів зв'язку документів в електронній формі, що створені з дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг та законодавства про електронні документи та електронний документообіг, або електронних копій документів в паперовій формі.

3. **Державна реєстрація проводиться невідкладно після отримання у повному обсязі належних документів для державної реєстрації.** Документи для державної реєстрації, які подані не у повному обсязі або не відповідають законодавству, не розглядаються та повертаються заявникові без оформлення відповідного рішення з одночасним усним повідомленням заявнику про повний перелік документів, що повинні бути подані, та/або вимоги законодавства, що повинні бути дотримані. Якщо документи для державної реєстрації надіслано електронною поштою або за допомогою інших засобів зв'язку, таке повідомлення заявнику здійснюється електронною поштою або за допомогою інших засобів зв'язку.

4. Державна реєстрація проводиться незалежно від місцезнаходження нерухомого майна, місцезнаходження юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців чи громадських формувань, якщо відповідні обмеження (умови) не передбачено переліком.

5. Адміністративний збір не справляється за державну реєстрацію благодійних організацій, громадських об'єднань, предметом діяльності яких є надання допомоги Збройним Силам, іншим військовим формуванням, правоохоронним (спеціальним) органам, органам цивільного захисту, добровольчим формуванням територіальних громад, іншим особам, які забезпечують національну безпеку і оборону, відсіч і стримування збройної агресії іноземної держави, а також особам, які постраждали чи можуть постраждати від такої збройної агресії.

6. Документи для державної реєстрації створення громадських формувань, крім громадських об'єднань, не приймаються, а розгляд раніше поданих документів зупиняється на час дії воєнного стану.

Таким чином, в умовах воєнного стану створено можливість проведення лише найбільш нагальних реєстраційних дій, в тому числі державної реєстрації створення громадських об'єднань і змін до відомостей про них, в тому числі до статутів.

8. Як громадянам скористатися своїм правом на професійну правову допомогу в умовах воєнного стану?

В Україні право особи на професійну правничу допомогу відіграє важливу роль у забезпеченні реалізації, захисту та охорони прав і свобод людини та громадянина.

Так, відповідно до ст. 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу і є вільним у виборі захисника своїх прав. Крім того, у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно.

У частині 2 ст. 64 Конституції України вказано, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені [статтями 24](#) (рівні конституційні права), [25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55](#) (права і свободи людини і громадянина захищаються судом), [56, 57, 58, 59](#) (кожен має право на професійну правничу допомогу), [60, 61, 62, 63](#) цієї Конституції.

Отже, будь-яких змін до застосування норм щодо професійної правничої допомоги під час воєнного стану не передбачено.

Відносини щодо порядку реалізації права на безоплатну правову допомогу регулює Закон України «Про безоплатну правову допомогу» (далі – [Закон № 3460](#)).

Так, відповідно до Закону № 3460 право на безоплатну правову допомогу – це гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі **безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу** у випадках, передбачених цим Законом.

Суть безоплатної первинної правової допомоги полягає в тому, що особа інформується про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

На безоплатну первинну правову допомогу мають право всі особи.

1. Безоплатна первинна правова допомога включає такі види правових послуг:
  - надання правової інформації;
  - надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
  - складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
  - надання консультацій, роз'яснень та підготовка проектів договорів користування земельними ділянками (оренда, суборенда, земельний сервітут, емфітевзис, суперфіцій) для сільського населення – власників земельних ділянок;
  - надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.
2. Надають безоплатну первинну правову допомогу органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; фізичні та юридичні особи приватного права; спеціалізовані установи; центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Відповідно до ст. 13 Закону № 3460 безоплатна вторинна правова допомога це вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя.

3. Безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг:
  - захист;
  - здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
  - складення документів процесуального характеру.
4. Надають безоплатну вторинну правову допомогу:
  - центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
  - адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

На відміну від безоплатної первинної правової допомоги право на безоплатну вторинну правову допомогу мають лише певні категорії осіб, що визначені в [ст. 14](#) Закону № 3460.

Так, відповідно до ст. 14 Закону № 3460 право на безоплатну вторинну правову допомогу мають такі категорії осіб:

- особи, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також особи з інвалідністю, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб;
- діти, у тому числі діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту;
- **внутрішньо переміщені особи;**
- громадяни України, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб;
- громадяни України – власники земельних ділянок, які проживають у сільській місцевості;
- громадяни України, які проживають на тимчасово окупованій території;
- особи, до яких застосовано адміністративне затримання;
- особи, до яких застосовано адміністративний арешт;
- особи, які відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважаються затриманими;
- особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою;
- особи, у кримінальних провадженнях стосовно яких відповідно до положень [Кримінального процесуального кодексу України](#) захисник залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії, а також особи, засуджені до покарання у вигляді позбавлення волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або обмеження волі;
- особи, на яких поширюється дія [Закону України](#) «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»;
- особи, які звернулися із заявою про визнання особою без громадянства;
- ветерани війни та члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, особи, які мають особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед

Батьківщиною, особи, які належать до числа жертв нацистських переслідувань;

- особи, які перебувають під юрисдикцією України і звернулися для отримання статусу особи, на яку поширюється дія [Закону України](#) «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;
- особи, щодо яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи;
- особи, щодо яких суд розглядає справу про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- особи, реабілітовані відповідно до законодавства України;
- особи, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі;
- викривачі у зв'язку з повідомленням ними інформації про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення.

Для того щоб кожна людина мала можливість захистити свої права, працює система безоплатної правової допомоги: <https://www.legalaid.gov.ua/>.

9. За яких умов може бути відчужено авто для військових потреб?

Запровадження в Україні правового режиму воєнного стану дає змогу військовому командуванню разом із військовими адміністраціями запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини та громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб заходи правового режиму воєнного стану.

Так, відповідно до ст. 41 Конституції України **примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності**, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. **Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.**

Відповідно до п. 4 ч. 1. ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі – Закон № 389-VIII) одним із заходів правового режиму воєнного стану є можливість **примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка.**

Отже, в умовах воєнного стану військове командування може здійснювати, зокрема, примусове відчуження транспортних засобів, що перебуває у приватній власності громадян.

Умови та порядок примусового відчуження майна визначено у Законі України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» (далі – Закон № 4765-VI).

Так, відповідно до ст. 1 Закону № 4765-VI примусове відчуження майна – це позбавлення власника права власності на індивідуально визначене майно, що перебуває у приватній та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного стану за умови **попереднього або наступного повного відшкодування його вартості**.

Крім того, у ст. 9 Закону № 4765-VI визначено, що право на відшкодування вартості майна (далі – компенсація) у разі його примусового відчуження в умовах правового режиму воєнного стану мають юридичні особи приватної форми власності та фізичні особи, у яких відчужені транспортні засоби для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану і відповідно їх правонаступники та спадкоємці.

Таким чином, відчуження транспортних засобів приватних осіб може здійснюватися виключно на оплатній основі, з попереднім або наступним відшкодуванням вартості цього майна.

Відповідно до ст. 3 Закону № 389-VIII військове командування, в межах повноважень, визначених цим Законом та Указом Президента України про введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, затвердженим Верховною Радою України, видає обов'язкові до виконання накази і директиви з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Також у ст. 4 Закону № 4765-VI передбачено, що **примусове відчуження** або вилучення майна у зв'язку із запровадженням та виконанням заходів правового режиму воєнного стану **здійснюється за рішенням військового командування, погодженим** відповідно з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради. **У місцевостях, де ведуться бойові дії, примусове відчуження або вилучення майна здійснюється за рішенням військового командування без погодження з органами, зазначеними у частині першій цієї статті.**

Отже, рішення про примусове відчуження транспортних засобів приймається військовим командуванням за погодженням із державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради, а без такого погодження лише у місцях бойового зіткнення.

Відповідно до ст. 7 Закону № 4765-VI про примусове відчуження або вилучення майна складається акт. [Бланк акта про примусове відчуження або вилучення майна](#) (далі – акт) виготовляється за єдиним зразком, затвердженим Кабінетом Міністрів України.

В акті обов'язково повинні бути зазначені відомості про орган, що погодив (прийняв) рішення про примусове відчуження або вилучення майна;

власника (законного володільця) майна; опис майна, достатнього для його ідентифікації; вартість майна за результатами оцінки, суму випланих коштів (у разі попереднього повного відшкодування вартості майна). Крім того, в акті можуть бути зазначені заперечення особи щодо оцінки вартості майна. **Таким чином, примусове відчуження транспортних засобів повинно відбуватися з чітким документальним оформленням.**

Однією з основних умов відчуження транспортних засобів є визначення вартості такого майна. Так, у рішенні у справі [«Lithgow and Others v. The United Kingdom»](#) Європейський суд з прав людини вказав, що **вилучення майна без сплати суми, розумно пов'язаної з його вартістю, за загальним правилом, є непропорційним втручанням, яке не може вважатися виправданим** згідно зі ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Відповідно до ст. 8 Закону № 4765-VI оцінка майна, що підлягає примусовому відчуженню, проводиться у порядку, встановленому законодавством про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність. У разі неможливості залучити до оцінки майна суб'єктів оціночної діяльності – суб'єктів господарювання така оцінка проводиться суб'єктами оціночної діяльності – органами державної влади або органами місцевого самоврядування за погодженням із власником майна. У разі відмови або відсутності власника майна зазначені органи мають право проводити таку оцінку самостійно.

Таким чином, перед відчуженням здійснюється оцінка ринкової вартості майна, оригінал висновку про яку надається власнику. При цьому розмір оцінки може бути оскаржено в суді.

З огляду на вказане примусове відчуження транспортних засобів можливе за рішенням військового воєнандування, на оплатній основі, за умови чіткого оформлення документів встановленого зразка (примірник акту про примусове відчуження майна вручається особі) та оцінки майна (примірник висновку про вартість вручається особі). Відтак вилучення в особи транспортного засобу безпосередньо на дорозі під час руху технічно неможливе.

Варто зауважити, що, загалом, примусове відчуження транспортних засобів є швидше винятком, а не правилом. Дії щодо примусового вилучення транспортних засобів без дотримання відповідного порядку є незаконними та кримінально караними.

10. Який порядок отримання компенсації за примусово відчужене майно в умовах воєнного стану?

Законодавством України передбачено, що після запровадження в країні правового режиму воєнного стану, можливо буде здійснювати примусове **відчуження майна з наступним повним відшкодуванням його вартості.**

Так, відповідно до ст. 41 Конституції України **примусове відчуження об'єктів права приватної власності з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається в умовах воєнного стану.**

Можливість примусового відчуження майна з наступним повним відшкодуванням вартості означає, що особа в момент позбавлення власності не отримує жодної компенсації, натомість у неї виникає право на відшкодування вартості цього майна в майбутньому.

Таким чином, поінформованість щодо порядку отримання наступної повної компенсації за примусово відчужене майно є надзвичайно важливою для захисту прав і свобод людини.

Загалом **алгоритм отримання компенсації такий:**

1. Отримати акт та документ, що містить висновок про вартість майна, під час примусового відчуження майна.
2. Подати заяву до територіального центру комплектування та соціальної підтримки.
3. Отримати висновок про здійснення виплат.
4. Очікувати виплату повної компенсації.

Умови та порядок примусового відчуження майна визначено у Законі України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» (далі – Закон № 4765-VI). Механізм прийняття, розгляду заяв та здійснення виплат визначено у Порядку розгляду заяв та здійснення виплат для наступної повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 р. № 998.

Так, для отримання наступної повної компенсації за примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного стану майно його **колишній власник або уповноважена ним особа після скасування правового режиму воєнного стану звертається** до територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем відчуження майна **із заявою, до якої додаються акт і документ, що містить висновок про вартість майна.**

У заяві колишній власник або уповноважена особа повинна вказати такі відомості:

- повне найменування (для юридичних осіб) або прізвище, ім'я та по батькові (для фізичних осіб);
- місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб);
- ідентифікаційний код (для юридичних осіб), реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття такого номера та повідомили про це відповідному органу державної податкової служби і мають відмітку в паспорті);
- реквізити банківського рахунку.

Відповідно до ст. 7 Закону № 4765-VI про примусове відчуження або вилучення майна складається акт. [Бланк акта про примусове відчуження або вилучення майна](#) виготовляється за єдиним зразком, затвердженим Кабінетом Міністрів України. До акта додається документ, що містить висновок про вартість майна на дату його оцінки, яка проводилася у зв'язку з прийняттям рішення про його примусове відчуження. **Примірник акта та документ, що містить висновок про вартість майна, вручаються під розписку особі, у якої відчужується майно, або її уповноваженому представнику.**

Отже, варто пам'ятати, що після відчуження майна в особи мають залишитися акт і документу про вартість майна на дату його оцінки. У випадку відсутності вказаних документів буде складно підтвердити факт примусового відчуження майна та, відповідно, наступної компенсації його вартості.

Заява про виплату наступної повної компенсації за примусово відчужене майно із доданими до неї документами приймається, обліковується і розглядається за місцем відчуження майна територіальним центром комплектування та соціальної підтримки (військовим комісаріатом).

Вказана заява повинна бути розглянута протягом 10 днів з дати її подання (у разі виникнення потреби в перевірці викладених у заяві фактів та з'ясуванні додаткових обставин заява розглядається протягом одного місяця).

За результатами розгляду заяви заявнику повинен бути наданий висновок про здійснення виплат для наступної повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного стану.

Виплата повної компенсації здійснюється органами, що прийняли рішення про примусове відчуження майна, у порядку черговості оформлення висновків за рахунок і в межах коштів, передбачених у державному бюджеті.

Компенсація за примусово відчужене майно в умовах правового режиму воєнного стану з наступним повним відшкодуванням його вартості здійснюється протягом п'яти наступних бюджетних періодів після скасування правового режиму воєнного стану за рахунок коштів державного бюджету.

Таким чином, після скасування правового режиму воєнного стану особа має звернутися із заявою про виплату наступної повної компенсації за примусово відчужене майно за місцем відчуження майна до територіального центру комплектування та соціальної підтримки (військовий комісаріат), додавши до неї акт і документ, що містить висновок про вартість майна.

